

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava
Oddelenie prevencie a výskumov v oblasti mládeže

Mgr. Mária Janková

Šikanovanie a kyberšikanovanie v základných a stredných školách

Bratislava 2023

Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom CVTI SR a Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

ISBN 978-80-8240-049-9

Obsah

Úvod	5
Rodinné prostredie	6
Školské prostredie	12
Šikanovanie a jeho výskyt	17
Prejavy šikanovania a agresívneho správania za posledný rok	19
Kto šikanoval.....	23
Miesto šikanovania	24
Osoba, ktorá bola o šikanovaní informovaná	27
Kyberšikanovanie a jeho výskyt	31
Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok	32
Kto elektronicky šikanoval.....	36
Prostriedky kyberšikanovania	37
Osoba, ktorá bola o kyberšikanovaní informovaná.....	39
Riešenie kyberšikanovania	42
Prevenčia	47
Zdroj informácií o šikanovaní a kyberšikanovaní	47
Poučenie o bezpečnom používaní internetu.....	50
Rodičovská kontrola aktivít na internete	54
Preventívne aktivity	59
Zhrnutie a odporúčania	63

Použité skratky a symboly

CVTI SR	Centrum vedecko-technických informácií SR
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
N	počet respondentov, odpovedí
OZ	odborný zamestnanec
PZ	pedagogický zamestnanec
CPP	centrum poradenstva a prevencie
IHU	index hodnotenia učiteľa
p. b.	percentuálne body
CH	chlapci
D	dievčatá
SŠ	stredná škola
ZŠ	základná škola

* Pre dobrú čitateľnosť sa v dokumente bude využívať generické maskulínium, ktoré zahŕňa ľudí všetkých rodov.

ÚVOD

K najčastejším prípadom porušenia ľudských práv a práv dieťaťa identifikovaných žiakmi základných a stredných škôl v školskom prostredí patrí šikanovanie (Runa, 2022). Spomedzi piatich susediacich štátov so Slovenskom (28 %), patríme podľa zistení OECD spolu s Českou republikou (30 %) ku krajinám s najvyššou mierou výskytu tohto negatívneho javu (Rakúsko: 23 %, Poľsko: 26 %, Ukrajina: 22 %, Maďarsko: 23 %).¹ Preto sa o tento problém zaujímajú nielen učitelia, rodičia, tvorcovia školských politík, médiá, ale aj odborníci s cieľom nájsť spôsob ako tomuto problému predchádzať a ako ho riešiť.

Mapovanie problematiky šikanovania v školách sa dlhodobo realizuje na oddelení prevencie a výskumov v oblasti mládeže v CVTI SR (predtým ÚIPŠ). Realizácia viacerých sociologických výskumov a prieskumov na danú tému vyplýva (vyplývala) z cieľov štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v súčasnosti z Akčného plánu riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023. Publikácia prezentuje vybrané zistenia z výskumu z roku 2022 v oblasti vzťahov v rodine a v škole, výskytu a prejavov šikanovania a kyberšikanovania a prevencie týchto negatívnych javov. Kompletné výsledky sú súčasťou záverečnej správy z výskumu.²

Zber dát sa realizoval metódou dotazníkového zisťovania v októbri až novembri 2022 vo všetkých krajoch SR prostredníctvom profesionálnej agentúry pre zber dát. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl z celej Slovenskej republiky. Výberový súbor žiakov spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Súbor bol vytvorený voľným kvótnym výberom so znáhodnením v poslednom kroku. Štatisticky bolo spracovaných 1 969 dotazníkov, 1 009 dotazníkov od žiakov základných škôl a 960 dotazníkov od žiakov stredných škôl.

Väčšina výsledkov je uvádzaná pomocou popisnej štatistiky. V texte, tabuľkách alebo grafoch je uvedený percentuálny podiel prípadov v konkrétnych kategóriách, ktoré sa zvyčajne členia ďalej podľa stupňa vzdelania (ZŠ/SŠ), typu strednej školy (GYM/SOŠ), pohlavia (dievčatá/chlapci), veku (12 rokov, 13 rokov, 14 rokov, 15 rokov, 16 rokov, 17 rokov, 18 rokov), veľkosti bydliska (do 2 000, 2 001-10 000, 10 001-50 000, 50 001-100 000, nad 100 000) a kraja (BA, TT, TN, NR, ZA, BB, PO, KE). Interpretované boli zistenia, pri ktorých sa potvrdil štatisticky významný vzťah na hladine významnosti $p < 0,05$ a miera asociácie/korelácie vyššia alebo rovná jednej.

¹ OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives, PISA, OECD Publishing, Paris

² JANKOVÁ, M.: Šikanovanie, kyberšikanovanie a prejavy intolerancie v základných a stredných školách. Záverečná správa z výskumu. Bratislava : CVTI SR, 2023.

Pri čítaní tejto správy treba mať na pamäti, že na niektoré otázky bolo možné odpovedať označením iba jednej, ale aj viacerých odpovedí. Preto pri viacnásobných odpovediach súčet presahuje 100 % (v texte uvedené v poznámke pod grafmi alebo pod tabuľkami). Pri otázkach o šikanovaní a kyberšikanovaní boli ďalej analyzované iba tie odpovede žiakov, ktorí mali skúsenosť s týmito negatívnymi javmi.

Rodinné prostredie

Empirické zistenia potvrdzujú, že rodina a rodinné prostredie má výrazný vplyv na formovanie osobnostných charakteristík a prejavov správania jedinca. Rodičia alebo opatrovníci naplňujú fyzické a citové, intelektuálne a morálne potreby detí a dospelých. V rodinnom prostredí získavajú prvé názory na život a svet, formujú sa základné črty osobnosti. Rodina môže byť protektívnym (ochranným), ale aj rizikovým faktorom vzniku a rozvoja deviantného správania (vrátane šikanovania) u detí a dospelých.

Vo výskume sme sa žiakov pýtali na **vzťahy s rodičmi**, výsledky sú v *tabuľke 1*. Necelá polovica opýtaných (46 %) považovala vzťahy s otcom a matkou za dobré, aj keď sa u nich občas vyskytli určité nedorozumenia a 48 % respondentov označilo vzťahy v rodine ako veľmi dobré. Len 4 % žiakov si s rodičmi nerozumelo a 1 % respondentov hodnotilo rodinné vzťahy veľmi negatívne. Z uvedeného vyplynulo, že **až 95 % respondentov hodnotilo vzťahy s matkou a otcom kladne, pričom 5 % sa k nim vyjadrilo kriticky**.

Tabuľka 1: Vzťahy s rodičmi (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Dobré	95	95	94	92	96	95	94	97	92	94	98
Zlé	5	4	5	8	5	3	6	2	8	6	2
Iné	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0

Znenie otázky: *Ako si rozumiete so svojimi rodičmi (alebo opatrovníkmi)?* N=1 976

Pri druhostupňovej analýze boli varianty odpovedí rekategorizované z päťbodovej škály na trojbodovú³. Signifikantnosť rozdielov sa potvrdila podľa kraja. Rodinné vzťahy najčastejšie kladne hodnotili opýtaní žijúci v Košickom, Žilinskom, Trnavskom a Trenčianskom kraji. Naopak, najvyšší počet respondentov, ktorí si s matkou a otcom nerozumeli, pochádzal z Bratislavského a Banskobystrického kraja. Dobrý vzťah iba s jedným rodičom (variant odpovede „iné“) si vybudovali žiaci základných a stredných škôl s trvalým pobytom v Prešovskom, Žilinskom a Trenčianskom kraji (zhodne po 1 %).

Ako vidieť z tabuľky 2, počet respondentov, ktorí hodnotili vzťahy k rodičom pozitívne alebo negatívne, sa od roku 2005 výrazne nezmenil.

³ 1=1+2 (veľmi dobre; dobre, aj keď sa niekedy pohádame), 2=3+4 (zle, často sa hádame; veľmi zle, vôbec si nerozumieme), 3=5 (iné).

Tabuľka 2: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2009, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Vzťahy s rodičmi	2005	2009	2014	2020	2022
Dobré	96	91	94	94	95
Zlé	3	8	5	6	5
Iné	2	1	1	0	1

Poznámka: N (2005)=2 181, N (2009)=1 193, N (2014)=2 222, N (2020)=2 194 a N (2022)=1 976

Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ)

Dôležitú rolu v živote dieťaťa majú okrem rodičov aj **súrodenci**. Podieľajú sa na rodinnej socializácii, navzájom sa ovplyvňujú. Dobré súrodenecké vzťahy majú pozitívny vplyv na zdravie a životnú spokojnosť. Naopak, problémové až násilné vzťahy majú viaceré negatívne dopady, napríklad zvýšené riziko problémového správania, hyperaktivitu. Byť obeťou súrodeneckého šikanovania a šikanovania v škole významne zvyšujú riziko problémov v správaní (Hoetger, Brank, Hazen 2015). Preto sme vo výskume zisťovali aj kvalitu súrodeneckých vzťahov. Z celkového počtu 1 967 opýtaných mala väčšina (88 %) aspoň jedného súrodencu. 12 % žiakov základných a stredných škôl vyrastalo v rodine bez súrodencu. V skupine respondentov, ktorí mali súrodencov sa ukázalo, že viac ako polovica opýtaných (54 %) považovala súrodenecké vzťahy za dobré a viac ako tretina (38 %) ich hodnotila ako veľmi dobré. So súrodencami si nerozumelo 6 % a 1 % opýtaných malo s nimi veľmi zlé vzťahy. Asi 1 % žiakov uviedlo, že so súrodencami nekomunikujú, dobré vzťahy majú iba s niektorými, alebo nežijú s nimi v spoločnej domácnosti. Z uvedených zistení vyplynulo, že **92 % respondentov hodnotilo vzťahy so súrodencami pozitívne, zatiaľ čo 7 % ich označilo za zlé.**

Tabuľka 3: Vzťahy so súrodencami (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	GYM	SOŠ
Dobré	92	92	93	97	91
Zlé	7	8	6	2	8
Iné	1	1	1	2	1

Znenie otázky: Ako si rozumiete so súrodencami)? N=1 728

Žiaci v základných a stredných školách hodnotili vzťahy so súrodencami podobne. Štatisticky významné rozdiely sa potvrdili iba podľa typu strednej školy. **So súrodencami lepšie vychádzali gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl, ktorí si s nimi častejšie nerozumeli (tabuľka 3).**

Ako vidieť z *tabuľky 4*, oproti roku 2014 sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali v rodinách vybudované dobré súrodenecké vzťahy (+5 p. b.). Znížil sa počet opýtaných, ktorí si so súrodencami nerozumeli. Možno konštatovať, že **vzťahy žiakov základných a stredných škôl k svojim súrodencom sa od roku 2014 zlepšili.**

Tabuľka 4: Porovnanie výsledkov za roky 2014, 2020 a 2022 (v %)

Vzťahy so súrodencami	2014	2020	2022
Dobré	87	91	92
Zlé	11	9	7
Iné	1	0	1

Poznámka: N (2014)=1 897, N (2020) =1 864 a N (2022)=1 728; Zdroj: CVTI SR

Metaanalýza 154 výskumných štúdií poukázala na súvislosť medzi kontextovými (mentálne zdravie rodičov, domáce násilie) a relačnými rodinnými premennými (najmä zneužívanie a zanedbávanie detí, maladaptívne rodičovstvo, komunikácia, zapojenie a podpora rodičov) a šikanovaním, viktimizáciou (Nocentini et al. 2018, in Verešová, Tomšík, 2019). Preto sme vo výskume sledovali aj niektoré **rizikové rodinné faktory** – používanie neprimeraných trestov, prístup k alkoholu, drogám, nedostatok oddychu, súkromia, finančnú situáciu, prístup k lekárskej starostlivosti, sexuálne obťažovanie a iné. Jednotlivé údaje obsahuje *tabuľka 5*.

S výrokom „**môžem bez problémov vyjadriť svoj názor**“ v prostredí rodiny súhlasilo (rozhodne súhlasím a skôr súhlasím) 91 % oslovených žiakov a toto percento bolo o niečo nižšie než v predchádzajúcom zisťovaní (rok 2020: 95 %), pričom každý tretí opýtaný (30 %) vyjadril jednoznačný súhlas. Približne 10 % respondentov však s výrokom nesúhlasilo.

Podrobnejšia analýza potvrdila rozdiely podľa pohlavia, kedy vyššiu mieru slobody vyjadrovania v rodine deklarovali chlapci (94 %) než dievčatá (88 %).

Pri výroku „**mám pocit, že nemám ani trochu súkromia**“ väčšina oslovených deklarovala nesúhlasné stanovisko (76 %). Oproti roku 2020 sa situácia výrazne zhoršila (rok 2020: 62 %). Súhlas s výrokom pripustilo 24 % respondentov. Hoci väčšina oslovených žiakov základných a stredných škôl nemá pocit nedostatku súkromia v rodine, až každý štvrtý žiak vníma svoje súkromie v rodine ako nedostatočné.

Tabuľka 5: Súhlas/nesúhlas s výrokmi (v %)

	Súhlas	Nesúhlas
Môžem bez problémov vyjadriť svoj názor.	91	9
Mám pocit, že nemám ani trochu súkromia.	24	76
Môžem sa dostať ku všetkým informáciám, ktoré sú potrebné pre môj vek.	93	7
Často som trestaný/á spôsobom, ktorý ma ponižuje a ubližuje mi.	7	93
Často mi chýbajú peniaze.	27	73
Môžem sa stretávať s ľuďmi, ktorých mám rád/a.	94	6
Dospelí mi viac ubližujú než ma vychovávajú.	8	92
Popri povinnostiach mi neostáva čas na oddych.	25	75
Nikto ma nenúti fyzickým alebo psychickým nátlakom zmeniť názory.	67	33
Mám ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám.	16	84
Keď som chorý/á, dospelí ma zavedú k lekárovi, alebo sa iným spôsobom o mňa postarajú.	96	4
Mám pocit, že som bol/a určitým spôsobom sexuálne obťažovaný/á.	6	94
Nikto mi nebráni v učení, v chodení do školy.	90	10
Som nútený/á pracovať a zarábať peniaze aj keď s tým nesúhlasím.	4	96
Som nútený/á mať sexuálny styk za peniaze.	1,5	98,5
Som nútený/á k uzavretiu manželstva.	1,5	98,5

Znenie otázky: Premýšľajte o svojej rodine. Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi tvrdeniami?

Aj prístup k vekuprimeraným informáciám ohodnotila väčšina žiakov kladne. Až 93 % oslovených je presvedčených, že v rodine sa môže dostať k všetkým informáciám, ktoré sú potrebné pre mladých ľudí v ich veku. V porovnaní s predchádzajúcim zisťovaním sa situácia výrazne zlepšila (rok 2020: 82 %).

Našli sa však aj takí, ktorí prístup k informáciám vnímali ako nedostatočný. Nesúhlasné stanovisko (skôr nesúhlasím a rozhodne nesúhlasím) s výrokom prezentovalo 8 % opýtaných.

Necelá štvrtina oslovených žiakov (23 % %) vyjadrila čiastočný nesúhlas s výrokom „**často som trestaný/á spôsobom, ktorý ma ponižuje a ubližuje mi**“. Až 70 % opýtaných deklarovalo v prostredí rodiny jednoznačný nesúhlas. Zároveň však boli v súbore respondentov aj žiaci, ktorí pociťovali na vlastnej osobe tresty, ktoré ich ponižovali a ubližovali im (7 %), pričom percento vykazuje od roku 2018 malý pokles (rok 2018: 9 %, rok 2020: 9 %). Druhostupňové triedenie poukázalo na rozdiely podľa veku. Vyššia miera súhlasu s výrokom sa zistila u 13-ročných (12 %), 12- (9 %) a 18-ročných žiakov (8 %; 14 rokov: 4 %, 15 rokov: 7 %, 16 rokov: 7 % a 17 rokov: 4 %). Tieto výsledky dokumentujú mierny pokles používania neprimeraných trestov pri výchove dieťaťa.

Finančnú situáciu vyjadrenú výrokom „**často mi chýbajú peniaze**“ hodnotila väčšina žiakov nesúhlasným stanoviskom (73 %). Je teda zrejmé, že nedostatok finančných prostriedkov nie je aktuálnou záležitosťou väčšiny oslovených dospelých mladých ľudí. Na nedostatok peňazí v rodine poukázala necelá tretina oslovených (27 %), pričom každý desiaty mladý človek (9 %) pociťoval jednoznačný nedostatok financií. Oproti roku 2018 došlo prekvapujúco k miernemu zlepšeniu situácie (rok 2018: 30 %). Nedostatok peňazí výrazne častejšie uvádzali respondenti žijúci v stredne veľkých mestách s počtom od 50 000 do 100 000 (40 %) obyvateľov ako v ostatných veľkostných kategóriách (do 2 000: 24 %, 2 001-10 000: 27 %, 10 001-50 000: 24 % a nad 100 000: 27 %). Rozdiely boli zaznamenané aj podľa kraja, pričom vyššia miera súhlasu s výrokom sa zistila u respondentov žijúcich v Nitrianskom (38 %), Košickom (35 %) a Trnavskom kraji (31 %; BA: 24 %, TN: 26 %, ZA: 14 %, BB: 24 % a PO: 27 %).

S výrokom zameraným na stretávanie sa s blízkymi ľuďmi („**môžem sa stretávať s ľuďmi, ktorých mám rád/a**“) súhlasilo 94 % skúmaných žiakov a väčšina z nich (71 %) uvádzala jednoznačný súhlas. Výsledky dokumentujú zlepšenie situácie v porovnaní s predchádzajúcimi zisťovaniami predmetnej problematiky (rok 2018: 91 %, rok 2020: 91 %). S predloženým výrokom nesúhlasilo len 6 % oslovených žiakov.

Postoj žiakov k výroku „**dospelí mi viac ubližujú než ma vychovávajú**“ vyjadrujú výsledky, podľa ktorých až 93 % opýtaných s uvedeným výrokom nesúhlasilo. Naopak, súhlasné stanovisko vyjadrilo 8 % respondentov. Rovnako ako pri výroku o neprimeraných trestoch sa zistili významné rozdiely podľa veku aj pri vyjadrení postoja k ubližovaniu v rodine. Vyššiu mieru celkového súhlasu vyjadrili 18- (15 %), 12- (10 %) a 13-roční (9 %) než žiaci v ostatných vekových skupinách (14 rokov: 4 %, 15 rokov: 6 %, 16 rokov: 7 % a 17 rokov: 7 %). Po náraste súhlasu s výrokom počas pandémie koronavírusu v roku 2020 (12 %, rok 2018: 9 %), sa zaznamenal pokles na predpandemickú úroveň (rok 2022: 8 %).

S výrokom „**popri povinnostiach mi neostáva čas na oddych**“ súhlasila štvrtina respondentov (25 %). Tri štvrtiny žiakov (75 %) sa však vyjadrili, že majú dostatok času popri povinnostiach aj na oddych. Rovnako ako pri predchádzajúcom výroku po náraste vnímania dostatku času na oddych počas pandémie sa zaznamenal návrat na predpandemickú úroveň z roku 2018 (25 %).

Slobodu prejavu prezentovanú v našom výskume výrokom „**nikto ma nenúti fyzickým alebo psychickým nátlakom zmeniť názory**“ deklarovalo súhlasným stanoviskom 67 % oslovených žiakov. Pritom necelá polovica respondentov (48 %) vyslovila jednoznačne súhlasné stanovisko. Každý tretí oslovený žiak (33 %) mal pocit nátlaku v rodine zo strany dospelých, aby menil svoje názory. Nesúhlas s výrokom o nátlaku na zmenu názorov prezentovalo 34 % žiakov v roku 2018 a 31 % v roku 2020. V poslednej vlne skúmania tak zaznamenávame mierny nárast. Ak porovnáme výsledky pri výroku „**môžem bez problémov vyjadriť svoj názor**“ (rozhodne súhlasím: 61 %, skôr súhlasím: 30 %), ukazujú sa významné rozdiely. Možno sa domnievať, že približne tretina opýtaných pravdepodobne výchovné pôsobenie zo strany rodičov môže vnímať ako nátlak na zmenu názorov.

Súhlas s výrokom „**mám ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám**“ vyjadrilo až 16 % oslovených žiakov základných a stredných škôl a 7 % opýtaných potvrdilo jednoznačný súhlas. Súhlasné stanovisko častejšie uvádzali žiaci stredných (22 %) ako základných škôl (12 %). Podľa veku vo vyššej miere 18- (29 %), 16- (25 %), 17- (21%) a 12-roční žiaci (17 %) než oslovení v ostatných vekových skupinách (13 rokov: 12 %, 14 rokov: 8 % a 15 rokov: 12 %). 84 % respondentov malo v prostredí rodiny pocit dostatočnej ochrany pred alkoholom a drogami a s nastoleným výrokom nesúhlasili. Uvedené percentá sú identické ako pri minulom zisťovaní (rok 2020: 84 %) a nižšie ako v roku 2018 (19 %). I keď všeobecne väčšina mladých ľudí má pocit dostatočnej ochrany pred negatívnymi javmi ako sú užívanie alkoholu, prípadne drog, významná časť z nich nie je chránená a má ľahký prístup k týmto látkam.

Názor na prístup k zdravotnej starostlivosti vyjadrený výrokom „**keď som chorý/á, dospelí ma zavedú k lekárovi, alebo sa iným spôsobom o mňa postarajú**“ prezentovalo jednoznačne súhlasným stanoviskom 82 % žiakov a celkový súhlas s výrokom vyjadrovalo až 96 % respondentov. Negatívne však je, že 87 žiakov (4 %) sa jednoznačne vyjadrilo, že sa v rodine o nich nepostarajú v prípade choroby. Zistenia však dokumentujú mierne zlepšenie v porovnaní s predchádzajúcimi skúmaniami (rok 2018: 8 %, rok 2020: 6 %).

Na prípadné sexuálne obťažovanie deklarované súhlasným stanoviskom s výrokom „**mám pocit, že som bol/a určitým spôsobom sexuálne obťažovaný/á**“ poukázalo (súčet kategórií rozhodne súhlasím a skôr súhlasím) 6 % (116) žiakov. Druhostupňová analýza potvrdila rozdiely podľa kraja, nadpriemerná miera súhlasu s výrokom sa zistila v Prešovskom (13 %) a Bratislavskom kraji (7 %; TT: 4 %, TN: 4 %, NR: 6 %, ZA: 4 %, BB: 6 % a KE: 4 %). Výsledky sú podobné ako v predchádzajúcich zisťovaniach v roku 2018 (4 %) a roku 2020 (6 %).

Väčšina oslovených žiakov základných a stredných škôl (90 %) súhlasila s výrokom „**nikto mi nebráni v učení, v chodení do školy**“. V našom súbore sa však našli aj takí (10 %), ktorí pripustili, že im bolo bránené v učení a chodení do školy. Uvedené percentá sú o niečo nižšie ako v roku 2018 (93 %) a podobné ako v roku 2020 (91 %). Súhlas alebo nesúhlas s výrokom bol rozdielny podľa kraja a vyššia miera nesúhlasu sa zistila v Prešovskom (16 %), Nitrianskom (12 %) a Bratislavskom kraji (12 %; TT: 9 %, TN: 6 %, ZA: 7 %, BB: 9 % a KE: 10 %).

S výrokom „**som nútený/á pracovať a zarábať peniaze aj keď s tým nesúhlasím**“ nesúhlasila prevažná väčšina oslovených žiakov (96 %). Úplný súhlas vyjadrilo len 2 % opýtaných a rovnaký počet (2 %) čiastočný súhlas. Hlbšia analýza ukázala štatisticky významné rozdiely podľa kraja. Nadpriemerná úroveň súhlasu s výrokom sa zistila u respondentov v Prešovskom (9 %) a v Košickom kraji (5 %; BA: 3 %, TT: 3 %, TN: 4 %, NR: 3 %, ZA: 1 %, BB: 4 %). Porovnanie s poslednými zisťovanými údajmi za tento výrok (rok 2014: súhlas – 7 %, rok 2016: súhlas – 5 %) ukázalo mierny pokles nútenej práce u mladých ľudí.

Nátlak na sexuálny styk za peňažnú odmenu zisťované súhlasom s výrokom „**som nútený/á mať sexuálny styk za peniaze**“ deklarovalo až 1,5 % (29) žiakov základných a stredných škôl, z toho 0,9 % súhlasilo úplne s výrokom a 0,6 % čiastočne. Negatívny postoj vyjadrila prevažná väčšina opýtaných (98,5 %). Rozdiely podľa sledovaných znakov sa nepotvrdili.

Tabuľka 6: Súhlas s výrokmi podľa stupňa vzdelania (v %)

	ZŠ	SŠ
Môžem bez problémov vyjadriť svoj názor.	91	91
Mám pocit, že nemám ani trochu súkromia.	27	21
Môžem sa dostať ku všetkým informáciám, ktoré sú potrebné pre môj vek.	90	95
Často som trestaný/á spôsobom, ktorý ma ponižuje a ubližuje mi.	8	6
Často mi chýbajú peniaze.	27	27
Môžem sa stretávať s ľuďmi, ktorých mám rád/a.	94	95
Dospelí mi viac ubližujú než ma vychovávajú.	7	8
Popri povinnostiach mi neostáva čas na oddych.	22	28
Nikto ma nenúti fyzickým alebo psychickým nátlakom zmeniť názory.	67	67
Mám ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám.***	12	22
Keď som chorý/á, dospelí ma zavedú k lekárovi, alebo sa iným spôsobom o mňa postarajú.	95	96
Mám pocit, že som bol/a určitým spôsobom sexuálne obťažovaný/á.	5	7
Nikto mi nebráni v učení, v chodení do školy.	88	92
Som nútený/á pracovať a zarábať peniaze aj keď s tým nesúhlasím.	4	4
Som nútený/á mať sexuálny styk za peniaze.	1	2
Som nútený/á k uzavretiu manželstva.	1	2

Znenie otázky: *Premýšľajte o svojej rodine. Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi tvrdeniami? Poznámka: % údaj vyjadruje súčet kategórií „rozhodne súhlasím“ a „skôr súhlasím“; štatisticky významné rozdiely: *** = p<0,001;*

Posledným predloženým výrokom bol výrok o ochrane pred nútenými sobášmi. Prevažná väčšina (98,5 %) oslovených žiakov základných aj stredných škôl nesúhlasila s výrokom „**som nútený/á k uzavretiu manželstva**“. Avšak našli sa aj takí, ktorí označili rozhodný (14/0,7 %) a čiastočný súhlas (16/0,8 %)

s výrokom. Hlbšia analýza potvrdila rozdiely iba podľa kraja. Nadpriemerná miera celkového súhlasu (súčet kategórií skôr a rozhodne súhlasím) sa zistila v Prešovskom (4,5 %), Trenčianskom (3 %), Nitrianskom (1,8 %) a Košickom kraji (1,6 %), v ostatných krajoch nepresahovala 1 % (BA: 0%, TT: 0,4 %, ZA: 0,8 %, BB: 0,4 %). Porovnanie s predchádzajúci rokmi nie je k dispozícii, otázka nútených sobášov sa sledovala prvýkrát.

Tabuľky 6 a 7 uvádzajú výsledky postojov skúmaných žiakov k jednotlivým výrokom podľa stupňa vzdelania (ZŠ/SS) a porovnanie výsledkov v rokoch 2018, 2020 a 2022.

Tabuľka 7: Porovnanie výsledkov za roky 2018, 2020 a 2022 (v %)

Súhlas s výrokmi	2018	2020	2022
Môžem bez problémov vyjadriť svoj názor.	95	95	91
Mám pocit, že nemám ani trochu súkromia.	28	38	24
Môžem sa dostať ku všetkým informáciám potrebným pre môj vek.	89	82	93
Často som trestaný/á spôsobom, ktorý ma ponižuje a ubližuje mi.	9	9	7
Často mi chýbajú peniaze.	30	28	27
Môžem sa stretávať s ľuďmi, ktorých mám rád/a.	91	91	94
Dospelí mi viac ubližujú než ma vychovávajú.	9	12	8
Popri povinnostiach mi neostáva čas na oddych.	25	33	25
Nikto ma nenúti fyzickým alebo psychickým nátlakom zmeniť názory.	66	69	67
Mám ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám.	19	16	16
Keď som chorý/á, dospelí ma zavedú k lekárovi, alebo sa iným spôsobom o mňa postarajú.	92	94	96
Mám pocit, že som bol/a určitým spôsobom sexuálne obťažovaný/á.	4	6	6
Nikto mi nebráni v učení, v chodení do školy.	93	91	90
Som nútený/á pracovať a zarábať peniaze, aj keď s tým nesúhlasím.	N	N	4
Som nútený/á mať sexuálny styk za peniaze.	N	N	1,5
Som nútený/á k uzavretiu manželstva.	N	N	1,5

Poznámka: % údaj vyjadruje súčet kategórií „rozhodne súhlasím“ a „skôr súhlasím“; N=nesledovalo sa; Zdroj: CVTI SR

Školské prostredie

Škola a rodina predstavujú pre človeka a jeho osobnostný vývoj najvýznamnejšie prostredie. Sú miestom, kde si mladý človek osvojuje základy pre svoj ďalší život. Výsledky výskumov i každodenná skúsenosť potvrdzujú, že kvalita vzťahov medzi ľuďmi dočasne alebo trvalejšie odkázaných na súžitie a spoluprácu, významne vplýva na ich prežívanie a správanie. Uvedený všeobecný poznatok o vplyve kvality medziľudských vzťahov platí aj v prostredí školy (Slovíková a kol., 2009). Preto nás vo výskume zaujímalo, aký vzťah majú žiaci základných a stredných škôl k škole, k učiteľom a k spolužiakom.

Zo súboru 1 974 žiakov základných a stredných škôl **približne každý druhý (54 %) chodil do školy väčšinou rád** a 13 % dokonca veľmi rád. Naopak, približne štvrtina (24 %) uviedla, že do školy chodí väčšinou nerada a 9 % veľmi nerada. Hoci u skúmaných žiakov prevažovalo pozitívne vnímanie vzťahu k škole, **za vážne zamyslenie stojí skutočnosť, že tretina (34 %) žiakov sa vyjadrila, že do školy chodí celkovo nerada.**

Tabuľka 8: Vzťah k škole (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Rád/a	66	65	68	62	66	68	67	67	57	68	78
Nerád/a	34	35	32	38	34	33	32	33	43	32	22

Znenie otázky: Do školy chodíte rád/a alebo nerád/a? N=1 974

Druhostupňová analýza štatisticky potvrdila významné rozdiely podľa kraja. Do školy chodili radi najčastejšie respondenti z Košického kraja (78 %). Naopak, negatívny postoj (súčet kategórií väčšinou a veľmi nerád/a) k škole vyjadrovali v najvyššom počte opýtaní z Banskobystrického (43 %) a Bratislavského kraja (38 %). Uvedené výsledky ukázali, že u žiakov základných a stredných škôl prevažovalo pozitívne vnímanie vzťahu k škole (66 %), pričom hodnotenie žiakov zo sledovaných znakov bolo diferencované iba podľa kraja.

Porovnaním výsledkov s rokom 2009 sa zistil nárast percenta žiakov, ktorí vnímali vzťah k škole pozitívne (+8 p. b.). Pokým v roku 2009 chodilo do školy rado 59 % žiakov základných a stredných škôl, v roku 2022 to bolo už 67 %. Je zrejmé, že **došlo k zlepšeniu vzťahu k škole**.

Tabuľka 9: Porovnanie výsledkov za roky 2009 a 2022 (v %)

Vzťah k škole	2009	2022	Rozdiel (p. b.)
Veľmi rád/a	7	13	+5
Väčšinou rád/a	52	54	+2
Väčšinou nerád/a	33	24	-8
Veľmi nerád/a	8	9	+1

Poznámka: N (2009)=2 559 a N (2022)=1 974; Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ)

To, ako sa žiaci v konkrétnej školskej triede správajú, nie je len výsledkom ich individuálnych vlastností, ale i dôsledkom **klímy triedy i školy**, teda sociálneho prostredia, v ktorom žiaci žijú. Sociálne prostredie má na každého žiaka iný vplyv. Kým niektorí sa mu prispôsobujú viac, iní menej, nájdu sa aj žiaci, ktorí mu doslova vzdorujú. Faktom je, že klíma školskej triedy môže konkrétneho žiaka povzbudzovať k pozitívnym prejavom (žiak chce byť lepší ako ostatní), ale aj naopak. Tvorcami sú: žiaci triedy, skupina žiakov v triede, jednotliví žiaci, učitelia vyučujúci v triede a učitelia ako jednotlivci. Na sociálnu klímu však pôsobí aj klíma školy a sociálna klíma učiteľského kolektívu (Petlák, 2006). Výsledky ukázali, že **väčšina oslovených žiakov vyjadrila pozitívne pocity v prostredí školy**. Približne dve tretiny (65 %) uviedli, že sa v škole väčšinou cítia dobre a 18 % dokonca veľmi dobre. Negatívny postoj vyjadrilo necelých 20 %. Z nich 15 % sa v škole cítilo väčšinou zle a 4 % sa priznalo, že sa v škole cíti veľmi zle. Triedenie podľa stupňa vzdelania (ZŠ: dobre – 82 %, SŠ: 83 %) ani iných sledovaných znakov (typ strednej školy, vek, veľkosť bydliska a kraj) nepotvrdilo významné rozdiely.

Naopak, významná súvislosť sa potvrdila vo vzťahu k škole. Respondenti, ktorí uvádzali, že sa v škole cítia dobre až v 79 % prípadoch chodili do školy radi, zatiaľ čo v skupine žiakov, ktorí vnímali školskú klímu negatívne až 89 % chodilo do školy nerado. Je teda zrejmé, že kladný vzťah k škole je významnou mierou ovplyvnený dobrou sociálnou klímou v škole.

Ako vyplýva z *tabuľky 10*, **oproti roku 2009** sa zvýšil počet žiakov, ktorí sa v prostredí školy cítili veľmi dobre (+5 p. b.), zatiaľ čo poklesol podiel tých, ktorí sa cítili väčšinou dobre (-4 p. b.). V skupine žiakov, ktorí vyjadrovali negatívne pocity, sa zmeny nezaznamenali. Z uvedeného vyplýva, že sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa cítili v prostredí školy veľmi dobre.

Tabuľka 10: Porovnanie výsledkov za roky 2009 a 2022 (v %)

Vnímanie školskej klímy	2009	2022	Rozdiel (p. b.)
Veľmi dobre	13	18	+5
Väčšinou dobre	69	65	-4
Väčšinou zle	15	15	-1
Veľmi zle	4	4	0

Poznámka: N (2009)=2 558 a N (2022)=1 972; Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ)

Učiteľ tvorí základný pilier výchovno-vzdelávacieho procesu. Ovplyvňuje kvalitu vzdelávania, efektívnosť výchovného pôsobenia a v nemalej miere formuje celkový vzťah žiakov ku škole. Preto sme v ďalšej časti dotazníka chceli zistiť, aký je vzťah žiakov základných a stredných škôl k svojim učiteľom a ako hodnotia ich prístup k žiakom. Výsledky ukázali, že **58 % žiakov si vytvorilo k svojim učiteľom dobrý vzťah a mali ich radi, aj keď sú veci, ktoré sa im na nich nepáčia** a 18 % opýtaných si k svojim učiteľom vybudovalo veľmi dobrý vzťah. Pedagógov si neoblúbilo 13 % žiakov, z toho 8 % nemalo učiteľov rado a 5 % boli ľahostajní. Zhodnotiť svoj vzťah k učiteľom nedokázalo až 12 % opýtaných. Štatisticky významné rozdiely sa podľa sledovaných znakov nepotvrdili.

Tabuľka 11: Vzťahy k učiteľom (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ
Má ich rád/a	76	77	75
Nemá ich rád/a	8	8	7
Sú mu/jej ľahostajní	5	3	7
Nevie posúdiť	12	12	11

Znenie otázky: Aký máte vzťah k väčšine učiteľov, ktorí vás učia? N=1 975

Naopak, potvrdila sa súvislosť so vzťahom k škole a vnímaním školskej klímy. Výsledky ukázali, že žiaci, ktorí mali radi učiteľov v 75 % prípadoch radi chodili do školy. V skupine, čo nemali radi učiteľov, to bolo len 24 %. Vo vzťahu k vnímaniu školskej klímy sa zistilo, že žiaci, ktorí mali radi učiteľov v 89 % prípadoch vnímali školskú klímu pozitívne. Z tých žiakov, ktorí nemali radi učiteľov iba 47 % uviedlo, že sa v prostredí školy cítia dobre.

Komparácia údajov s predchádzajúcimi zisťovaniami ukázala, že v rokoch 2005 (69 %) a 2009 (70 %) zhodnotilo kladné vzťahy k učiteľom najmenej opýtaných (2009: 75 %, 2014: 75 %, 2022: 76 %). V roku 2009 (26 %) sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí sa o svojich pedagógoch vyjadrili negatívne (2005: 11 %, 2014: 17 %, 2020: 11 %, 2022: 14 %), pričom údaje z rokov 2020 a 2022 sú takmer identické. Z uvedeného vyplynulo, že **vzťahy žiakov základných a stredných škôl k učiteľom** sa oproti zisteniam z roku 2005 zlepšili, pričom **sa za posledné dva roky nezmenili**.

Tabuľka 12: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Vzťah žiakov k učiteľom	2005	2009	2014	2020	2022
Má ich veľmi rád/a a váži si ich	17	13	10	17	18
Má ich rád/a, aj keď sú veci, ktoré sa mu/jej nepáčia	52	62	60	58	58
Nemá ich rád/a	5	11	9	6	8
Sú mu/jej ľahostajní	6	15	8	5	6
Nevie posúdiť	20	-	13	14	12

Poznámka: N (2005)=2 174, N (2009)=1 191, N (2014)=2 221, N (2020)=2 194 a N (2022)=1 975

Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ)

Pre celkové posúdenie učiteľov bol z deviatich parciálnych zložiek – *dôvera k učiteľovi, sloboda prejavu názor, ochota poradiť v osobných problémoch, priznanie chyby učiteľom, používanie humoru, záujem o problémy žiakov, spravodlivosť, ochota vysvetliť veci a pochvala za dobré výsledky*, skonštruovaný **index hodnotenia učiteľa (IHU)**. Hodnoty indexu sa pohybujú od 0 % do 100 % a vyjadrujú mieru naplnenia ideálneho stavu. Výsledky ukázali, že **hodnota IHU žiakmi základných a stredných škôl dosiahla úroveň 66 %**. Priemer indexu v základných školách (68 %) bol signifikantne vyšší ako v stredných školách (63 %) o 5 p. b.

Štatisticky významné rozdiely sa zistili aj podľa veku, veľkosti bydliska a kraja. S vyšším vekom klesala úroveň hodnotenia pedagógov (12 rokov: 71 %, 13 rokov: 69 %, 14 rokov: 67 %, 15 rokov: 66 %, 16 rokov: 62 %, 17 rokov: 63 %, 18 rokov: 60 %). Vo vzťahu k veľkosti bydliska sa zistilo najnižšie skóre u žiakov z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov (62 %; do 2 000: 65 %, 2 001-10 000: 67 %, 10 001-50 000: 66 %, 50 001-100 000: 66 %). Spomedzi krajov najvyššie priemerné hodnoty získali učelia od žiakov Košického kraja (71 %), naopak, najnižšie boli hodnotení pedagógovia v Bratislavskom kraji (62 %; TT: 65 %, TN: 66 %, NR: 65 %, ZA: 67 %, BB: 64 %, PO: 64 %).

Hodnoty indexu kvantitatívne odrážali postoje a vzťahy žiaka k učiteľom. Hlbšia analýza ukázala, že veľkosť indexu súvisela aj s inými premennými – s vnímaním vzťahu k škole a vnímaním školskej klímy. U žiakov, ktorí do školy chodili radi, dosiahol priemerný IHU 71 %, naopak, u tých, čo chodili neradi, len 54 %. Rozdiel predstavoval až 17 p. b. V skupine žiakov, ktorí sa v prostredí školy cítili dobre (IHU: 69 %), nadobudol priemerný index hodnotenia učiteľov vyššiu hodnotu až o 20 p. b. ako v skupine žiakov, ktorí školskú klímu vnímali negatívne (IHU: 49 %).

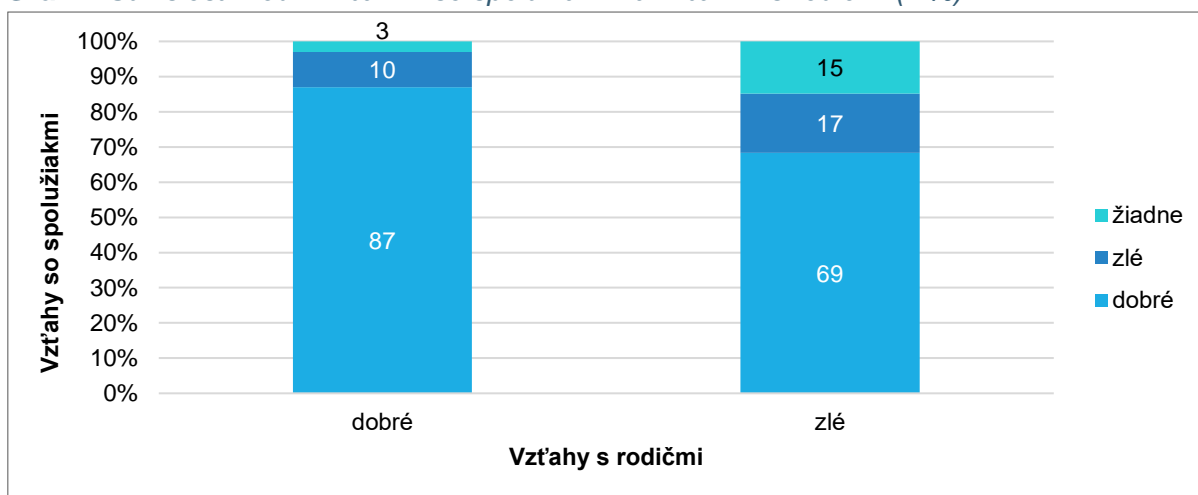
Z porovnania priemernej hodnoty indexu hodnotenia učiteľov oproti roku 2009 (IHU: 59 %) vyplýva, že došlo k zlepšeniu hodnotenia učiteľov žiakmi základných a stredných škôl. V oboch zisťovaniach bola priemerná hodnota IHU vyššia u žiakov základných škôl (2009: IHU – 62 %, 2022: 68 %) než v stredných školách (2009: IHU – 55 %, 2022: 63 %). Celkové hodnotenie prístupu učiteľov sa zlepšilo o 7 percentuálnych bodov.

Positívne pocity k škole boli ovplyvňované aj **vzťahmi so spolužiakmi**. Z celkového počtu 1 977 respondentov až 44 % opýtaných si so spolužiakmi rozumeli a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Približne rovnako veľká skupina žiakov (42 %) mala s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale

mimo školského prostredia si našli iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzal dobre takmer každý desiaty (8 %) žiak a 1 % opýtaných pripustilo, že im ubližujú. 4 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní. Druhostupňové triedenie nepotvrdilo pri tejto otázke štatisticky významné rozdiely podľa sledovaných znakov.

Podrobnejšia analýza ukázala súvislosť so vzťahmi s rodičmi, vnímaním vzťahu k škole a školskej klímy. S rovesníkmi v triede si lepšie rozumeli opýtaní z rodín, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy medzi rodičmi a dieťaťom (žiakom), zatiaľ čo v skupine žiakov vyrastajúcich v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy, si častejšie so spolužiakmi nerozumeli alebo vôbec sa o nich nezaujímal (*graf 1*). Žiaci, ktorí mali dobré vzťahy so spolužiakmi (72 %), výrazne častejšie vnímali pozitívne vzťah ku škole ako tí žiaci, ktorí si s rovesníkmi v triede nerozumeli (38 %), alebo nemali s nimi vytvorené žiadne vzťahy (19 %). Žiaci, ktorí si dobre rozumeli so svojimi spolužiakmi (88 %), sa cítili v škole príjemnejšie. Naopak, v skupine žiakov, ktorí nemali vytvorené v triede s rovesníkmi dobré vzťahy (49 %), alebo si žiadne nevytvorili (32 %), výrazne častejšie vnímali školskú klímu negatívne.

Graf 1: Súvislosť medzi vzťahmi so spolužiakmi a vzťahmi s rodičmi (v %)

Prezentované zistenia ukázali, že pokiaľ dieťa nemá dobré medziľudské vzťahy v rodine, nevie si vybudovať dobré vzťahy ani vo svojom širšom okolí, teda ani v školskom prostredí. A tiež je zrejmé, že dobré vzťahy s rovesníkmi v triede ovplyvňujú pozitívne vnímanie vzťahu ku škole, ako aj celkovej školskej klímy.

Porovnanie zistení oproti roku 2005 ukázalo, že sa znížil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí si so spolužiakmi rozumeli a naopak, zvýšil sa počet opýtaných, ktorí hodnotili tieto vzťahy negatívne. Okrem toho, zvýšil sa počet žiakov, ktorí si našli kamarátov mimo školského prostredia. Zo zistení je zrejmé, že **došlo k zhoršeniu vzájomných vzťahov medzi spolužiakmi v školskom prostredí** po pandemickom období, keď boli zatvorené školy.

Tabuľka 13: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Vzťahy so spolužiakmi	2005	2009	2014	2020	2022
Dobré, stretávajú sa aj mimo školy	57	57	55	48	44
Dobré, ale mimo školy má iných kamarátov	37	35	35	42	42
So spolužiakmi si nerozumejú	4	4	7	6	8
Ublížujú mu/jej, radšej je sám/a	1	2	1	1	1
Sú mu/jej ľahostajní	1	3	3	3	4

Poznámka: N (2005)=2 123, N (2009)=1 177, N (2014)=2 220, N (2020)=2 186 a N (2022)=1 970
Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ)

Šikanovanie a jeho výskyt

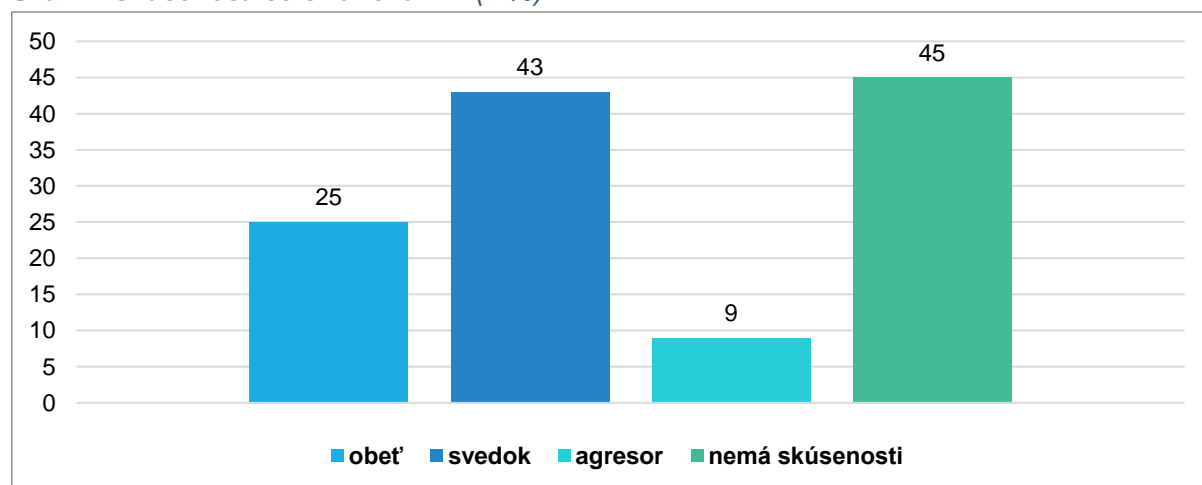
Šikanovanie je vážny problém, ktorý môže mať vážne negatívne fyzické a emocionálne dopady na žiaka a študenta. To, koľko percent žiakov je šikanovaných, sa líši v rôznych krajinách a vekových kategóriách (Kollerová, Pospíšilová, Janošová, 2020).

V dotazníku pre žiakov bolo takto uvedené šikanovanie:

Šikanovanie je, keď ti niekto úmyselne, väčšinou opakovane osobne (tvárou v tvár) povie alebo urobí škaredé, alebo nepríjemné veci. Môžu to byť napríklad vulgárne nadávky, vysmievanie, ignorovanie, zastráňovanie, vymáhanie vecí, udieranie, kopanie, sácanie, ničenie osobných vecí, vykonávanie nezmyselných príkazov.

Žiakov sme sa pýtali, či mali skúsenosti so šikanovaním (či už ako obeť, svedok alebo agresor), kto bol útočníkom, na akom mieste došlo k šikanovaniu, komu o tom povedali a s akými konkrétnymi prejavmi šikanovania sa stretli. Výsledky ukázali, že necelá polovica (45 %) opýtaných nemala doteraz so šikanovaním žiadne skúsenosti. Naopak, **obeťou tohto negatívneho javu sa celkovo stalo 25 % žiakov, k útočníkom patrilo 9 % a 43 % opýtaných bolo svedkom šikanovania inej osoby.** Podrobnejšia analýza ukázala, že 58 % obetí bolo zároveň pozorovateľom šikanovania inej osoby a 19 % aj v úlohe agresora.

Graf 2: Skúsenosti so šikanovaním (v %)

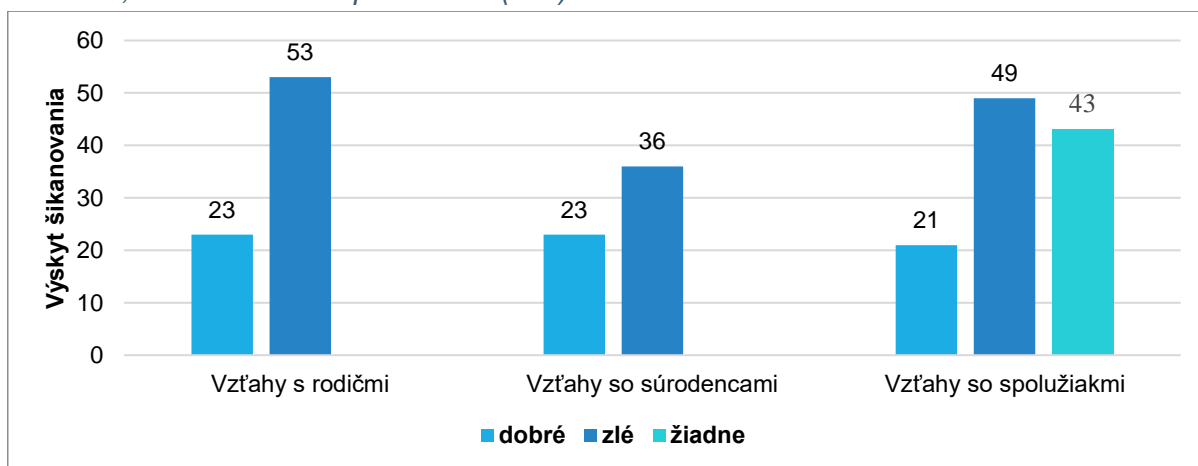

Znenie otázky: Máte skúsenosti so šikanovaním? N=2 397
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Osobná skúsenosť so šikanovaním sa líšila podľa krajov. Obeťou tohto negatívneho javu sa stala necelá tretina respondentov z Bratislavského (32 %) a Prešovského kraja (29 %), štvrtina opýtaných zo Žilinského a Banskobystrického kraja (zhodne po 26 %) a približne pätina oslovených žiakov žijúca v Košickom, Trnavskom (zhodne po 22 %), Nitrianskom (20 %) a Trenčianskom kraji (19 %).

Ďalšia analýza potvrdila menšiu súvislosť s typom rodiny, pričom vo vyššej miere patrili k obetiam šikanovania opýtaní vyrastajúci so starými rodičmi, v detských domovoch, so staršími súrodencami („iný“ typ rodiny: 39 %), žiaci z neúplných (31 %) a doplnených rodín (30 %) než respondenti vyrastajúci s oboma rodičmi (23 %). Aj vzťahy s rodičmi a súrodencami mali súvislosť so šikanovaním v školskom prostredí. Žiaci základných a stredných škôl, ktorí nemali doma vytvorené pozitívne vzťahy s rodičmi ako aj súrodencami, boli vo vyššej miere šikanovaní (*graf 3*).

Graf 3: Súvislosť medzi osobnou skúsenosťou so šikanovaním (ako obeť) a vzťahmi s rodičmi, súrodencami a spolužiakmi (v %)

Výskyt šikanovania sa líšil aj podľa vzťahov k spolužiakom (*graf 3*) a prístupu učiteľov k žiakom. Žiaci, ktorí mali s rovesníkmi v triede dobré vzťahy, boli obeťou šikanovania vo výrazne menšej miere ako opýtaní, ktorí vzťahy so spolužiakmi hodnotili negatívne, alebo nemali s nimi žiadne vzťahy. Žiaci, ktorí boli obeťou tohto negatívneho javu, hodnotili prístup učiteľov k žiakom nepriaznivejšie (IHU: 60 %), než respondenti, ktorí nemali osobnú skúsenosť so šikanovaním (IHU: 68 %).

Miera šikanovania súvisela s vnímaním triedy ako kolektívu a hodnotením školskej klímy. Žiaci, ktorí hodnotili svoju triedu ako dobrý kolektív (20 %), boli v menšej miere šikanovaní ako žiaci, ktorí uviedli, že ich kolektív je zlý (39 %). Žiaci základných a stredných škôl, ktorí sa cítili v škole dobre (22 %), v menšom počte uvádzali, že boli obeťou šikanovania, než respondenti, ktorí vnímali školskú klímu negatívne (39 %).

Pri vplyve rizikových faktorov v domácom prostredí sa ukázalo (*tabuľka 14*), že obeť šikanovania vo vyššej miere nemohli doma slobodne vyjadriť svoje názory, mali nedostatok súkromia, boli trestané ponižujúcim a ubližujúcim

spôsobom, nemohli sa stretávať s ľuďmi, ktorých majú radi, dospelí im v rodine viac ubližovali ako ich vychovávali, mali ľahký prístup k alkoholu alebo drogám, častejšie nemali prístup k lekárskej starostlivosti a boli vo vyššom počte sexuálne obťažované.

Tabuľka 14: Súhlas s výrokmi podľa osobnej skúsenosti so šikanovaním (v %)

	Bol/a obeťou	Nebol/a obeťou
Môžem bez problémov vyjadriť svoj názor.***	81	94
Mám pocit, že nemám ani trochu súkromia.***	34	21
Môžem sa dostať ku všetkým informáciám, ktoré sú potrebné pre môj vek.	89	94
Často som trestaný/á spôsobom, ktorý ma ponižuje a ubližuje mi.***	12	5
Často mi chýbajú peniaze.	30	26
Môžem sa stretávať s ľuďmi, ktorých mám rád/a.***	90	95
Dospelí mi viac ubližujú než ma vychovávajú.***	14	5
Popri povinnostiach mi neostáva čas na oddych.	28	23
Nikto ma nenúti fyzickým alebo psychickým nátlakom zmeniť názory.	63	68
Mám ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám.***	23	14
Keď som chorý/á, dospelí ma zavedú k lekárovi, alebo sa iným spôsobom o mňa postarajú.***	91	97
Mám pocit, že som bol/a určitým spôsobom sexuálne obťažovaný/á.***	13	4
Nikto mi nebráni v učení, v chodení do školy.	86	91
Som nútený/á pracovať a zarábať peniaze, aj keď s tým nesúhlasím.	6	3
Som nútený/á mať sexuálny styk za peniaze.	3	1
Som nútený/á k uzavretiu manželstva.	3	1

Poznámka: % údaj vyjadruje súčet kategórií „rozhodne súhlasím“ a „skôr súhlasím“;

*** = Štatisticky významné rozdiely $p < 0,001$

Pri útočníkoch sa potvrdili rozdiely podľa pohlavia. Častejšie sa ako agresori identifikovali chlapci (12 %) než dievčatá (6 %). Hlbšia analýza ukázala, že k agresorom vo vyššom počte patrili žiaci, ktorí mali zlé (15 %) alebo žiadne vzťahy k spolužiakom (20 %) ako tí, ktorí si s rovesníkmi v triede rozumeli (8 %). Pri hodnotení učiteľov získali pedagógovia od útočníkov nižšie skóre (IHU: 58 %; žiaci, ktorí nepatrili k agresorom: 66 %). Pri porovnaní rozdielov vo vzťahu k rizikovým faktorom v rodinnom prostredí sa zistilo, že agresormi z radov žiakov základných a stredných škôl boli častejšie respondenti, ktorí mali ľahký prístup k alkoholu a/alebo drogám (41 %; nemali ľahký prístup: 14%), a uviedli, že boli v rodine sexuálne obťažovaní (15 %; neboli: 5 %).

Tabuľka 15: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2009, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Skúsenosti so šikanovaním	2005	2009	2014	2020	2022
Obeť	13	5	21	22	25
Svedok	42	30	55	46	43
Agresor	5	3	10	5	9
So šikanovaním nemá skúsenosti	51	65	35	44	45

Poznámka: N (2005)=2 383, N (2009)=1 223, N (2014)=2 705, N (2020)=2 561 a N (2022)=2 397

Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ); Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Z porovnania výsledkov vyplýva, že od roku 2005 klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa doteraz so šikanovaním nestretli (pokles o 6 p. b.). Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí patrili k obetiam, svedkom, ako aj útočníkom. **V porovnaní s údajmi z roku 2020 sa mierne zvýšil počet respondentov, ktorí patrili k obetiam aj útočníkom** a naopak, došlo

k miernemu poklesu počtu žiakov, ktorí boli svedkami tohto negatívneho javu. Príčinou zhoršenia situácie v miere výskytu šikanovania môžu byť negatívne dopady zatvorených škôl počas pandémie Covid-19.

Prejavy šikanovania a agresívneho správania za posledný rok

Pod pojmom šikanovanie sa chápe široký okruh prejavov správania sa jednotlivca alebo skupiny osôb. Zahŕňa slovné ponižovanie, nadávanie a neustále kritizovanie, výsmech, hrubé žarty, vydieranie, obmedzovanie osobnej slobody, pohrdanie, poškodzovanie oblečenia a osobných vecí, až po fyzické napadnutie (Kolář, 1997). Respondentom bola predložená škála deviatich prejavov násilia, s cieľom zistiť, či ich osobne zažili vo vzájomnej komunikácii a kontakte nielen s rovesníkmi (spolužiaci a kamaráti), ale aj s dospelými (učitelia). Z výsledkov vyplýva, že **respondenti sa najčastejšie osobne stretávali s prejavmi násilia v triednom kolektíve**, potom v rovesníckej skupine a v najnižšej miere od učiteľov.

V triednom kolektíve zažili žiaci základných a stredných škôl najčastejšie vulgárne nadávky (44 %), ironické poznámky a výsmech (36 %). V nižšej miere ich spolužiaci ignorovali (17 %), fyzicky napadli (12 %). Približne každému desiatemu respondentovi zničili osobné veci (9 %), vyhrážali sa, dávali nezmyselné príkazy, ktoré museli vykonať (zhodne po 8 %), vymáhali od nich rôzne veci a sexuálne ich obťažovali (zhodne po 7 %).

Druhostupňové triedenie (*tabuľka 16*) ukázalo výraznejšie rozdiely medzi žiakmi základných a stredných škôl iba pri ničení osobných vecí, s ktorým mali častejšie osobné skúsenosti žiaci základných škôl (12 %, SŠ: 6 %). Gymnazisti a žiaci stredných odborných škôl mali podobné osobné skúsenosti so sledovanými deviatimi prejavmi násilia, významnejšie rozdiely sa nezistili. Rodové rozdiely sa ukázali iba pri vulgárnych nadávkach, s ktorými sa vo vyššej miere stretli chlapci (49 %) než dievčatá (40 %). Viac rozdielov sa potvrdilo podľa veku a krajov. Fyzické útoky a ničenie osobných vecí najčastejšie zažili opýtaní vo veku 12 a 13 rokov. S urážkami a ignorovaním sa stretli najmä 12-, 13- a 18-roční respondenti a s vulgárnymi nadávkami žiaci vo veku 13 rokov.

Tabuľka 16: Prejavy šikanovania a agresívneho správania zo strany spolužiakov za posledný rok (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Vulgárne nadávky	44	48	40	49	39	47	54	41	42	37	44	40
Irónia, výsmech	36	38	33	35	37	41	44	32	32	32	37	40
Ignorovanie	17	19	15	14	20	19	22	18	16	15	11	22
Fyzický útok	12	13	10	13	10	15	17	9	11	9	8	12
Ničenie osobných vecí	9	12	6	9	9	15	17	10	6	7	4	8
Vyhrážky a zastráňovanie	8	9	7	9	8	14	12	6	9	7	6	8
Nezmyselné príkazy	8	10	7	10	7	11	9	10	8	5	5	7
Sexuálne obťažovanie	7	6	9	8	8	6	8	6	9	9	6	14
Vymáhanie vecí	7	6	7	6	7	6	9	5	4	7	6	9

Znenie otázky: Predkladáme vám prejavy šikanovania. Napíšte, či sa za posledný rok niekto z vašich spolužiakov, učiteľov alebo kamarátov k vám takto správal.

Poznámka: % údaj vyjadruje kladné odpovede respondentov.

Pri porovnaní rozdielov podľa kraja (tabuľka 17) sa ukázalo, že s vulgárnymi nadávkami, ironizovaním a aj fyzickými útokmi sa najčastejšie stretli žiaci základných a stredných škôl žijúci v Bratislavskom kraji. Vyhrážanie a zastrašovanie od spolužiakov sa v najviac zaznamenalo u respondentov v Prešovskom kraji. Ničenie osobných vecí zažili najmä opýtaní z Bratislavského, Prešovského a Trenčianskeho kraja. Ignorovanie a vylučovanie z kolektívu najviac uvádzali žiaci v Bratislavskom, Prešovskom, Trenčianskom a Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 17: Prejavy šikanovania a agresívneho správania zo strany spolužiakov za posledný rok podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Vulgárne nadávky***	55	47	45	39	36	37	48	44
Irónia, výsmech***	47	37	36	37	29	28	39	35
Ignorovanie***	23	13	19	15	18	19	20	9
Fyzický útok***	20	9	10	13	7	8	15	10
Ničenie osobných vecí***	14	5	12	8	9	8	12	6
Vyhrážky a zastrašovanie***	11	7	6	9	5	8	14	6
Nezmyselné príkazy	8	6	8	10	6	7	11	7
Sexuálne obťažovanie	8	11	8	7	5	8	10	4
Vymáhanie vecí	10	5	6	7	7	5	8	6

Poznámka: % údaj vyjadruje kladné odpovede respondentov;

*** = štatisticky významné rozdiely $p < 0,001$

Žiaci základných a stredných škôl uvádzali, že zo strany učiteľov sa stali najmä terčom ironických poznámok (10 %). O niečo menej museli vykonávať nezmyselné príkazy (7 %), vulgárne im nadávali a vyhrážali sa im (zhodne po 6 %). V nižšom počte zažili respondenti od svojich pedagógov ignorovanie (3 %), ničenie osobných vecí, sexuálne obťažovanie (zhodne po 2 %), vymáhanie osobných vecí a fyzické útoky (zhodne po 1 %).

Tabuľka 18: Prejavy šikanovania a agresívneho správania zo strany učiteľov za posledný rok (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Irónia, výsmech	10	6	14	9	10	2	8	6	6	12	18	19
Nezmyselné príkazy	7	4	10	8	6	0	5	4	7	10	9	11
Vulgárne nadávky	6	4	8	7	5	1	4	3	7	5	10	8
Vyhrážky a zastrašovanie	6	4	7	5	6	2	6	5	4	5	8	7
Ignorovanie	3	2	5	2	4	1	3	1	3	5	5	6
Ničenie osobných vecí	2	2	3	2	2	1	4	1	2	3	3	2
Sexuálne obťažovanie	2	0,4	4	1	3	0	0	0,3	3	3	3	3
Fyzický útok	1	0,3	2	1	1	0	1	0,3	2	3	2	1
Vymáhanie vecí	1	1	2	1	1	1	1	0	2	2	1	1

Poznámka: % údaj vyjadruje kladné odpovede respondentov.

Porovnaním výpovedí žiakov základných a stredných škôl pri skúsenosti so šikanovaním a agresívnym správaním zo strany pedagógov sa zistilo, že ironické poznámky a výsmech, ignoráciu, vykonávanie nezmyselných príkazov a sexuálne obťažovanie zažili vo vyššej miere žiaci stredných škôl než základných škôl. Výraznejšie rozdiely podľa typu strednej školy a pohlavia sa nepotvrdili. S urážkami a výsmechom, nezmyselnými príkazmi, ignorovaním

a sexuálnym obťažovaním sa častejšie osobne stretli 16-, 17- a 18-roční mladí ľudia. Podrobnejšou analýzou vo vzťahu ku krajom sa zistilo, že vyhrážanie a zastrašovanie zo strany učiteľov sa nadpriemerne vyskytovalo v školách Prešovského (10 %), Nitrianskeho a Banskobystrického kraja (zhodne po 7 %; BA: 5 %, TT: 6 %, TN: 5 %, ZA: 3 %, KE: 2 %).

Podobná situácia ako u spolužiakov bola zistená aj zo strany **kamarátov** respondentov, i keď mali nižšie hodnoty (*tabuľka 19*). Opýtaní sa v rovesníckej skupine najčastejšie stretli s vulgárnymi nadávkami (38 %) a ironickými poznámkami (27 %). Výrazne menej žiakov základných a stredných škôl zažilo od svojich kamarátov ignorovanie (13 %), fyzické napadnutie (11 %), sexuálne obťažovanie (8 %), ničenie osobných vecí, vyhrážky a vydávanie nezmyselných príkazov (zhodne po 7 %) a ich vymáhanie (6 %). Od kamarátov sa s vulgárnymi nadávkami stretávali najmä chlapci. Štatisticky významné rozdiely sa potvrdili aj podľa veku a krajov bydliska respondentov. Výsmech a urážky zažili najmä starší žiaci, 17- a 18-roční.

Tabuľka 19: *Prejavy šikanovania a agresívneho správania zo strany kamarátov za posledný rok (v %)*

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Vulgárne nadávky	38	39	37	44	32	33	44	34	41	34	40	36
Irónia, výsmech	27	25	29	28	27	20	27	22	27	24	35	36
Ignorovanie	13	13	13	11	15	14	15	9	16	14	9	16
Fyzický útok	11	12	9	13	8	12	15	8	11	9	9	11
Vymáhanie vecí	8	6	7	7	6	4	8	5	7	9	5	8
Ničenie osobných vecí	7	7	6	8	6	5	9	5	7	9	4	7
Sexuálne obťažovanie	7	6	10	8	8	5	7	4	8	10	9	12
Vyhrážky a zastrašovanie	7	7	6	7	6	11	8	4	6	8	5	7
Nezmyselné príkazy	6	8	6	8	7	8	10	7	9	8	4	5

Poznámka: % údaj vyjadruje kladné odpovede respondentov.

Vulgarizmy v partii kamarátov dominovali najmä u žiakov základných a stredných škôl v Bratislavskom kraji, kde sa s uvedeným správaním v partii osobne stretla polovica respondentov (51 %, TT: 35 %, TN: 40 %, NR: 38 %, ZA: 30 %, BB: 33 %, PO: 42 %, KE: 38 %). Ironický posmech a poznámky častejšie uvádzali opýtaní žijúci v Bratislavskom (35 %) a Nitrianskom kraji (34 %; TT: 22 %, TN: 26 %, ZA: 24 %, BB: 20 %, PO: 30 %, KE: 28 %). Vylučovaniu z kolektívy najčastejšie čelili žiaci z Bratislavského (18 %), Prešovského (16 %) a Trenčianskeho kraja (15 %; TT: 8 %, NR: 14 %, ZA: 14 %, BB: 11 %, KE: 9 %). Respondentom z Bratislavského (12 %) a Prešovského kraja (11 %) sa vyhrážali kamaráti vo vyššej miere (TT: 6 %, TN: 5 %, NR: 7 %, ZA: 4 %, BB: 5 %, KE: 4 %).

Porovnanie zistení ukázalo, že od roku 2014 sa zlepšila situácia v triednom kolektíve pri vulgárnych nadávkach, urážkach, ničení osobných vecí, vyhrážkach a aj pri sexuálnom obťažovaní. Okrem toho, od roku 2014 klesol počet respondentov, ktorým pedagógovia vulgárne nadávali, vysmievali sa a dávali im nezmyselné príkazy, a ktorých kamaráti sexuálne obťažovali. Z uvedených zistení je zrejmé, že v porovnaní s rokom 2014 sa najviac zlepšila

situácia v triedach, kde poklesol výskyt piatich sledovaných foriem násilia z deviatich, v prípade učiteľov pri troch a najmenej pri kamarátoch, iba pri sexuálnom obťažovaní. V porovnaní s rokom 2020 sa výskyt jednotlivých foriem násilia výraznejšie nezmenil.

Tabuľka 20: Porovnanie výsledkov za roky 2014, 2020 a 2022 (v %)

Prejavy šikanovania a agresívneho správania	Spolužiaci			Učitelia			Kamaráti		
	2014	2020	2022	2014	2020	2022	2014	2020	2022
Vulgárne nadávky	51	41	44	10	6	6	39	37	38
Irónia, výsmech	43	37	36	16	10	10	28	29	27
Ignorovanie	17	16	17	5	2	3	10	11	13
Fyzický útok	14	11	12	3	1	1	10	10	11
Ničenie osobných vecí	16	9	9	3	1	2	8	6	7
Vyhrážky a zastrašovanie	12	9	8	9	5	6	7	7	7
Nezmyselné príkazy	8	7	8	11	7	7	7	7	7
Sexuálne obťažovanie	12	8	7	4	2	2	12	7	8
Vymáhanie vecí	10	7	7	2	1	1	7	5	6

Poznámka: % údaj vyjadruje kladné odpovede respondentov. Zdroj: CVTI SR

Kto šikanoval

Na otázku kto bol útočníkom odpovedali iba žiaci, ktorí mali skúsenosť so šikanovaním. **Za agresora bol najčastejšie označený spolužiak (52 %).** Štvrtina opýtaných vo svojich odpovediach uvádzala aj žiaka z iného ročníka (25 %). Nepriaznivým zistením je, že až 25 % opýtaných potvrdilo, že šikanovanie malo skupinový charakter, teda, že útočníkmi boli viaceré osoby. Kamaráta mimo školy za útočníka označila pätina respondentov (19 %) a každý desiaty učiteľa (10 %). Za agresora sa označilo 10 % žiakov. V najmenšej miere bol uvádzaný vychovávateľ (1 %), alebo niekto iný (napr. spoluhráč, príbuzný). Útočníka nepoznalo až 15 % opýtaných.

Tabuľka 21: Agresor šikanovania z pohľadu žiakov (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Spolužiak	52	57	45	51	52	64	65	52	60	42	41	48
Žiak z inej triedy	25	25	25	23	26	21	25	24	32	15	22	31
Skupina osôb	25	24	26	22	27	25	24	25	26	24	23	24
Kamarát mimo školy	19	14	24	20	18	16	8	18	17	23	27	25
Útočníka nepoznal/a	15	10	19	13	16	6	9	14	12	18	24	20
Učiteľ	10	6	14	6	12	6	9	5	5	10	20	15
Ja sám/a	10	7	12	14	6	8	10	5	10	17	8	12
Vychovávateľ	1	1	2	1	2	1	1	0	4	2	1	0
Niekoľko iných	1	0	2	1	1	1	0	0	2	2	1	3

Znenie otázky: Ak ste sa už stretli za posledný rok so šikanovaním, napíšte, kto šikanoval? N=1 392; Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnanie zistení ukázalo, že žiaci základných škôl sú šikanovaní najmä spolužiakmi, zatiaľ čo stredoškôlci vo vyššej miere aj kamarátmi mimo prostredia školy alebo agresormi, ktorých nepoznali. Starší žiaci dvakrát častejšie označili za útočníkov aj učiteľov, alebo aj samých seba. Z uvedeného je zrejmé, že stredoškôlci vo väčšej miere prichádzajú do kontaktu so širším spektrom agresorov ako žiaci základných škôl. Zaujímavé výsledky sa zistili

podľa typu strednej školy. Gymnazisti mali za posledný rok častejšie ako žiaci stredných odborných škôl skúsenosť so šikanovaním, kde agresorom bola skupina osôb (29 %; SOŠ: 24 %), neznáma osoba (26 %; SOŠ: 17 %), prípadne učiteľ (18 %; SOŠ: 12 %). Pri pohľade na rodové rozdiely sa ukázalo, že dievčatá boli vo väčšej miere šikanované skupinou osôb (27 %; chlapci: 22 %) a učiteľom (12 %; chlapci: 6 %). Chlapci sa zas častejšie označili za agresorov (14 %; dievčatá: 6 %).

Spolužiakov za agresorov označila väčšina opýtaných vo veku 12, 13 a 15 rokov, polovica 14- a 18-ročných a približne 42 % respondentov vo veku 16 a 17 rokov. Nadpriemerne boli šikanovaní žiakmi z iných tried respondenti vo veku 15 (32 %) a 18 rokov (31%). Kamarátov mimo prostredia školy, ale aj učiteľov za útočníkov najčastejšie označili najstarší respondenti vo veku 17 a 18 rokov. 15- a 16-roční žiaci mali vo zvýšenej miere skúsenosť s agresormi z radov vychovávateľov na internátoch. Iných útočníkov najčastejšie uvádzali najstarší žiaci vo veku 18 rokov. A za tých, čo šikanujú iných sa vo zvýšenej miere označili 16- (17 %) a 18-roční (12 %), najmenej respondenti vo veku 14 rokov (5 %). Útočníkov vo zvýšenej miere nepoznali opýtaní vo veku 16 až 18 rokov. So skupinovým charakterom šikanovania mali žiaci podobnú skúsenosť bez ohľadu na vek.

Vo zvýšenej miere uvádzali ako agresorov spolužiakov respondenti žijúci v malých (56 %) a stredne veľkých mestách (57 %; do 2 000: 50 %, 2 001-10 000: 50 %, nad 100 000: 46 %). Žiakov z iných tried za útočníkov označovali najmä opýtaní v obciach a mestách s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov (30 %) a od 10 001 do 50 000 (28 %; do 2 000: 23 %, 50 001-100 000: 20 %, nad 100 000: 15 %). Skúsenosť so šikanovaním, kde agresorom bola neznáma osoba, najčastejšie uvádzali respondenti z najväčších miest (23 %; do 2 000: 12 %, 2 001-10 000: 17 %, 10 001-50 000: 12 %, 50 001-100 000: 10 %).

Tabuľka 22: Agresor šikanovania z pohľadu žiakov podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Spolužiak	51	51	55	41	61	52	58	43
Žiak z inej triedy	19	23	20	22	23	28	37	26
Skupina osôb	30	20	25	24	26	35	22	19
Kamarát mimo školy	16	17	13	22	19	17	23	24
Útočníka nepoznal/a	22	8	15	17	16	12	13	14
Učiteľ	14	11	8	10	8	8	15	3
Ja sám/a	13	6	15	11	10	5	8	10
Vychovávateľ	1	3	0	3	1	1	2	1
Nieko iný	2	0	1	0	1	0	2	2

Vo všetkých krajoch boli ako útočníci najčastejšie označovaní spolužiaci, pričom v Žilinskom (61 %) a Prešovskom kraji (58 %) ich uvádzala väčšina opýtaných, v Trenčianskom, Banskobystrickom, Bratislavskom a Trnavskom kraji približne polovica a v Nitrianskom a Košickom kraji menej ako polovica respondentov. Výrazne viac boli žiakmi z iných tried šikanovaní respondenti z Prešovského kraja (37 %) a skupinou osôb zas z Banskobystrického kraja (35 %). Zo strany kamarátov mimo školy mali negatívne skúsenosti s týmto javom najmä respondenti v Košickom, Prešovskom a Nitrianskom kraji. Učiteľov za

agresorov vo zvýšenej miere označili opýtaní v Prešovskom a Bratislavskom kraji a vychovávateľov zas žiaci v Nitrianskom a Trnavskom kraji. Najviac, až pätina opýtaných žijúcich v Bratislavskom kraji útočníka nepoznala (22 %). K agresorom sa najviac žiakov priradilo v Trenčianskom, Bratislavskom a Nitrianskom kraji.

Miesto šikanovania

Šikanovanie sa môže odohrávať v rôznom prostredí. V školách býva najčastejšie na miestach, ktoré sú málo kontrolované pedagógmi, prípadne sa odohráva v čase, kedy je obeť z rôznych dôvodov sama (Pétiová, 2021). Na otázku, kde dochádzalo k šikanovaniu, odpovedali iba respondenti, ktorí mali skúsenosť so šikanovaním. V tejto skupine žiakov viac než polovica opýtaných (55 %) získala tieto negatívne skúsenosti v triede počas prestávky. Približne pätina respondentov sa so šikanovaním stretla vonku (na ulici, v obci, v meste, na sídlisku), potom v škole, ale mimo triedy (chodba, WC, šatňa), pred alebo po vyučovaní (zhodne po 22 %) a v triede počas vyučovania (17 %). 6 % opýtaných zažilo tieto nepríjemné situácie na krúžku/tréningu a na internáte. Šikanovanie v domácom prostredí a počas odbornej praxe pripustilo 3 % respondentov. Z iného prostredia (park/les, stanica) mal tieto skúsenosti rovnaký počet žiakov (3 %). Z uvedeného je zrejmé, že **k šikanovaniu teda najčastejšie dochádzalo v triede počas prestávky.**

Porovnanie zistení ukázalo (tabuľka 23), že žiaci základných škôl sa so šikanovaním stretli častejšie v triede počas prestávky. Stredoškoláci zažili tieto negatívne prejavy vo vyššej miere vonku, v triede počas vyučovania a na krúžku alebo tréningu. Prezentované údaje potvrdili, že žiaci základných škôl sa vo väčšej miere stretávajú so šikanovaním v škole a starší žiaci v inom prostredí.

Žiaci stredných odborných škôl častejšie zažili šikanovanie v škole, ale mimo triedy (25 %; GYM: 19 %), počas odbornej praxe (6 %; GYM: 2 %) a na internáte (10 %; GYM: 4 %) a gymnazisti zas na krúžku/tréningu (18 %; SOŠ: 5 %) a vonku (37 %; SOŠ: 28 %). Dievčatá sa so šikanovaním vo vyššom počte stretli v škole, ale mimo triedy a v triede počas vyučovania.

Tabuľka 23: Miesto šikanovania (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
V triede počas prestávky	55	60	50	55	55	64	59	62	62	44	49	55
Vonku	23	14	31	21	24	18	9	16	32	31	24	32
V škole, ale mimo triedy	22	22	23	19	25	24	20	23	26	20	19	25
V škole pred/po vyučovaní	22	21	23	21	23	17	25	24	21	13	27	28
V triede počas hodiny	17	14	21	14	20	17	20	12	15	19	23	17
Na krúžku, tréningu	6	4	9	7	6	3	4	5	6	10	10	10
Na internáte	6	-	8	6	7				7	8	7	5
Doma	3	4	3	3	4	4	5	3	3	4	0	5
Počas odbornej praxe	3	-	5	4	1				3	3	4	10
Inde	3	2	3	3	3	0	2	3	4	3	3	3

Znenie otázky: Kde sa to stalo? N=1 429

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

V triede počas prestávky zažili šikanovanie najčastejšie respondenti vo veku 12, 14 a 15 rokov a počas vyučovania zas 17-roční žiaci. V škole, ale mimo triedy sa s ním stretli najmä opýtaní vo veku 15 a 18 rokov a pred alebo po vyučovaní najstarší žiaci. Počas záujmovej činnosti na krúžku alebo tréningu sa opakované s prejavmi násilia v zvýšenej miere stretli respondenti vo veku 16 rokov a vyššie. Doma zažili šikanovanie najmä 13 a 18-roční žiaci. Od 15 rokov veku sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí mali tieto negatívne skúsenosti vonku.

Pri pohľade na rozdiely podľa veľkosti bydliska sa ukázali zaujímavé zistenia. So šikanovaním sa v najvyššej miere v triede počas prestávky stretli opýtaní žijúci v stredne veľkých mestách, počas vyučovania zas v malých mestách. V malých mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 dochádzalo v najvyššej miere k šikanovaniu aj v škole, ale mimo triedy. V škole pred alebo po vyučovaní sa s týmto negatívnym javom v najnižšej miere stretli opýtaní žijúci v najväčších mestách. Skúsenosť so šikanovaním na krúžku alebo tréningu mali opýtaný z väčších miest a na internáte zas respondenti z menších obcí a miest. Vonku zažili žiaci základných a stredných škôl opakované prejavy násilia bez rozdielu veľkosti bydliska, kde žili.

Tabuľka 24: Miesto šikanovania podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
V triede počas prestávky	56	52	55	62	54
Vonku	21	22	23	21	24
V škole, ale mimo triedy	20	21	25	21	20
V škole pred/po vyučovaní	24	23	20	23	16
V triede počas hodiny	17	15	21	13	18
Na krúžku, tréningu	3	6	7	10	10
Na internáte	6	9	7	4	3
Doma	3	4	3	2	3
Počas odbornej praxe	2	3	1	4	5
Inde	4	3	3	1	2

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Údaje v tabuľke 25 dokumentujú, že vo všetkých krajoch žiaci základných a stredných škôl zažili šikanovanie najčastejšie v triede počas prestávky, avšak poradie a početnosť ostatných frekventovaných prostredí bolo rozdielne. U respondentov v Trenčianskom kraji bol tento negatívny jav vo vyššej miere zaznamenaný počas hodiny, v Žilinskom kraji zas v škole mimo triedy, v Nitrianskom kraji pred vyučovaním alebo po vyučovaní, v Prešovskom kraji v domácom prostredí a v Bratislavskom a Prešovskom kraji vonku. Opýtaní pochádzajúci z Bratislavského a Trenčianskeho kraja sa s opakovanými prejavmi násilia stretli vo vyššej miere počas odbornej praxe. Na internáte zažili šikanovanie nadpriemernom počte respondenti v Košickom, Trenčianskom, Žilinskom a Prešovskom kraji. V skupine opýtaných z Bratislavského, Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja bol tento negatívny jav vo vyššej miere zaznamenaný počas záujmovej činnosti na krúžkoch alebo športových tréningoch. Žiaci žijúci v Nitrianskom kraji výrazne častejšie ako v ostatných krajoch uvádzali aj iné prostredie.

Tabuľka 25: Miesto šikanovania podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
V triede počas prestávky	59	56	50	46	62	66	55	46
Vonku	30	14	25	24	24	19	30	17
V škole, ale mimo triedy	27	16	11	13	36	20	34	19
V škole pred/po vyučovaní	20	23	15	30	19	27	27	15
V triede počas hodiny	19	16	40	23	13	18	26	15
Na krúžku, tréningu	8	5	8	8	5	6	6	5
Na internáte	4	6	8	5	7	5	7	9
Doma	4	3	4	1	2	2	7	4
Počas odbornej praxe	6	3	6	1	0	1	3	2
Inde	2	1	3	10	2	2	2	2

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Komparácia zistení ukázala, že žiaci základných a stredných škôl zažili od roku 2005 šikanovanie výrazne častejšie v triede, mimo triedy a aj v rovesníckej partii. Klesol iba počet opýtaných, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli na ulici (vonku). Výskyt šikanovania v domácom prostredí zostal približne na podobnej úrovni. Z porovnania rokov 2020 a 2022 vyplýva, že došlo k výraznému nárastu šikanovania v škole mimo triedy (+14 p. b.) a k poklesu tohto negatívneho javu na ulici (-4 p. b.). Podiel opýtaných, ktorí sa so šikanovaním stretli v triednom kolektíve, sa nezmenil. **Zistené údaje tak potvrdili výrazný nárast šikanovania v triedach, ale aj mimo tried a naopak, pokles opakovaných prejavov násilia na uliciach,** čo pravdepodobne súvisí s presunom aktivít detí a mládeže po pandémii Covid-19 na internet.

Tabuľka 26: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2009, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Miesto šikanovania	2005	2014	2020	2022
V triede	39	69	74	73
V škole mimo triedy	29	27	30	44
Na odbornej praxi	N	N	N	3
Na internáte	3	N	N	6
Doma	1	N	2	3
Na krúžku, tréningu	N	N	N	6
V partii kamarátov	11	3	23	N
Na ulici (vonku)	35	34	27	23
Inde	15	23	8	3

Poznámka: N (2005)=2 326, N (2014)=2 229, N (2020)=2 038 a N (2022)=1 429

Zdroj: CVTI SR (ÚIPŠ); Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Osoba, ktorá bola o šikanovaní informovaná

Odhaduje sa, že o veľkej časti prípadov šikanovania sa učitelia nedozvedia, pretože odhaliť agresora býva ťažké. Obeť aj svedkovia majú často strach, že situáciu ešte zhoršia a nechcú o tom, čo sa stalo vôbec rozprávať. Pre dospelých, ktorí danú situáciu riešia je dôležité, aby si získali dôveru obeť, aj svedkov šikanovania, prelomili bariéru strachu a mlčania a vytvorili dostatočnú psychickú podporu, ktorá im zabezpečí dostatok objektívnych dôkazov a pomôže situáciu objasniť a vyriešiť (Bieliková a kol., 2010). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že **najvyšší počet opýtaných nepovedal o tejto neprijemnej situácii nikomu (35 %).** Necelá tretina respondentov o šikanovaní

povedala svojim rodičom (28 %) a štvrtina sa zdôverila kamarátom (25 %). Učiteľov (21 %) informovala iba pätina žiakov. 15 % opýtaných sa poradilo so spolužiakmi, 7 % respondentov o tom porozprávalo svojim súrodencom a 4 % starým rodičom. Podobný počet oslovil výchovného poradcu alebo školského psychológa (zhodne po 4 %) v škole a približne 1 % hľadalo pomoc u externých odborníkov z Linky dôvery, IPečka a pod. alebo o pomoc požiadalo inú, bližšie neurčenú osobu.

Tabuľka 27: Komu o šikanovaní povedali (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Nikom	35	33	37	42	30	19	34	29	40	37	36	47
Rodičom	28	30	27	26	31	47	30	28	23	25	35	18
Kamarátovi	25	22	28	19	30	25	20	27	22	23	32	30
Učiteľovi	21	22	20	18	24	32	21	24	16	21	23	12
Spolužiakovi	15	15	15	15	15	16	17	15	12	12	20	15
Súrodencom	7	9	6	8	7	14	9	9	6	4	6	10
Starým rodičom	4	5	4	4	4	7	7	3	3	4	3	5
Výchovnému poradcovi, školskému psychológovi	4	3	4	2	4	4	4	3	4	4	5	0
Pracovníkovi Linky dôvery, IPečka	1	0,2	1	0,2	1	0	1	0	1	2	0	0
Iná osoba	1	1	0,5	1	0,6	0	1	3	1	0	1	0

Znenie otázky: Povedali ste o tom niekomu? N=1 263

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnanie údajov za súbory žiakov základných a stredných škôl ukázalo (tabuľka 27), že žiaci základných (33 %) aj stredných škôl (37 %) si tieto negatívne zážitky v najvyššom počte nechali pre seba. So šikanovaním sa mladší žiaci najčastejšie zdôverili rodičom (30 %), zatiaľ čo stredoškólační sa porozprávali s kamarátmi (28 %). Žiaci stredných odborných škôl (42 %) častejšie než gymnazisti (26 %) o tejto nepríjemnej situácii nepovedali nikomu. Naopak, gymnazisti sa vo vyššej miere zdôverili kamarátom (37 %; SOŠ: 24 %), rodičom (36 %; SOŠ: 22 %), spolužiakom (22 %; SOŠ: 12 %) a aj súrodencom (9 %; SOŠ: 4 %).

Chlapci si najčastejšie tieto negatívne zážitky nechávali len pre seba (42 %, dievčatá: 30 %), dievčatá požiadali o pomoc svojich rodičov (31 %, chlapci: 26 %). Dievčatá vo vyššom počte povedali o šikanovaní kamarátom (30 %; chlapci: 19 %) a učiteľom (24 %; chlapci: 18 %). So spolužiakmi, starými rodičmi, súrodencom, odborníkom alebo inou osobou sa poradil rovnaký počet chlapcov aj dievčat.

Najmladší žiaci o šikanovaní povedali najčastejšie rodičom, pričom respondenti vo veku 13 až 18 rokov omnoho častejšie nepovedali o tejto nepríjemnej skúsenosti nikomu. Opýtaní vo veku 18 rokov sa poradili najmä s kamarátmi. Učiteľovi o probléme šikanovania najčastejšie povedali najmladší žiaci, ale výrazne menej 18- a 15-roční žiaci. V skupine 18-ročných ani jeden nepožiadalo o pomoc výchovného poradcu alebo školského psychológa. Na externých odborníkov, napr. z Linky dôvery, IPečka a pod. sa obracali najmä opýtaní vo veku 16, 15 a 13 rokov.

Rozdiely podľa veľkosti bydliska (tabuľka 28) ukázali, že respondenti žijúci v obciach a mestách s vyšším počtom než je 2 000 obyvateľov si v najvyššom počte tieto negatívne zážitky nechali len pre seba, pokým v najmenších obciach najčastejšie požiadali o pomoc rodičov. Učiteľom sa častejšie než ostatným s problémom šikanovania zverili mladí obyvatelia malých obcí a výrazne menej z najväčších miest s počtom nad 100 000 obyvateľov. Kamarátom sa v nadpriemernom počte zdôverili opýtaní z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a z najväčších miest. Odborného zamestnanca školy, výchovného poradcu alebo školského psychológa paradoxne oslovili menej mladí ľudia žijúci v stredne veľkých a veľkých mestách. U externých odborníkov z Linky dôvery, IPečka a pod. hľadali pomoc iba opýtaní z najmenších obcí a najväčších miest.

Tabuľka 28: Komu o šikanovaní povedali podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Nikomu	27	36	34	48	40
Rodičom	33	30	26	25	26
Kamarátovi	25	20	30	16	31
Učiteľovi	28	23	19	21	12
Spolužiakovi	13	14	20	15	11
Súrodencom	9	7	7	3	11
Starým rodičom	6	4	4	4	3
Výchovnému poradcovi, školskému psychológovi	6	4	4	1	2
Pracovníkovi Linky dôvery, IPečka	2	0,4	0	0	1
Iná osoba	0	2	1	1	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Niektoré rozdiely sa preukázali aj vo vzťahu ku kraju bydliska respondentov.

Tabuľka 29: Komu o šikanovaní povedali podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Nikomu	39	35	35	32	30	35	38	36
Rodičom	21	31	29	24	35	26	25	37
Kamarátovi	31	26	22	27	25	23	31	14
Učiteľovi	12	17	22	24	28	28	17	25
Spolužiakovi	14	9	20	25	15	13	19	8
Súrodencom	9	3	6	8	13	5	10	5
Starým rodičom	2	2	5	5	5	5	6	4
Výchovnému poradcovi, školskému psychológovi	2	5	7	1	6	3	3	3
Pracovníkovi Linky dôvery, IPečka	2	0	0	0	0	3	0	0
Iná osoba	1	1	0	0	2	3	0	1

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

V nadpriemernom počte si negatívne skúsenosti s prejavmi násillia nechávali pre seba opýtaní žijúci v Bratislavskom, Prešovskom a Košickom kraji. Rodičom sa častejšie zverili respondenti z Košického, Žilinského, Trnavského a Trenčianskeho kraja. Učiteľom častejšie o problémy šikanovania povedali mladí ľudia z Banskobystrického a Žilinského kraja, naopak, najmenej

z Bratislavského kraja. So spolužiakmi sa vo výrazne väčšej miere poradili opýtaní v Nitrianskom kraji, najmenej v Košickom a Trnavskom kraji. Výchovného poradcu alebo školského psychológa najmenej oslovili respondenti žijúci v Nitrianskom a Bratislavskom kraji. U odborníkov z Linky dôvery, IPečka a pod. hľadali pomoc iba opýtaní v Banskobystrickom a Bratislavskom kraji.

Žiaci, ktorí boli **obeťami** šikanovania, sa zdôverili najčastejšie rodičom (37 %, svedok: 26 %, agresor: 21 %), zatiaľ čo žiaci, ktorí patrili k **agresorom** (45 %), ale aj **svedkom** (36 %; obeť: 32 %) o tomto zážitku nepovedali nikomu. Ďalšími osobami, ktorým sa obeť zverili, boli kamaráti (26%, svedok: 26 %, agresor: 22 %) a učitelia (19 %, svedok: 21 %, agresor: 16 %). Spolužiakov uvádzali obeť (17 %), svedkovia (15 %), aj útočníci (17 %) v rovnakej miere. Z výsledkov výskumu možno konštatovať, že žiaci, ktorým bolo ubližované, hľadali pomoc u najbližších – u rodičov, pričom agresori, ktorí vedeli o tom, že nekonali správne, ale aj svedkovia o neprijateľnom správaní nepovedali nikomu. Učiteľa s daným problémom oboznámili v rovnakej miere respondenti, ktorí boli obeťami, alebo svedkami šikanovania, menej agresori.

Z porovnaných údajov je zrejmé, že oproti zisteniam z roku 2005 klesol počet respondentov, ktorí o šikanovaní povedali svojim súrodencom a učiteľom a nezmenil sa počet tých, ktorí sa porozprávali s rodičmi alebo kamarátmi. Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí o tomto negatívnom zážitku povedali spolužiakom, avšak výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa nezdôverili nikomu a celú situáciu si nechali len pre seba (nárast o 17 p. b.). Toto zistenie považujeme za negatívne, pretože je potrebné, aby obeť šikanovania o celej záležitosti povedala osobe, ktorej dôveruje a poradila sa, ako ju má riešiť, čím eliminuje svoj psychický stres. Taktiež je dôležité, aby bol agresor vo svojom konaní včas zastavený a upozornený, pretože niektoré prejavy šikanovania môžu prejsť až do páchania trestnej činnosti.

Tabuľka 30: Porovnanie výsledkov za roky 2005, 2009, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Komu o šikanovaní povedali	2005	2009	2014	2020	2022
Nikom	18	39	35	30	35
Rodičom	30	25	26	33	28
Kamarátovi	25	41	34	33	25
Učiteľovi	27	9	19	30	21
Spolužiakovi	11	17	17	16	15
Súrodencom	20	10	9	8	7
Starým rodičom	N	N	N	N	4
Výchovnému poradcovi, školskému psychológovi	N	N	N	N	4
Pracovníkovi Linky dôvery, IPečka	N	N	N	N	1
Iná osoba	23	6	2	1	1

Poznámka: N (2005)=2 012, N (2009)=1178, N (2014)=2 050, N (2020)=1 862 a N (2022)=1 263, N=nesledovalo sa. Zdroj: CVTI SR (ÚIPS)

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Kyberšikanovanie a jeho výskyt

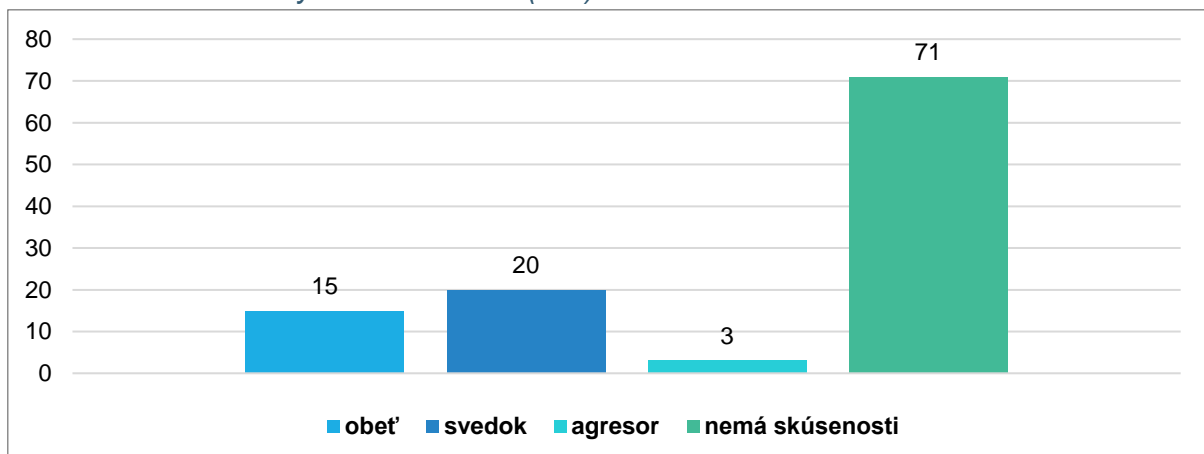
Kyberšikanovanie znamená šikanovať s využitím elektronických zariadení a internetu. Patrí sem ubližovanie telefonátmi a textovými správami a ubližovanie online, napr. s využitím odkazov, fotografií, videí v prostredí sociálnych sietí, komunikačných aplikácií a webových stránok. I keď sa preukázala súvislosť medzi elektronickým a klasickým šikanovaním, má niektoré svoje špecifiká. Sú nimi dostupnosť obete, anonymita útočníka a publicita (L. Kollerová, A. Pospíšilová, P. Janošová, 2020).

V dotazníku bolo kyberšikanovanie uvedené nasledovne:

Kyberšikanovanie je, keď ti niekto úmyselne, väčšinou opakovane cez mobil povie alebo na internete napíše rôzne škaredé, alebo nepríjemné veci. Keď sa takto niekto veľmi zle a zraňujúco k niekomu správa, môže sa to stať cez volania, správy/emaily, videá/fotografie, sociálne siete, internetové diskusie, online hry.

Žiakov sme sa vo výskume pýtali, či mali skúsenosti s kyberšikanovaním, kto bol agresor, s akými konkrétnymi prejavmi kyberšikanovania sa stretli a ako túto situáciu riešili. Osobné skúsenosti s kyberšikanovaním potvrdilo 15 % žiakov, 19 % dievčat a iba 11 % chlapcov. Signifikantné rozdiely podľa typu školy, veku, veľkosti bydliska a kraja sa nepotvrdili. Pätina opýtaných (20 %) bola pozorovateľom elektronického šikanovania inej osoby a 3 % pripustili, že boli útočníkmi. S týmto druhom násilia nemalo žiadne skúsenosti 71 % opýtaných (graf 4).

Graf 4: Skúsenosti s kyberšikanovaním (v %)

Znenie otázky: Máte skúsenosti s kyberšikanovaním? N=2 160
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Druhohrupňové triedenie vo vzťahu k ostatným premenným potvrdilo súvislosť medzi výskytom kyberšikanovania a typom rodiny, vzťahmi so spolužiakmi, indexom hodnotenia učiteľov, vnímaním školskej klímy a aj klasickým šikanovaním. Vo vyššej miere boli kyberšikanovaní respondenti z neúplných (22 %) a doplnených rodín (21 %), alebo vyrastajúci so starými rodičmi,

v detských domovoch, so staršími súrodencami (19 %), než respondenti z úplných rodín (13 %).

Obeťou kyberšikanovania boli častejšie respondenti, ktorí si so spolužiakmi nerozumeli (25 %), alebo nemali s nimi vytvorené žiadne vzťahy (20 %, dobré vzťahy: 14 %). Potvrdil sa aj vzťah medzi kyberšikanovaním a indexom hodnotenia učiteľov. Žiaci, ktorí boli obeťou kyberšikanovania, hodnotili prístup učiteľov nepriaznivejšie (IHU: 62 %) než tí, ktorí s ním nemali osobnú skúsenosť (IHU: 66 %). V súvislosti s vnímaním školskej klímy sa zistilo, že žiaci základných a stredných škôl, ktorí sa cítili v škole dobre (13 %), v menšom počte uvádzali, že mali osobné skúsenosti s kyberšikanovaním, než respondenti, ktorí vnímali školskú klímu negatívne (22 %).

V neposlednom rade sa potvrdila súvislosť medzi klasickým šikanovaním a kyberšikanovaním. Respondenti, ktorí boli šikanovaní pri osobnom kontakte, častejšie zažili aj elektronické šikanovanie prostredníctvom mobilu alebo internetu (áno: 49 %, nie: 20 %).

Porovnanie výsledkov ukázalo, že od roku 2009 až po súčasnosť sa zdvojnásobil počet opýtaných, ktorí mali osobnú skúsenosť s kyberšikanovaním. Po náraste kyberšikanovania, počas pandémie Covid-19 v roku 2020, došlo aktuálne k miernemu poklesu na približne podobnú úroveň ako v predpandemickom období. Avšak mierne sa zvýšil počet respondentov, ktorí boli pozorovateľmi tohto negatívneho javu. Za celé sledované obdobie sa nezmenil počet oslovených žiakov, ktorí patrili k agresorom.

Tabuľka 31: Porovnanie výsledkov za roky 2009, 2014, 2020 a 2022 (v %)

Skúsenosti s kyberšikanovaním	2009	2014	2020	2022
Obeť kyberšikanovania	6	12	18	15
Svedok kyberšikanovania	5	18	17	20
Agresor	3	3	3	3
S kyberšikanovaním nemá skúsenosti	89	73	70	71

Poznámka: N (2014)=2 341, N (2020)=2 350 a N (2022)=2 160; Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok

Elektronické šikanovanie má rôzne formy a prejavy. Z odpovedí respondentov, ktorí priznali osobné skúsenosti s online agresiou, vyplynulo, že **najčastejšie zažili zosmiešňovanie (46 %), ohováranie a urážky/ponížovanie (zhodne po 45 %)**. V nižšom počte sa im agresor vyhrážal a snažil sa ich zastrašiť prostredníctvom mobilných telefónov a internetu (25 %), posielal bez dovolenia iným osobám súkromné fotografie alebo videá (21 %), zverejnil súkromnú komunikáciu (18 %), vylúčil ich z komunikačnej skupiny (16 %) a sexuálne obťažoval (15 %). Okrem toho, každý desiaty opýtaný uviedol vylúčenie z online hry a krádež fotografií alebo videí z profilu (zhodne po 9 %). 7 % respondentov zažilo krádež alebo zneužitie hesla, vystupovanie na internete pod falošným profilom a 6 % krádež účtu alebo virtuálnych postáv a predmetov v online hre. Iné formy kyberšikanovania boli zastúpené v 0,2 % prípadoch.

Tabuľka 32: Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	Chlapci	Dievčatá
Zosmiešňovanie	46	33	59	46	47
Ohováranie	45	38	52	37	50
Urážky, ponižovanie	45	32	58	39	50
Vyhrážky, zavražďovanie	25	21	30	24	27
Posielanie fotografií, videí iným osobám	21	21	21	21	21
Zverejnenie komunikácie	18	20	15	15	19
Vylúčenie zo skupiny na sociálnej sieti, komunikačnej aplikácii	16	19	13	12	18
Sexuálne obťažovanie	15	12	19	8	20
Vylúčenie z online hry	9	10	8	15	5
Krádež fotografií, videí z profilu	9	7	10	10	8
Krádež, zneužitie hesla	7	6	9	6	8
Vystupovanie pod falošným profilom	7	6	7	7	7
Krádež účtu, virtuálnych postáv a predmetov v online hre	6	8	5	8	5
Iné	0,2	0	0,4	0	0,3

Znenie otázky: Predkladáme vám nasledujúce prejavy kyberšikanovania. Napíšte nám, či sa za posledný rok niekto k vám takto správal na internete a sociálnych sieťach alebo cez mobil, prípadne iné zariadenie. N=1 318; Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Rozdiely podľa typu školy ukázali, že stredoškóľáci zažili vo vyššej miere zosmiešňovanie, urážky a ponižovanie, ohováranie, vyhrážky a zavražďovanie, sexuálne obťažovanie. Žiaci základných škôl sa častejšie stretli so zverejnením osobnej komunikácie bez súhlasu a s vylúčením zo skupiny na sociálnej sieti alebo v komunikačnej aplikácii. Gymnazisti sa pri kyberšikanovaní najčastejšie stretli s urážaním a ponižovaním (60 %; SOŠ: 56 %) a žiaci stredných odborných škôl najmä so zosmiešňovaním (60 %; GYM: 56 %). Gymnazistom častejšie zverejňovali komunikáciu s inou osobou (21 %; SOŠ: 12 %), žiakov stredných odborných škôl zas ohovárali (57 %; GYM: 43 %), vyhrážali a zavražďovali (33 %; GYM: 24 %), posielali súkromné fotografie alebo videá iným osobám (24 %; 16 %) a sexuálne obťažovali (21 %; GYM: 15 %).

Tabuľka 33: Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok podľa veku (v %)

	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
Zosmiešňovanie	50	30	30	58	49	61	55
Ohováranie	39	36	40	50	44	52	60
Urážky, ponižovanie	31	40	27	61	58	49	60
Vyhrážky, zavražďovanie	22	17	20	29	33	29	25
Posielanie fotografií, videí iným osobám	19	26	18	26	26	17	18
Zverejnenie komunikácie	14	26	19	15	16	15	13
Vylúčenie zo skupiny na sociálnej sieti, komunikačnej aplikácii	25	20	17	19	16	7	13
Sexuálne obťažovanie	11	7	14	22	17	16	23
Vylúčenie z online hry	14	9	9	6	12	7	10
Krádež fotografií, videí z profilu	6	4	10	7	9	11	10
Krádež, zneužitie hesla	6	7	3	6	7	9	13
Vystupovanie pod falošným profilom	6	6	9	6	5	10	5
Krádež účtu, virtuálnych postáv a predmetov v online hre	8	9	9	4	5	4	5
Iné	0	0	0	0	0	1	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Dievčatá sa častejšie stretli na sociálnej sieti alebo v komunikačnej aplikácii s ohováraním, urážkami a ponižovaním, sexuálnym obťažovaním a vylúčením zo skupiny. Chlapci viac uvádzali iba vylúčenie z online hry. Ostatné sledované prejavy kyberagresie zažili v podobnej miere. Respondenti vo veku 13, 15, 16 a 18 rokov sa najčastejšie stretli s urážkami a ponižovaním, zatiaľ čo 12- a 17-roční najviac uvádzali zosmiešňovanie, 14-roční zas ohováranie. Sexuálne obťažovaní v online prostredí boli najmä respondenti vo veku 18 a 15 rokov. Ostatné prejavy kyberšikanovania podľa veku uvádza *tabuľka 33*.

Skupiny respondentov z najmenších obcí a zo stredne veľkých miest zažili v najvyššom počte urážky a ponižovanie a vo väčších obciach, malých a veľkých mestách zas ohováranie. S vyhrážkami a zastrášaním sa pri kyberšikanovaní najčastejšie stretli opýtaní z najmenších obcí a najväčších miest. Vo veľkých mestách v nižšom počte zažili sexuálne obťažovanie, zverejňovanie komunikácie s inou osobou bez súhlasu a vystupovanie pod falošným profilom. Krádež identity a krádež účtu v online hre alebo virtuálnych postáv a predmetov bola najviac zastúpená u respondentov z malých miest.

Tabuľka 34: Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001- 10 000	10 001- 50 000	50 001- 100 000	Nad 100 000
Zosmiešňovanie	49	44	46	48	43
Ohováranie	46	44	48	36	49
Urážky, ponižovanie	53	43	42	50	40
Vyhrážky, zastrášovanie	31	24	19	26	32
Posielanie fotografií, videí iným osobám	19	22	20	29	17
Zverejnenie komunikácie	23	13	20	19	11
Vylúčenie zo skupiny na soc. sieti, komunikačnej aplikácii	18	13	19	13	15
Sexuálne obťažovanie	15	16	19	15	8
Vylúčenie z online hry	5	9	13	7	9
Krádež fotografií, videí z profilu	9	9	8	8	9
Krádež, zneužitie hesla	4	8	10	7	6
Vystupovanie pod falošným profilom	9	5	8	8	4
Krádež účtu, virtuálnych postáv a predmetov v online hre	4	7	9	3	6
Iné	0	0	0	2	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

So zosmiešňovaním sa pri kyberšikanovaní stretla väčšina opýtaných z Nitrianskeho a Prešovského kraja, približne polovica z Bratislavského a Trenčianskeho kraja, v Košickom a Banskobystrickom kraji rovnako odpovedala iba tretina respondentov. Respondenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a Žilinskom kraji zažili v najvyššom počte ohováranie, v Trnavskom a Košickom kraji urážky a ponižovanie. Žiaci z Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja sa v menšej miere stretli s vyhrážkami a zastrášaním. Krádež identity na internete zažili najmä respondenti v Prešovskom a Banskobystrickom kraji a sexuálne obťažovanie v Prešovskom a Trnavskom kraji. Ostatné prejavy kyberšikanovania podľa kraja uvádza *tabuľka 35*.

Tabuľka 35: Prejavy kyberšikanovania a kyberagresie za posledný rok podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Zosmiešňovanie	50	41	46	62	41	34	60	34
Ohováranie	40	49	48	35	43	56	51	41
Urážky, ponižovanie	47	51	45	49	39	39	57	36
Vyhrážky, zastráňovanie	30	31	13	18	25	31	25	34
Posielanie fotografií, videí iným osobám	15	29	31	16	28	14	29	7
Zverejnenie komunikácie	15	16	18	16	28	20	19	8
Vylúčenie zo skupiny na soc. sieti, komunikačnej aplikácii	18	24	13	8	23	19	11	13
Sexuálne obťažovanie	13	22	12	10	13	15	29	10
Vylúčenie z online hry	8	8	12	8	12	10	9	3
Krádež fotografií, videí z profilu	12	8	10	3	5	12	9	10
Krádež, zneužitie hesla	5	4	5	2	7	12	17	7
Vystupovanie pod falošným profilom	2	2	10	5	7	10	12	5
Krádež účtu, virtuálnych postáv a predmetov v online hre	13	2	10	3	7	2	9	2
Iné	0	0	0	0	2	0	0	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnanie údajov ukázalo, že od roku 2014 došlo k poklesu výskytu všetkých štyroch sledovaných prejavov online agresie, najvýraznejšie pri urážkach a ponižovaní (-17 p. b.). Aj v porovnaní s rokom 2020 sa situácia zlepšila pri všetkých prejavoch kyberšikanovania okrem zverejňovania komunikácie s inou osobou bez súhlasu, kde došlo k miernemu nárastu počtu prípadov. Situácia sa zlepšila najmä pri urážkach a ponižovaní (-35 p. b.), ohováraní (-29 p. b.) a zosmiešňovaní (-16 p. b.). Z uvedeného je zrejmé, že žiaci základných a stredných škôl sa síce v nižšom počte stretávali s väčšinou sledovaných prejavov kyberšikanovania a online agresie, avšak pribudli nové formy, najmä pri hraní online hier.

Tabuľka 36: Porovnanie výsledkov za roky 2014, 2020 a 2022 (v %)

Prejavy kyberšikanovania a online agresie	2014	2020	2022
Zosmiešňovanie	N	62	46
Ohováranie	52	74	45
Urážky, ponižovanie	62	80	45
Vyhrážky, zastráňovanie	33	31	25
Posielanie fotografií, videí iným osobám	N	23	21
Zverejnenie komunikácie	N	14	18
Vylúčenie zo skupiny na soc. sieti, komunikačnej aplikácii	N	N	16
Sexuálne obťažovanie	18	19	15
Vylúčenie z online hry	N	N	9
Krádež fotografií, videí z profilu	N	17	9
Krádež, zneužitie hesla	N	9	7
Vystupovanie pod falošným profilom	N	N	7
Krádež účtu, virtuálnych postáv a predmetov v online hre	N	N	6
Iné	4	-	0,2

Poznámka: N (2014)=1 050, N (2020)=2 173 a N (2022)=1 318; N=nesledovalo sa, Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Kto elektronicky šikanoval

Pre kyberšikanovanie je špecifické, že agresor je zväčša neznámy, môže zostať skrytý. Potvrďuje to aj náš výskum. Až 44 % opýtaných útočníka nepoznalo (*tabuľka 37*). Druhú najpočetnejšiu skupinu tvorili tí, ktorí za agresora v online prostredí uvádzali spolužiaka (24 %) a kamaráta mimo školy (23 %). Skupinu osôb označila necelá pätina (18 %) a žiaka alebo žiačku z inej triedy 12 % opýtaných. Ako agresor v online prostredí sa označil každý desiaty respondent (10 %). Niekoľko iný, bližšie nešpecifikovaný, útočil v 2 % prípadov.

Tabuľka 37: Agresor kyberšikanovania z pohľadu žiakov (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Útočníka nepoznal/a	44	40	48	36	49	25	39	51	46	42	54	48
Spolužiak	24	26	22	27	22	42	27	23	21	25	17	25
Kamarát mimo školy	23	17	29	24	23	11	7	21	26	33	29	25
Skupina osôb	18	16	19	16	19	25	21	12	17	16	12	33
Žiak z inej triedy	12	13	12	13	12	14	17	11	12	12	10	15
Ja sám/a	10	8	12	18	5	0	12	6	15	17	6	13
Niekoľko iný	2	2	2	3	1	0	3	1	1	1	2	3

Znenie otázky: Ak ste sa už za posledný rok stretli s kyberšikanovaním na internete alebo cez mobilný telefón prípadne iné zariadenie, kto bol útočníkom, útočnicou? N=657
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Druhostupňové triedenie ukázalo, že obe skupiny, žiaci základných a stredných škôl boli kyberšikanované najmä agresormi, ktorých nepoznali, pričom starší žiaci vo výrazne vyššej miere. Stredoškoláci výrazne častejšie označili za útočníkov aj kamarátov mimo školy a žiaci základných škôl zas spolužiakov v triednom kolektíve. Možno konštatovať, že v oboch skupinách respondentov dominoval v online prostredí útočník, ktorého obeť kyberšikanovania nepoznali.

Zaujímavé zistenia sa získali aj podľa typu strednej školy. Gymnazisti, ktorí mali za posledný rok skúsenosť s elektronickým šikanovaním, v najvyššej miere uvádzali, že agresora nepoznali (58 %), u žiakov stredných odborných škôl to bolo vo výrazne menej prípadoch (42 %). Naopak, respondenti zo strednej odbornej školy častejšie za útočníkov označovali kamarátov mimo školy (34 %; GYM: 21 %) a žiakov z inej triedy (14 %; GYM: 7 %). Spolužiakmi (GYM: 23 %, SOŠ: 21 %), alebo skupinou osôb (GYM: 17 %, SOŠ: 21 %) boli kyberšikanovaní v podobnej miere.

Pri pohľade na rozdiely podľa pohlavia sa ukázalo, že dievčatá boli vo väčšej miere kyberšikanované útočníkmi, ktorých nepoznali (49 %; chlapci: 36 %) a skupinou osôb (19 %; chlapci: 16 %). Chlapci častejšie označili za agresorov spolužiakov (27 %; dievčatá: 22 %) a aj samých seba (18 %; dievčatá: 5 %).

Podľa veku, v takmer všetkých vekových kategóriách, najväčšiu skupinu tvorili respondenti, ktorí útočníkov nepoznali, okrem najmladších žiakov, ktorí najčastejšie uvádzali ako agresorov v online prostredí spolužiakov (*tabuľka 37*). Nadpriemerne boli kyberšikanovaní žiakmi z iných tried opýtaní vo veku 18 (15 %), 13 (17 %) a 12 rokov (14 %). Do veku 16 rokov sa zvyšoval počet respondentov, ktorí uvádzali ako útočníkov kamarátov mimo prostredia školy,

potom tento podiel klesal. Ako agresori sa o polovicu menej označili 14- a 17-roční (zhodne po 6 %) a ani jeden 12-ročný žiak. Skupinový charakter kyberšikanovania klesal do veku respondenta 17 rokov, u 18-ročných potom výrazne stúpol až na úroveň 33 %.

Skúsenosť s kyberšikanovaním, kde agresorom bola neznáma osoba, vo výrazne vyššej miere uvádzali respondenti zo stredne veľkých miest (*tabuľka 38*). Spolužiakmi boli elektronicky šikanovaní podľa veľkosti v rôznych obciach a mestách v podobnej miere. Žiakov z iných tried za útočníkov uvádzali najmä opýtaní v najmenších obciach. Kamarátmi mimo školy a skupinou osôb boli kyberšikanovaní najmä respondenti z najväčších miest.

Tabuľka 38: Agresor kyberšikanovania z pohľadu žiakov podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Útočníka nepoznal/a	34	44	46	58	42
Spolužiak	22	25	26	23	22
Kamarát mimo školy	27	22	17	23	34
Skupina osôb	17	18	17	13	26
Žiak z inej triedy	17	12	7	13	10
Ja sám/a	12	8	10	11	12
Niekoľko iných	1	1	3	2	4

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Podľa kraja útočníka na internete nepoznala približne polovica respondentov zo Žilinského, Banskobystrického, Bratislavského a Trenčianskeho kraja, v ostatných krajoch to bola menej ako polovica. Spolužiakmi boli výrazne menej elektronicky šikanovaní žiaci z Košického kraja ako z ostatných krajov. Naopak, kamarátov mimo školy nadpriemerne uvádzali ako útočníkov opýtaní v Bratislavskom, Košickom, Nitrianskom a Prešovskom kraji. Žiakov z iných tried uvádzali najmä respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom a Nitrianskom kraji. Kyberšikanovanie skupinou osôb v menšej miere označovali žiaci v Trnavskom a Nitrianskom kraji a k útočníkom zas menej patrili opýtaní v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 39: Agresor kyberšikanovania z pohľadu žiakov podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Útočníka nepoznal/a	48	42	47	36	50	48	44	37
Spolužiak	24	23	28	25	29	21	27	15
Kamarát mimo školy	34	23	17	25	20	19	24	25
Skupina osôb	24	6	21	8	18	19	23	21
Žiak z inej triedy	10	14	8	17	21	13	11	6
Ja sám/a	12	8	13	9	9	5	10	13
Niekoľko iných	2	4	1	2	2	5	0	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Prostriedky kyberšikanovania

Respondentov, ktorí mali skúsenosť s kyberšikanovaním za posledný rok, sme sa pýtali, akým spôsobom sa s týmto negatívnym javom stretli. **Výsledky ukázali, že najčastejšie boli žiaci kyberšikanovaní cez sociálne siete prostredníctvom komentárov a statusov (60 %).** Cez správy v čete alebo

esemeskách zažilo tieto nepríjemné situácie 43 % opýtaných a cez fotografie alebo videá už o polovicu menej respondentov (22 %). Najmenej boli žiaci šikanovaní prostredníctvom online hier (14 %), počas rozhovoru mobilom (8 %) a cez email (2 %).

Tabuľka 40: *Prostriedky kyberšikanovania (v %)*

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Cez sociálne siete	60	50	70	59	62	57	43	57	55	65	77	73
Cez správy	43	44	43	39	47	34	43	38	58	49	29	48
Cez fotografie, videá	22	18	26	22	22	29	19	13	22	20	24	35
Cez online hry	14	13	14	23	8	9	11	19	14	17	12	13
Cez rozhovor mobilom	8	6	11	10	7	11	7	4	10	13	7	13
Cez email	2	1	3	4	1	0	3	1	1	7	2	0

Znenie otázky: *Ako sa to stalo? N=743*

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Ako vidieť z *tabuľky 40*, stredoškóľáci boli vo vyššej miere elektronicky šikanovaní cez sociálne siete, fotografie alebo videá a rozhovor prostredníctvom mobilu. Podobný počet respondentov z oboch skupín uvádzal kyberšikanovanie cez správy, online hry a emaily. Podľa typu strednej školy sa zistilo, že gymnazisti častejšie zažili kyberšikanovanie prostredníctvom sociálnych sietí (77 %; SOŠ: 66 %) a správ (48 %; SOŠ: 40 %), zatiaľ čo žiaci stredných odborných škôl boli vo vyššej miere online šikanovaní cez fotografie alebo videá (27 %; GYM: 22 %) a online hry (16 %; GYM: 12 %).

Dievčatá častejšie zažili kyberšikanovanie cez správy prostredníctvom čtu alebo esemesiek, zatiaľ čo chlapci zas počas hrania online hier. Približne rovnaký počet z obidvoch skupín bol šikanovaný prostredníctvom sociálnych sietí, fotografií alebo videí, rozhovorom cez mobil a prostredníctvom emailu. Pri pohľade na rozdiely podľa veku sa ukázalo, že v takmer všetkých vekových kategóriách dominovali ako prostriedky kyberšikanovania sociálne siete, okrem 15-ročných, kde mierne prevažovali správy (čet, esemesky). Cez sociálne siete vo vyššej miere zažili tieto negatívne skúsenosti 16- až 18-roční žiaci a cez správy 15-, 16- a 18-roční opýtaní. S fotografiami alebo videami sa častejšie stretli respondenti vo veku 18, 12 a 17 rokov. Online hry uvádzali najmä 14- a emaily 16-roční žiaci. Prostredníctvom rozhovoru cez mobil sa v menšej miere stretli s kyberšikanovaním respondenti vo veku 14, 13 a 17 rokov.

Aj podľa veľkosti miesta bydliska sa zistili niektoré rozdiely. Prostredníctvom sociálnych sietí boli šikanovaní respondenti žijúci v obciach a mestách s počtom od 2 001 do 100 000 obyvateľov. Opýtaní z najmenších obcí a najväčších miest uvádzali najviac skúseností s kyberšikanovaním okrem sociálnych sietí aj cez správy. S fotografiami alebo videami sa najčastejšie stretli opýtaní z najmenších obcí a cez online hry v najvyššej miere zažili šikanovanie zas respondenti z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov.

Tabuľka 41: Prostriedky kyberšikanovania podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Cez sociálne siete	52	63	58	77	58
Cez správy	50	38	44	35	52
Cez fotografie, videá	30	20	21	18	15
Cez online hry	12	12	18	13	14
Cez rozhovor mobilom	11	8	9	5	8
Cez email	2	3	2	2	2

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Vo všetkých krajoch dominovali ako prostriedky kyberšikanovania sociálne siete, v Žilinskom a Bratislavskom kraji aj správy. K obetiam násilia prostredníctvom fotografií alebo videí nadpriemerne patrili žiaci z Prešovského, Žilinského, Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja. Cez online hry zažili tieto negatívne skúsenosti najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Trenčianskom, Žilinskom a Trnavskom kraji. Menej používané nástroje kyberšikanovania – rozhovor prostredníctvom mobilu bol najviac uvádzaný v Prešovskom, Bratislavskom a Trenčianskom kraji a email zas v Bratislavskom, Banskobystrickom a Nitrianskom kraji.

Tabuľka 42: Prostriedky kyberšikanovania podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Cez sociálne siete	64	55	66	49	59	57	64	66
Cez správy	49	45	32	43	50	48	48	35
Cez fotografie, videá	20	14	27	25	28	18	29	15
Cez online hry	22	18	20	14	19	7	8	4
Cez rozhovor mobilom	10	6	10	8	6	5	14	7
Cez email	3	0	7	2	2	3	0	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Osoba, ktorá bola o kyberšikanovaní informovaná

Obete kyberšikanovania zväčša útočníka nepoznajú, o to je dôležitejšie, aby mladí ľudia vedeli ako majú negatívne skúsenosti na internete riešiť a zverili sa osobe, ktorej dôverujú a ktorá im pomôže tento problém vyriešiť.

Z nášho výskumu vyplynulo, že respondenti, ktorí sa s kyberšikanovaním už stretli, sa **najčastejšie zdôverili kamarátovi alebo kamarátke (40 %)**. Vo výrazne nižšom počte rodičom (22 %), spolužiakom (11 %), alebo súrodencom (10 %). Medzi respondentmi boli aj takí, ktorí sa zdôverili učiteľom (4 %), starým rodičom (3 %), výchovnému poradcovi, školskému psychológovi (1 %) alebo externému odborníkovi z Linky dôvery, IPečka a pod. (0,4 %). **Negatívnym zistením je, že viac než tretina (38 %) oslovených žiakov si túto skutočnosť nechala pre seba.**

Tabuľka 43: Komu o kyberšikanovaní povedali (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Kamarátovi	40	36	44	31	46	34	34	41	39	44	48	41
Nikom	38	36	40	41	36	32	33	40	40	35	40	48
Rodičom	22	22	22	21	23	37	21	17	18	23	27	18
Spolužiakovi	11	11	11	12	10	8	7	14	9	10	15	9
Súrodencom	10	12	7	10	9	18	11	13	3	9	8	5
Učiteľovi	4	5	3	7	2	13	7	4	1	5	2	0
Starým rodičom	3	4	2	6	1	11	4	4	3	1	1	2
Výchov. poradcovi, škol. psychológovi	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	0
Pracovníkovi Linky dôvery, IPčka	0,4	0	1	0	0,3	0	0	0	0	1	1	0
Inej osobe	2	1	2	2	1	0	3	0	4	3	1	0

Znenie otázky: Povedali ste o tom niekomu? N=654

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnaním výsledkov podľa typu školy sa ukázalo, že stredoškóľáci častejšie povedali o svojej skúsenosti s kyberšikanovaním kamarátom a vo vyššej miere si túto negatívnu skúsenosť nechali pre seba. Žiaci základných škôl sa vo vyššom počte zdôverili súrodencom. Podľa typu strednej školy, sa gymnazisti častejšie poradili s kamarátmi (48 %; SOŠ: 42 %) a zdôverili rodičom (26 %; SOŠ: 20 %).

Chlapci si v najvyššom počte tieto negatívne zážitky nechávali pre seba (41 %; dievčatá: 36 %), dievčatá povedali o kyberšikanovaní kamarátom (46 %; chlapci: 31 %). Chlapci sa vo vyššej miere zdôverili učiteľom (7 %; dievčatá: 2 %) a starým rodičom (6 %; dievčatá: 1 %). So spolužiakmi, rodičmi, súrodencom, interným alebo externým odborníkom alebo inou osobou sa poradil rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín.

Najmladší žiaci o kyberšikanovaní najčastejšie povedali rodičom, zatiaľ čo respondenti vo veku 13, 14, 16 a 17 rokov sa poradili o tejto nepríjemnej skúsenosti najmä s kamarátmi. 15- a 18-roční respondenti si tieto nepríjemné zážitky nechali len pre seba. Súrodencom, starým rodičom, ale aj učiteľom sa v najvyššom počte zdôverili najmladší žiaci. Spolužiakovi o probléme kyberšikanovania najčastejšie povedali opýtaní vo veku 14 a 17 rokov. O pomoc výchovného poradcu alebo školského psychológa požiadali iba 14-, 16- a 17-roční respondenti. Na externých odborníkov, napr. z Linky dôvery, IPečka a pod. sa obracali oslovení žiaci vo veku 16 a 17 rokov.

Pri pohľade na rozdiely podľa veľkosti bydliska sa ukázalo, že respondenti žijúci v obciach od 2 000 do 10 000 obyvateľov si v najvyššom počte tieto negatívne zážitky nechali len pre seba, zatiaľ čo v ostatných veľkostných kategóriách sa najčastejšie poradili s kamarátmi. Rodičom sa v nadpriemernom počte zverili opýtaní zo stredne veľkých miest, súrodencom z malých a najväčších miest a starým rodičom zas z najmenších obcí a najväčších miest. Učiteľom sa častejšie než ostatní s problémom kyberšikanovania zverili mladí obyvatelia malých obcí a miest. Spolužiakom sa v nadpriemernom počte zdôverili opýtaní z miest od 10 001 obyvateľov a vyššie. Odborného zamestnanca školy,

výchovného poradcu alebo školského psychológa oslovili v najvyššom počte mladí ľudia žijúci vo veľkých mestách. U externých odborníkov mimo školy, napríklad z Linky dôvery, IPečka a pod. hľadali pomoc iba oslovení žiaci z najmenších obcí a malých miest.

Tabuľka 44: Osoba, ktorej žiaci povedali o kyberšikanovaní podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Rodičom	20	22	21	27	19
Kamarátovi	33	39	38	42	57
Nikom	41	39	38	36	33
Súrodencom	9	10	12	3	12
Spolužiakovi	8	9	12	16	12
Učiteľovi	6	3	6	2	3
Výchovnému poradcovi, škol. psychológovi	1	1	1	0	2
Starým rodičom	6	2	2	0	5
Pracovníkovi Linky dôvery, Ipčka	1	0	1	0	0
Inej osobe	1	1	3	2	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Niektoré rozdiely sa preukázali aj podľa kraja. Rodičom o kyberšikanovaní povedali najčastejšie žiaci žijúci v Košickom kraji. Respondenti z Bratislavského, Prešovského, Banskobystrického a Nitrianskeho kraja sa skôr poradili s kamarátmi. V najvyššom počte si negatívne skúsenosti s prejavmi násilia na internete nechávali pre seba respondenti v Trnavskom, Trenčianskom a Žilinskom kraji. Učiteľom častejšie o probléme kyberšikanovania povedali žiaci z Nitrianskeho, Trenčianskeho, Košického a Prešovského kraja, naopak, ani jeden oslovený žiak zo Žilinského kraja. So spolužiakmi sa vo výrazne väčšej miere poradili opýtaní v Nitrianskom a Prešovskom kraji. Výchovného poradcu alebo školského psychológa oslovili iba respondenti žijúci v Košickom, Prešovskom a Žilinskom kraji a u externých odborníkov z Linky dôvery, Ipčka a pod. hľadali pomoc iba opýtaní v Trenčianskom a Banskobystrickom kraji. Relatívne početnosti všetkých odpovedí uvádza *tabuľka 45*.

Tabuľka 45: Osoba, ktorej žiaci povedali o kyberšikanovaní podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Rodičom	16	20	18	18	22	15	29	35
Kamarátovi	52	32	36	34	43	40	50	33
Nikom	39	46	46	32	43	34	32	32
Súrodencom	7	0	8	13	6	10	12	19
Spolužiakovi	10	11	6	19	6	10	18	6
Učiteľovi	3	2	6	8	0	3	5	5
Výchovnému poradcovi, škol. psychológovi	0	0	0	0	2	0	2	3
Starým rodičom	7	0	2	5	3	2	5	2
Pracovníkovi Linky dôvery, Ipčka	0	0	2	0	0	2	0	0
Inej osobe	2	2	2	0	3	3	2	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Žiaci, ktorí boli **obetami** a **pozorovateľmi** kyberšikanovania, sa zdôverili najčastejšie kamarátom (45 %; svedok: 43 %, agresor: 33 %), zatiaľ čo žiaci,

ktorí patrili k **agresorom** (49 %; obeť: 27 %, svedok: 40 %) o tomto zážitku nepovedali nikomu. Ďalšími osobami, ktorým sa obeť zverili, boli rodičia (32 %; svedok: 18 %, agresor: 7 %), spolužiaci (14 %, svedok: 11 %, agresor: 13 %) a súrodenci (12 %, svedok: 9 %, agresor: 4 %). Učiteľom (obeť: 6 %, svedok: 3 %, agresor: 4 %), výchovnému poradcovi, školskému psychológovi (obeť: 2 %, svedok: 1 %, agresor: 0 %) a externým odborníkom (obeť: 1 %, svedok: 0,3 %, agresor: 0 %) oznámili kyberšikanovanie v najvyššom počte obeť. Spolužiakov a starých rodičov (obeť: 4 %, svedok: 3 %, agresor: 4 %) uvádzali obeť, svedkovia aj útočníci v rovnakej miere. Z výsledkov výskumu možno konštatovať, že žiaci, ktorým bolo ubližované v online prostredí, hľadali pomoc najmä u kamarátov a rodičov, pričom agresori, ktorí vedeli o tom, že konali nesprávne, o neprijateľnom správaní nepovedali nikomu. Učiteľa a odborníka v škole s daným problémom oboznámili v najvyššej miere respondenti, ktorí boli obeťami.

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2014 sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí sa s problémom kyberšikanovania nezdôverili nikomu a celú situáciu si nechali len pre seba (nárast o 11 p. b.). Mierne sa zvýšil aj počet opýtaných, ktorí o svojej negatívnej skúsenosti povedali súrodencom. Mladí ľudia sa najčastejšie zdôverili s negatívnymi skúsenosťami v online prostredí kamarátom. Nárast počtu skupiny žiakov, ktorí sa s problémom kyberagresie nezdôverili žiadnej osobe pravdepodobne súvisí s vyššou informovanosťou a lepšími kompetenciami mladých ľudí ako tento problém samostatne vyriešiť.

Tabuľka 46: Porovnanie výsledkov za roky 2014, 2020 a 2022 (v %)

Komu o kyberšikanovaní povedali	2014	2020	2022
Kamarátovi	40	54	40
Nikomu	27	28	38
Rodičom	21	25	22
Spolužiakovi	13	10	11
Súrodencom	4	9	10
Učiteľovi	4	8	4
Starým rodičom	4	N	3
Výchovnému poradcovi, škol. psychológovi	N	N	1
Pracovníkovi Linky dôvery, Ipčka	N	N	0,4
Inej osobe	-	1	2

Poznámka: N (2014)=700, N (2020)=897 a N (2022)=654, N=nesledovalo sa, Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Riešenie kyberšikanovania

Výsledky výskumu ukázali, že žiaci najčastejšie volili ako možnosť riešenia kyberšikanovania ignorovanie útokov (44 %) a zablokovanie útočníka (38 %). Približne pätina opýtaných (22 %) sa poradila s kamarátmi, oslovila útočníka a požiadala ho, aby prestal (16 %). Nižší počet respondentov si zrušil účet na sociálnej sieti, v komunikačnej aplikácii alebo v online hre (11 %), povedal o tejto situácii rodičom (9 %), zmenil telefónne číslo, email alebo sa odplatil útočníkovi podobným spôsobom (zhodne po 7 %). O niečo menej žiakov nahlásilo útočníka administrátorovi, operátorovi (4 %), povedalo

to súrodencovi a oznámilo celú situáciu učiteľovi (zhodne po 3 %). Opýtaní v najnižšom počte riešili online agresiu nahlásením udalosti na polícii, oznámením v škole výchovnému poradcovi, školskému psychológovi (zhodne po 2 %) a zavolaním na Linku dôvery, IPečka a pod. (1 %). Iný spôsob riešenia (rozhovor s útočníkom, oznámenie rodičom agresora, zdôverenie sa rodičom a tí to riešili) zvolilo 1 % opýtaných.

Žiaci základných aj stredných škôl problém kyberšikanovania riešili najmä ignorovaním útočníka. Stredoškólači sa vo vyššej miere poradili s kamarátmi, prípadne si zmenili telefónne číslo, email. Žiaci základných škôl zas vo vyššom počte oznámili celú situáciu učiteľom. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl zablokoval útočníka, požiadal ho, aby prestal a zrušil si účet na sociálnej sieti, v komunikačnej aplikácii alebo v online hre.

Tabuľka 47: Riešenie kyberšikanovania (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	Chlapci	Dievčatá
Ignorovanie útočníka	44	43	45	53	37
Zablokovanie útočníka	38	38	37	24	48
Poradil/a sa s kamarátmi	22	17	28	15	28
Požiadanie útočníka, aby prestal	16	19	15	13	19
Zrušenie účtu, profilu	11	13	9	7	14
Povedal/a to rodičom	9	9	10	7	11
Zmena telefónneho čísla, emailu	7	5	10	7	8
Odplatil/a sa podobne	7	6	9	7	7
Nahlásenie útočníka administrátorovi, operátorovi	4	4	4	5	3
Povedal/a to súrodencom	3	3	4	2	4
Oznámil/a to v škole učiteľom	3	4	2	4	2
Oznámenie na polícii	2	2	2	3	2
Oznámil/a to v škole výchovnému poradcovi, psychológovi	2	2	2	3	2
Zavolať/a na Linku dôvery, napísať/a do IPečka ai.	1	1	1	1	2
Iné	1	2	0	2	1

Znenie otázky: Ako ste túto situáciu riešili? N=865

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Obidve skupiny žiakov, avšak častejšie žiaci stredných odborných škôl (48 %; GYM: 39 %) ignorovali útočníka. Gymnazisti sa zas vo vyššej miere snažili odplatiť agresorovi podobným spôsobom (13 %; SOŠ: 6 %). Približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín riešil kyberšikanovanie zablokovaním útočníka (GYM: 35 %, SOŠ: 38 %), radou od kamarátov (GYM: 28 %, SOŠ: 27 %), žiadosťou útočníkovi, aby prestal (GYM: 14 %, SOŠ: 15 %), zrušením účtu, profilu (GYM: 10 %, SOŠ: 8 %), oznámením rodičom (GYM: 13 %, SOŠ: 9 %) a zmenou telefónneho účtu, emailu (GYM: 7 %, SOŠ: 11 %).

Rozdiely podľa pohlavia ukázalo, že chlapci riešili problém kyberšikanovania najmä ignorovaním útočníka, zatiaľ čo dievčatá jeho zablokovaním a aj ignorovaním. Dievčatá sa vo vyššom počte poradili s kamarátmi, oslovili útočníka a požiadali ho, aby prestal alebo si zrušili účet, profil. Ostatné možnosti riešenia elektronického šikanovania označovali obidve skupiny v podobnej miere.

12-, 14-, 15-, 16-, 17- a 18-roční žiaci riešili kyberšikanovanie ignorovaním útočníka, 13-roční najčastejšie jeho zablokovaním (*tabuľka 48*). S kamarátmi sa poradili v najvyššom počte respondenti vo veku 16 (33 %) a 17 rokov (30 %), zatiaľ čo najmladší žiaci zas v najnižšej miere (11 %). Útočníka oslovili a požiadali, aby s kyberagresiou prestal najmä žiaci základných a stredných škôl vo veku 12 až 14 rokov, pričom najstarší respondenti vo výrazne nižšej miere (7 %). 12-, 13- a 17-roční opýtaní častejšie než ostatní riešili kyberšikanovanie zrušením účtu na sociálnej sieti, v komunikačnej aplikácii alebo v online hre. Rodičom sa zdôverili najmä respondenti vo veku 12, 16 a 17 rokov. Oboznámenie učiteľov s problémom kyberšikanovania s vyšším vekom klesalo. Agresorovi sa snažili útoky vrátiť v nadpriemernom počte 15-, 18-, 16- a 14-roční respondenti.

Tabuľka 48: *Riešenie kyberšikanovania podľa veku (v %)*

	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
Ignorovanie útočníka	47	32	46	52	44	41	47
Zablokovanie útočníka	44	35	40	41	40	33	33
Poradil/a sa s kamarátmi	11	18	23	15	33	30	23
Požiadanie útočníka, aby prestal	19	20	21	17	18	13	7
Zrušenie účtu, profilu	22	14	7	5	7	17	5
Povedal/a to rodičom	14	10	8	5	13	15	2
Zmena tel. čísla, emailu	8	7	2	4	10	12	12
Odplatil/a sa podobne	3	4	8	10	9	5	9
Nahlásenie útočníka administrátorovi, operátorovi	11	5	2	1	4	4	9
Povedal/a to súrodencom	0	1	4	4	4	4	2
Oznámil/a to v škole učiteľom	8	5	3	0	4	1	0
Oznámenie na polícii	0	1	2	3	3	1	2
Oznámil/a to v škole vých. poradcovi, psychológovi	3	4	2	1	3	1	0
Zavolať/a na Linku dôvery, napísal/a do IPečka ai.	0	3	0	0	3	0	2
Iné	3	3	1	1	0	1	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Podľa veľkosti bydliska sa ukázalo, že respondenti žijúci v mestách s počtom nad 100 000 obyvateľov zablokovali toho, kto ich online šikanoval, v ostatných veľkostných sídlach dominovalo ignorovanie útočníka. S kamarátmi sa v najvyššej miere poradili opýtaní z najmenších obcí a najväčších miest. Problém kyberšikanovania v najnižšom počte oznámili učiteľom žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v stredne veľkých mestách. Na políciu sa v najvyššej miere obrátili respondenti žijúci v malých mestách. Opýtaní z obcí s počtom obyvateľov do 10 000 a z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov častejšie než z ostatných veľkostných kategórií miest sa útočníkovi odplatili podobným spôsobom. Približne rovnaký počet opýtaných oboznámil s daným problémom rodičov alebo súrodencov.

Tabuľka 49: Riešenie kyberšikanovania podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Ignorovanie útočníka	43	41	52	45	35
Zablokovanie útočníka	35	35	43	32	41
Poradil/a sa s kamarátmi	28	22	19	20	26
Požiadanie útočníka, aby prestal	12	21	18	17	10
Zrušenie účtu, profilu	10	13	7	14	14
Povedal/a to rodičom	11	6	11	9	10
Zmena tel. čísla, emailu	10	7	6	5	10
Odplatil/a sa podobne	9	8	5	3	9
Nahlásenie útočníka administrátorovi, operátorovi	6	4	2	5	5
Povedal/a to súrodencom	5	3	2	3	3
Oznámil/a to v škole učiteľom	4	1	5	0	3
Oznámenie na polícii	3	1	4	2	2
Oznámil/a to v škole vých. poradcovi, psychológovi	3	2	2	2	2
Zavolať/a na Linku dôvery, napísal/a do IPečka ai.	3	1	1	2	2
Iné	2	1	2	0	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Respondenti v Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom a Nitrianskom kraji riešili kyberšikanovanie ignorovaním útočníka.

Respondenti z Prešovského, Banskobystrického, Žilinského a Košického kraja dali prednosť zablokovaniu útočníka.

Rodičov o tejto negatívnej skúsenosti informovali najmä žiaci v Prešovskom, Trnavskom a Košickom kraji, súrodencov zas v Prešovskom kraji.

Respondenti z Prešovského, Žilinského a Banskobystrického kraja sa v najvyššom počte poradili s kamarátmi a žiaci z Košického kraja zas informovali políciu.

Na učiteľov sa s problémom kyberšikanovania obrátili najčastejšie žiaci z Banskobystrického a Prešovského kraja, na výchovného poradcu alebo školského psychológa zas opýtaní z Nitrianskeho, Trenčianskeho a Žilinského kraja.

Externých odborníkov mimo školy oslovili iba respondenti v Košickom, Banskobystrickom, Nitrianskom a Žilinskom kraji, pričom v prvých dvoch krajoch dvakrát častejšie.

Tabuľka 50: Riešenie kyberšikanovania podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Ignorovanie útočníka	47	49	56	49	38	38	41	32
Zablokovanie útočníka	38	36	41	21	42	44	44	35
Poradil/a sa s kamarátmi	22	21	12	21	26	25	32	22
Požiadanie útočníka, aby prestal	17	13	21	5	23	19	24	8
Zrušenie účtu, profilu	6	2	6	13	20	5	2	33
Povedal/a to rodičom	8	11	9	6	8	9	14	10
Zmena telefónneho čísla, emailu	5	2	6	2	8	5	14	18
Odplatil/a sa podobne	11	9	6	5	9	3	8	5
Nahlásenie útočníka administrátorovi, operátorovi	5	2	6	3	6	8	3	0
Povedal/a to súrodencom	2	2	2	5	3	3	8	3
Oznámil/a to v škole učiteľom	3	2	3	3	0	6	5	0
Oznámenie na polícii	0	0	3	0	2	3	3	7
Oznámil/a to v škole vých. poradcovi, psychológovi	0	2	3	3	3	2	2	2
Zavolať/a na Linku dôvery, napísať/a do IPečka ai.	0	0	0	2	2	3	0	3
Iné	0	4	2	2	0	3	0	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnanie zistení v rokoch 2020 a 2022 ukázalo, že sa výrazne znížil počet opýtaných, ktorí sa s problémom kyberšikanovania zdôverili kamarátom (pokles o 29 p. b.) a rodičom (-14 p. b.). V menšej miere došlo aj k poklesu počtu respondentov, ktorí zablokovali útočníka, oznámili negatívnu skúsenosť učiteľovi a požiadali útočníka, aby prestal. Zvýšil sa iba počet opýtaných, ktorí útočníka ignorovali. Približne rovnaký počet respondentov oznámil vec na polícii, zmenil si telefónne číslo alebo email, povedal to súrodencom, odplatil sa podobným spôsobom a nahlásil útočníka administrátorovi alebo operátorovi.

Tabuľka 51: Porovnanie výsledkov za roky 2020 a 2022 (%)

Riešenie kyberšikanovania	2020	2022	Rozdiel (v p. b.)
Ignorovanie útočníka	37	44	+7
Zablokovanie útočníka	45	38	-7
Poradil/a sa s kamarátmi	51	22	-29
Požiadanie útočníka, aby prestal	21	16	-5
Zrušenie účtu, profilu	N	11	-
Povedal/a to rodičom	23	9	-14
Zmena telefónneho čísla, emailu	6	7	+1
Odplatil/a sa podobne	9	7	-2
Nahlásenie útočníka administrátorovi, operátorovi	7	4	-3
Povedal/a to súrodencom	1	3	+2
Oznámil/a to v škole učiteľom	9	3	-6
Oznámenie na polícii	2	2	0
Oznámil/a to v škole výchovnému poradcovi, psychológovi	N	2	-
Zavolať/a na Linku dôvery, napísať/a do IPečka ai.	N	1	-
Iné	-	1	-

Poznámka: N (2020)=1 384 a N (2022)=865, N=nesledovalo sa. Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Prevenca

Prevenca v oblasti šikanovania alebo kyberšikanovania znamená realizovať také opatrenia, aby sa výskyt týchto negatívnych javov v školskom prostredí v maximálnej miere eliminoval a žiaci sa mohli v škole cítiť bezpečne. Vzhľadom na tému nášho výskumu a kontinuitu mapovania problematiky v predchádzajúcich zisťovaniach sme sa zamerali na zdroje informácií o riešení šikanovania alebo kyberšikanovania, poučenie o tom ako sa správať bezpečne na internete, záujem rodičov o aktivity žiakov na internete, kontrolu aktivít na internete rodičmi, účasť na preventívnych aktivitách a ich hodnotenie.

Zdroj informácií o šikanovaní a kyberšikanovaní

Jedným z osvedčených preventívnych krokov je zvyšovať informovanosť o týchto negatívnych javoch. Žiakov o spôsobe riešenia šikanovania alebo kyberšikanovania informovali najčastejšie učitelia v škole (44 %) a viac než tretinu respondentov (39 %) poučili rodičia. Už vo výrazne nižšej miere opýtaní tieto dôležité poznatky získali od odborníkov (psychológovia, policajti a i.) na prednáškach (20 %), z nástenky, internetovej stránky školy, školských novín (18 %) a od výchovného poradcu, psychológa (15 %). Približne každého desiateho žiaka základnej a strednej školy poučili kamaráti a spolužiaci (9 %). O niečo nižší počet opýtaných si čítal články o tomto jave na internete (7 %), prípadne sa o tomto probléme rozprávali so svojimi súrodencami a starými rodičmi (zhodne po 6 %). Na externých odborníkov, napríklad z Linky dôvery, IPečka sa obrátilo 1 % respondentov a v 0,2 % prípadoch žiakov poučila iná osoba. Poznatky o možnostiach riešenia šikanovania a kyberšikanovania nemalo až 20 % oslovených žiakov. Možno konštatovať, že **prioritu v tejto oblasti mala škola a rodina. Napriek tomu, významná časť mladých ľudí (20 %) zostáva bez týchto dôležitých informácií.**

Tabuľka 52: Zdroj informácií o riešení šikanovania a/alebo kyberšikanovania (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Učitelia	44	42	47	36	52	42	37	46	48	43	50	39
Rodičia	39	41	36	33	44	43	39	41	40	34	42	26
Odborník na prednáške	20	14	26	13	26	10	15	18	24	23	26	22
Nástenka, web, šk. noviny	18	15	21	13	22	15	13	16	20	18	22	20
Vých. poradca, šk. psychológ	15	13	18	11	20	16	9	14	18	14	22	14
Kamaráti, spolužiaci	9	8	10	6	12	8	6	10	8	8	13	8
Internet	7	6	9	7	7	5	5	6	9	10	11	4
Súrodenci	6	6	6	6	7	7	4	6	6	6	8	2
Starí rodičia	6	7	5	5	7	7	7	8	5	4	6	5
Pracovník Linky dôvery, IPečka	1	1	2	0,7	2	1	2	0,3	1	1	3	2
Iná osoba	0,2	0,3	0,1	0,3	0,1	0	0	0,6	0,3	0	0	0
Tieto informácie nemá	20	22	18	26	15	25	28	15	18	19	16	28

Znenie otázky: Poučil vás niekto o tom, ako sa má šikanovanie a/alebo kyberšikanovanie riešiť?
N=3 665

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Stredoškooláci získali poznatky o riešení šikanovania alebo kyberšikanovania častejšie od učiteľov, odborníkov, výchovných poradcov alebo školských psychológov, prípadne si tieto poznatky prečítali na nástenke, stránke školy, v školských novinách. Žiakom základných škôl ich vo vyššej miere sprostredkovali rodičia. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín bol poučený z internetu, od rovesníkov, starých rodičov, súrodencov a externých odborníkov. Potrebné informácie nemalo až 22 % žiakov základných a 18 % stredných škôl. Podľa typu strednej školy, gymnazisti častejšie získali poznatky o riešení šikanovania a kyberšikanovania od učiteľov (GYM: 52 %, SOŠ: 42 %), rodičov (GYM: 41 %, SOŠ: 34 %) a výchovných poradcov alebo psychológov (GYM: 22 %, SOŠ: 16 %), prípadne si o tom prečítali na nástenkách, stránke školy alebo v školských novinách (GYM: 26 %, SOŠ: 18 %). Približne rovnaký počet respondentov z obidvoch skupín získal tieto informácie od odborníkov na prednáške, pracovníkov Linky dôvery, IPečka, rovesníkov, z internetu, od súrodencov alebo starých rodičov. Žiadne poznatky o riešení šikanovania a kyberšikanovania nemalo až 20 % žiakov stredných odborných škôl a 15 % gymnazistov.

Podľa rodových rozdielov sa ukázalo, že dievčatám častejšie sprostredkovali poznatky učitelia, rodičia, odborníci na prednáškach, výchovní poradcovia alebo psychológovia a rovesníci, prípadne si o tom prečítali na nástenkách, stránke školy alebo v školských novinách. Obidve skupiny respondentov v približne rovnakom počte získali poznatky o riešení šikanovania a kyberšikanovania z internetu, od súrodencov, starých rodičov a pracovníkov Linky dôvery, IPečka. Tieto dôležité informácie nemalo až 26 % chlapcov a 15 % dievčat. Z prezentovaných zistení vyplýva, že dievčatá boli vo výrazne vyššej miere poučené v škole a v rodine, ako aj od spolužiakov a kamarátov a interných alebo externých odborníkov.

Mladší žiaci vo veku 12 a 13 rokov získali poznatky o riešení šikanovania a kyberšikanovania v rovnakej miere od učiteľov a rodičov, u 14-ročných respondentov a starších už prevládali ako informačný zdroj učitelia. Odborník na prednáške poradil vo vyššom počte 15- až 18-ročným než 12- až 14-ročným žiakom. Tieto dôležité informácie si v nadpriemernom počte prečítali respondenti vo veku 17, 18 a 15 rokov na nástenke, stránke školy alebo v školskom časopise. Výchovný poradca alebo školský psychológ poučil najmä 17-, 15- a 12-ročných opýtaných. S rovesníkmi sa porozprávali častejšie žiaci základných a stredných škôl vo veku 17 rokov než v ostatných vekových kategóriách a poznatky na internete si našli zas vo vyššom počte 15- až 17-roční žiaci. Starých rodičov ako informačný zdroj vo vyššom počte označili 12- až 14-roční respondenti a súrodencov zas najmladší žiaci. U pracovníkov z Linky dôvery, Ipečka hľadali informácie starší žiaci vo veku 17 a 18 rokov. Informácie o riešení šikanovania a kyberšikanovania najviac chýbali 18-, 13- a 12-ročným osloveným žiakom.

U respondentov žijúcich v obciach a mestách s počtom do 100 000 obyvateľov dominovali ako informačný zdroj učitelia, v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov zas rodičia. Prekvapujúco, odborník na prednáške poradil najmä

opýtaným z najmenších obcí a malých miest. Informácie na nástenke, stránke školy alebo v školskom časopise boli najviac zastúpené u opýtaných z malých a stredne veľkých miest. Od výchovných poradcov alebo školských psychologov získali tieto dôležité poznatky najčastejšie respondenti z väčších obcí alebo malých miest a naopak, najmenej z najväčších miest. Žiadne poznatky o riešení šikanovania a kyberšikanovania mali v najvyššom počte respondenti žijúci v stredne veľkých mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov (26 %).

Tabuľka 53: Zdroj informácií o riešení šikanovania a/alebo kyberšikanovania podľa veľkosti bydliska (v %)

	Do 2 000	2 001- 10 000	10 001- 50 000	50 001- 100 000	Nad 100 000
Učitelia	49	45	43	43	36
Rodičia	39	38	40	35	40
Odborník na prednáške	24	19	22	17	16
Nástenka, web, šk. noviny	17	18	20	19	11
Vých. poradca, šk. psychológ	16	17	15	15	9
Kamaráti, spolužiaci	8	11	8	10	8
Internet	5	8	7	9	8
Súrodenci	7	6	7	4	7
Starí rodičia	6	6	5	7	10
Pracovník Linky dôvery, IPečka	2	2	1	0,5	2
Iná osoba	0	0,3	0	0	1
Tieto informácie nemá	18	20	21	26	19

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Od učiteľov získali poznatky o eliminovaní šikanovania a kyberšikanovania v najvyššom počte respondenti v takmer všetkých krajoch, okrem Bratislavského, kde dominovali rodičia. Žiakom v Žilinskom kraji v najvyššom počte poradili odborníci na prednáškach, naopak, najmenej v Košickom kraji. Informácie z násteniek, stránok školy, školských časopisov boli najčastejšie u žiakov základných a stredných škôl z Nitrianskeho, Trenčianskeho a Žilinského kraja. Od výchovných poradcov, psychologov čerpali poznatky najmä opýtaní zo Žilinského, Prešovského a Nitrianskeho kraja. S kamarátmi a spolužiakmi sa v najvyššej miere porozprávali respondenti v Nitrianskom kraji. Informácie o spôsobe riešenia opakovaných prejavov násilia chýbali najčastejšie žiakom z Bratislavského a Trnavského kraja.

Zo zistených údajov vyplynulo, že najviac týchto poznatkov získali opýtaní v Žilinskom kraji, zatiaľ čo najmenej boli informovaní ako sa má šikanovanie a kyberšikanovanie riešiť žiaci pochádzajúci z Bratislavského a Trnavského kraja.

Tabuľka 54: Zdroj informácií o riešení šikanovania a/alebo kyberšikanovania podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Učítelia	33	40	47	44	60	46	42	43
Rodičia	35	32	36	35	55	43	32	39
Odborník na prednáške	17	19	18	21	29	20	23	14
Nástenka, web, šk. noviny	14	14	21	26	21	16	18	13
Výchovný poradca, šk. psychológ	8	10	17	17	23	13	20	14
Kamaráti, spolužiaci	7	7	6	14	11	10	9	8
Internet	10	10	8	9	7	5	6	2
Súrodenci	5	4	3	8	9	7	8	5
Starí rodičia	6	3	4	4	8	8	6	10
Pracovník Linky dôvery, IPečka	1	0,4	2	2	1	0,7	1	2
Iná osoba	0,8	0,4	0	0	0	0,4	0	0
Tieto informácie nemá	25	23	20	21	12	22	19	22

Poznámka: Súčet presahuje 100 % z dôvodu možnosti uvedenia viacerých odpovedí.

Komparácia údajov v rokoch 2020 a 2022 ukázala, že učítelia zostali dominantným informačným zdrojom o riešení šikanovania a kyberšikanovania. Výrazne klesol počet respondentov, ktorým boli sprostredkované tieto informácie od rodičov a školy (učitelia a odborníci na prednáške). Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí získali potrebné informácie od rovesníkov, súrodencov, prípadne si ich prečítali na internete. Negatívnym zistením je, že sa výrazne zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí žiadne poznatky nemali. Prezentované zistenia ukázali, že **od roku 2020 došlo k zhoršeniu situácie v informovaní žiakov o spôsobe riešenia šikanovania alebo kyberšikanovania.**

Tabuľka 55: Porovnanie výsledkov za roky 2020 a 2022 (v %)

Zdroj informácií o riešení šikanovania a/alebo kyberšikanovania	2020	2022
Učítelia	69	44
Rodičia	51	39
Odborník na prednáške	53	20
Nástenka, web, šk. noviny	N	18
Výchovný poradca, školský psychológ	N	15
Kamaráti, spolužiaci	10	9
Internet	9	7
Súrodenci	6	6
Starí rodičia	N	6
Pracovník Linky dôvery, IPečka	N	1
Iná osoba	0,6	0,2
Tieto informácie nemá	8	20

Poznámka: N (2020)=3 302 a N (2022)=3 665, N=nesledovalo sa, Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Poučenie o bezpečnom používaní internetu

Európske aj naše výskumy ukazujú, že digitálne médiá zohrávajú významnú úlohu v živote mladých ľudí. Ponúkajú mnoho príležitostí pre osobný, aj profesionálny rozvoj, ale aj ohrozenia, ktoré môžu mať negatívny vplyv na psychosociálny vývoj. Preto nás zaujímalo, či škola, rodina, kamaráti, alebo iné osoby a organizácie informovali žiakov ako bezpečne používať internet.

Informačný trojuholník tvorila najmä rodina (50 %), škola (učitelia: 36 %, odborníci na prednáške: 24 %) a internet (17 %). Respondenti boli poučení aj z klasických médií (TV, rozhlas, noviny: 15 %), prípadne sa o tomto probléme rozprávali so súrodencami (14 %), s kamarátmi (12 %), alebo si o bezpečnom správaní sa na internete prečítali na nástenkách, stránke školy a v školských novinách (11 %). S inými príbuznými sa o nej rozprávalo 10 % opýtaných a so spolužiakmi zas 9 % respondentov. V najnižšom počte dostali radu od poskytovateľov internetových služieb (4 %). Malá časť oslovených žiakov pripustila, že tieto poznatky nemá (4 %). K tomuto údaju treba však pripočítať aj tých, ktorí sa nevedeli k otázke vyjadriť (20 %).

Tabuľka 56: Osoby a inštitúcie, od ktorých dostali žiaci radu o bezpečnom používaní internetu (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Rodič	50	55	44	42	57	57	52	60	47	39	47	42
Učiteľ	36	35	36	30	41	36	35	39	37	31	39	28
Odborník na prednáške	24	18	30	18	29	8	16	25	28	23	34	31
Internetové stránky	17	14	19	15	18	11	13	17	15	20	20	15
Médiá	15	13	17	10	19	9	13	15	15	13	21	14
Súrodeneц	14	14	15	11	18	14	14	12	17	13	15	14
Kamarát	12	10	15	10	15	12	8	10	15	15	13	13
Nástenka, stránka školy, šk. noviny	11	9	14	7	15	7	9	9	15	11	13	14
Iný príbuzný	10	11	9	7	13	12	11	12	9	10	8	10
Spolužiak	9	9	10	8	11	5	6	10	13	9	11	9
Poskytovateľ internetových služieb	4	4	4	3	5	2	4	3	4	3	5	3
Iný	0,7	1	0,4	1	0,3	0,6	0,7	2	0	0,3	0,3	2
Nedostal/a radu	4	4	5	6	3	4	3	1	5	4	4	12
Neviem	20	16	25	24	17	20	17	12	23	29	22	23

Znenie otázky: Od koho ste dostali radu o tom ako sa treba bezpečne správať na internete? N=4 462 Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Druhostupňové triedenie ukázalo, že stredoškólači častejšie dostali poučenie ako sa správať na internete bezpečne od odborníkov na prednáške, prípadne si o tom prečítali na internete, z médií alebo od kamarátov. Žiakov základných škôl informovali vo vyššej miere rodičia. Obe skupiny žiakov sa o tejto téme v približne rovnakom počte rozprávali s učiteľmi, súrodencami, spolužiakmi, inými príbuznými, prípadne boli poučení od operátora alebo niekoho iného. Takéto poznatky chýbali 4 % žiakov základných škôl a 5 % stredoškólačkov. Tieto zistenia ukázali, že žiaci základných škôl získali potrebné informácie najmä od rodičov a učiteľov, stredoškólači vo vyššej miere aj od odborníkov na prednáške v škole a z médií, klasických aj digitálnych. Podľa typu strednej školy sa zistilo, že gymnazistom častejšie poskytnú tieto informácie rodičia (52 %; SOŠ: 40 %) a učitelia (41 %; SOŠ: 33 %), prípadne im boli vo vyššom počte sprostredkované z klasických médií (24 %; SOŠ: 13 %). Žiadne poznatky o bezpečnom správaní sa na internete nemalo dvakrát viac žiakov stredných odborných škôl (6 %) než gymnazistov (3 %).

Pri pohľade na rodové rozdiely sa ukázalo, že dievčatá vo vyššom počte uvádzali takmer všetky sledované informačné zdroje, okrem spolužiakov a poskytovateľov internetových služieb, ktorých označili v približne rovnakom počte. Nikdy nedostalo radu o bezpečnom používaní internetu dvakrát viac chlapcov (6 %) než dievčat (3 %). Chlapci aj častejšie nevedeli na otázku odpovedať. Z týchto zistení je zrejmé, že dievčatá dostali radu o bezpečnom správaní na internete od širšieho spektra informačných zdrojov ako chlapci.

Rodičia poučili najčastejšie opýtaných vo veku 12, 13 a 14 rokov, vo vyššom veku informačný význam rodičov v tejto oblasti klesal a naopak, zvyšoval sa význam internetu. Od pedagógov získali poznatky o bezpečnom správaní na internete v nižšom počte 18- a 16-roční než ostatné vekové kategórie a od spolužiakov zas 12- a 13-roční. Odborník na prednáške v škole poradil najmä respondentov vo veku 17 a 18 rokov. Klasické a aj digitálne médiá v nižšom počte uvádzali paradoxne najmladší aj najstarší respondenti. Približne rovnaký počet opýtaných v jednotlivých vekových kategóriách dostal radu od kamarátov, súrodencov, iných príbuzných, prípadne si potrebné informácie prečítal na nástenkách, školskej stránke alebo v školských novinách. Poznatky o bezpečnom správaní na internete paradoxne výrazne častejšie chýbali najstarším žiakom vo veku 18 rokov. Na otázku nevedeli odpovedať v najvyššom počte 16-roční respondenti.

Tabuľka 57: *Osoby a inštitúcie, od ktorých dostali žiaci radu o bezpečnom používaní internetu podľa veľkosti bydliska (v %)*

	Do 2 000	2 001-10 000	10 001-50 000	50 001-100 000	Nad 100 000
Rodič	48	50	49	44	58
Učiteľ	38	41	33	33	26
Odborník na prednáške	28	25	25	18	17
Súrodenec	14	16	14	10	16
Internetové stránky	14	18	19	13	16
Kamarát	13	13	11	10	12
Médiá	13	17	16	11	12
Nástenka, stránka školy, školské noviny	11	14	12	10	6
Iný príbuzný	9	9	12	14	10
Spolužiak	5	10	10	13	11
Poskytovateľ internetových služieb	3	4	4	3	4
Iný	0,2	1	0,2	3	0
Nedostal/a radu	4	5	4	5	4
Neviem	21	17	24	26	14

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Rozdiely podľa veľkosti bydliska respondenta ukázali, že respondenti v najväčších mestách v najvyššom počte dostali radu od rodičov a naopak, najmenej uvádzali nástenku, stránku školy alebo školské noviny. Od učiteľa získali tieto informácie častejšie opýtaní z obcí a miest s počtom do 10 000 obyvateľov a od odborníkov na prednáške alebo besede zas žiaci z obcí a malých miest. Klasické aj digitálne médiá najviac uvádzali žiaci vo veľkých obciach a malých mestách. Približne rovnaký počet opýtaných dostal potrebné informácie v jednotlivých veľkostných kategóriách obcí a miest od kamarátov,

súrodencov alebo iných príbuzných. Približne rovnaký počet respondentov nedostal žiadne rady o bezpečnom používaní internetu, bez ohľadu na veľkosť bydliska.

Žiakov základných a stredných škôl vo všetkých krajoch v najvyššom počte informovali o bezpečnom správaní na internete rodičia, pričom v Žilinskom kraji (66 %) výrazne častejšie než v ostatných krajoch. Naopak, v Trnavskom kraji (40 %) výrazne menej. Pedagógovia výrazne častejšie sprostredkovali potrebné informácie respondentom zo Žilinského kraja (54 %), pričom v Trenčianskom, Prešovskom, Banskobystrickom a Košickom kraji bola táto odpoveď zastúpená v priemere u 36 % opýtaných a v Nitrianskom, Bratislavskom a Trnavskom kraji iba u 29 % žiakov. Žiakom v Prešovskom a Žilinskom kraji poradili v najvyššom počte odborníci na prednáške a besedách, najmenej v Bratislavskom kraji. Na internete získali tieto poznatky najmä respondenti v Trenčianskom a Žilinskom kraji, v médiách opýtaní v Žilinskom kraji, pričom pri oboch spôsoboch získavania informácií to bolo najmenej u žiakov v Košickom kraji. V Žilinskom kraji boli v najvyššej miere zastúpení kamaráti a v Nitrianskom kraji spolužiaci. Respondenti zo Žilinského kraja v najvyššom počte získali informácie o bezpečnom správaní na internete aj od iných príbuzných. Približne rovnaký počet žiakov uviedol vo svojich odpovediach súrodencov a vo všetkých krajoch bola približne rovnako zastúpená aj negatívna odpoveď.

Tabuľka 58: Osoby a inštitúcie, od ktorých dostali žiaci radu o bezpečnom používaní internetu podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Rodič	53	39	47	40	66	49	54	48
Učiteľ	29	26	39	32	54	35	36	34
Odborník na prednáške	19	22	25	24	29	25	30	18
Internetové stránky	17	16	22	19	22	14	16	7
Kamarát	14	9	12	12	19	9	14	10
Médiá	14	10	19	16	24	13	15	7
Súrodeneec	12	13	15	13	18	15	14	14
Iný príbuzný	10	7	10	8	17	10	13	8
Spolužiak	9	9	6	12	15	7	8	7
Nástenka, stránka školy, školské noviny	7	9	10	17	19	10	11	10
Poskytovateľ internetových služieb	5	3	4	2	6	5	4	2
Iný	0	2	0,4	0	1	2	0,4	0,4
Nedostal/a radu	6	5	3	3	3	4	4	5
Neviem	19	26	20	31	11	23	20	16

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Porovnanie zistení za roky 2020 a 2022 ukázalo, že sa zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o bezpečnom používaní internetu rozprávali s rodičmi, súrodencami a inými príbuznými. Klesol počet respondentov, ktorým boli tieto informácie sprostredkované učiteľmi a odborníkmi na prednáške alebo besede. Nezmenil sa počet oslovených žiakov, ktorým poradili kamaráti. Zistenie, že sa výrazne znížil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nedostali žiadnu radu o bezpečnom používaní internetu, je pozitívne. Z prezentovaných údajov vyplýva, že **situácia v informovanosti mladých ľudí v tejto oblasti sa zlepšila.**

Tabuľka 59: Porovnanie výsledkov za roky 2020 a 2022 (v %)

Osoby a inštitúcie, od ktorých dostali žiaci radu o bezpečnom používaní internetu	2020	2022
Rodič	44	50
Učiteľ	42	36
Odborník na prednáške	36	24
Internetové stránky	0,6	17
Médiá	N	15
Súrodeneč	0,2	14
Kamarát	9	12
Nástenka, stránka školy, školské noviny	N	11
Iný príbuzný	0,2	10
Spolužiak	N	9
Poskytovateľ internetových služieb	N	4
Iný	0,3	0,7
Nedostal/a radu	18	4
Neviem	0	20

Poznámka: N (2020)=3 302 a N (2022)=4 462, N=nesledovalo sa, Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Rodičovská kontrola aktivít na internete

Používanie digitálnych technológií a internetu a ich vplyv na deti a dospievajúcich ovplyvňuje viacero činiteľov, jedným z najvýznamnejších reprezentuje rodina. Sú to predovšetkým rodičia, ktorí svojim deťom umožňujú vlastniť a používať elektronické zariadenia a tým aj regulovať ich prístup k internetu (Ševčíková, 2019). V tejto časti sa sústreďujeme na záujem rodičov o aktivity detí na internete, reguláciu času stráveného na internete a jeho dodržiavanie a kontrolu činnosti žiakov na internete rodičmi.

Na otázku, či sa rodičia často zaujímajú, akou činnosťou trvia ich deti čas na internete, odpovedalo kladne 23 % opýtaných, pričom necelá polovica respondentov (44 %) uviedla, že ich rodičia sa o tieto aktivity zaujímajú len niekedy. Nezaujem rodičov o činnosť detí na internete deklarovalo až 33 % opýtaných.

Tabuľka 60: Záujem rodičov o aktivity žiakov na internete (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Často	23	25	20	17	28	28	24	24	23	16	22	18
Niekedy	44	47	41	45	44	41	49	51	43	44	37	42
Vôbec	33	28	39	38	28	31	27	24	33	40	42	41

Znenie otázky: Zaujímajú sa vaši rodičia (opatrovníci), akým spôsobom trvate svoj čas na internete?
N=1979

Častý, ale aj občasný záujem rodičov o činnosti detí v online prostredí potvrdili vo vyššom počte žiaci základných škôl, zatiaľ čo názor, že rodičia sa nezaujímajú, čo ich deti robia na internete, prezentovali častejšie stredoškólači. Z uvedeného je zrejmé, že o činnosť detí na internete sa vo vyššej miere zaujímajú rodičia žiakov základných škôl. Rozdiely podľa typu strednej školy sa nepotvrdili.

Rodičia vo vyššej miere prejavovali častý záujem o aktivity dievčat na internete, občasný záujem bol zastúpený u oboch skupín v podobnej miere. Bez rodičovskej kontroly sa na internete pohybovalo 38 % chlapcov a iba 28 % dievčat. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že s väčším záujmom rodičov o činnosť na internete sú konfrontované dievčatá i keď skúsenosť chlapcov a dievčat s online rizikami to nepotvrduje (Janková, 2022).

S väčším záujmom o činnosť detí na internete sa stretli mladší žiaci do veku 14 rokov než vo vyšších vekových kategóriách. Často bola kontrolovaná necelá tretina 12-ročných (28 %), o niečo menej 13- až 15- a 17-roční (23 %) a najmenej 16- a 18-roční respondenti (17 %). Respondenti vo veku 14 a 13 rokov častejšie než ostatní uviedli, že rodičia sa občas zaujímali o to, čo robia na internete. Úplnú voľnosť na internete malo v priemere 41 % opýtaných vo veku 16 až 18 rokov a iba 29 % mladších žiakov. Z týchto zistení vyplýva, že rodičia vo vyššej miere dozerali na činnosť mladších žiakov.

Tabuľka 61: *Záujem rodičov o aktivity žiakov na internete podľa kraja (v %)*

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Často	25	15	24	14	29	21	24	26
Niekedy	42	45	41	41	48	48	44	46
Vôbec	33	40	36	45	23	31	32	28

Záujem o aktivity detí na internete sa líšil aj podľa kraja. V polovici krajov (Žilinský, Košický, Bratislavský, Prešovský a Trenčiansky) rodičia prejavovali nadpriemerne častý záujem o činnosť svojich detí na internete. Občasná frekvencia dominovala u respondentov v Žilinskom a Banskobystrickom kraji. Názor, že matky a otcovia sa o tieto aktivity vôbec nezaujímajú, potvrdila necelá polovica žiakov z Nitrianskeho kraja (45 %) a viac než tretina opýtaných z Trnavského a Trenčianskeho kraja. V Žilinskom kraji rovnako odpovedala iba približne pätina respondentov. Prezentované zistenia ukázali, že rodičia najčastejšie kontrolovali internetovú činnosť žiakov v Žilinskom kraji a najnižší záujem o tieto aktivity bol zistený u žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji (*tabuľka 61*).

Porovnanie výsledkov ukázalo, že záujem rodičov o to, čo robia ich deti na internete, sa od roku 2020 výrazne nezmenil. Približne pätina opýtaných potvrdila, že ich rodičia sa zaujímajú o tieto aktivity často a polovica respondentov prezentovala názor, že len niekedy. Negatívnu odpoveď označila tretina oslovených žiakov. Z uvedených zistení vyplýva, že rodičia sa zaujímajú o činnosť svojich detí v online priestore skôr v nedostatočnej miere.

Tabuľka 62: *Porovnanie výsledkov za roky 2020 a 2022 (v %)*

Záujem rodičov o aktivity žiakov na internete	2020	2022
Často	25	23
Niekedy	47	44
Vôbec	28	33

Poznámka: N (2020)=2 194 a N (2022)=1 979, Zdroj: CVTI SR

Len štvrtina opýtaných (25 %) mala doma určený čas, ktorý mohli stráviť na internete, z tohto počtu ho väčšinou dodržiaval každý desiaty respondent (11 %) a len niekedy o niečo viac žiakov (14 %). **Bez časových obmedzení má dovolené tráviť čas na internete až tri štvrtiny žiakov základných a stredných škôl (75 %).** Signifikantné rozdiely sa potvrdili podľa typu školy a veku.

Tabuľka 63: Stanovenie času na činnosť na internete a jeho dodržiavanie (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Väčšinou ho dodržiava	11	15	7	11	11	22	17	12	8	6	9	2
Dodržiava ho iba niekedy	14	18	9	15	13	18	16	22	13	9	8	10
Nemá stanovený čas	75	67	84	74	76	60	67	66	79	85	84	88

Znenie otázky: Máte doma stanovený čas, ktorý môžete tráviť na internete? N=1 979

33 % žiakov základných škôl a iba 16 % stredoškôľakov malo doma stanovený čas na činnosť na internete, pričom ho dodržiavala iba približne polovica opýtaných z tohto počtu (ZŠ: 15 %, SŠ: 7 %). Len niekedy ho dodržiavalo 18 % žiakov základných a 9 % stredoškôľakov. Bez časových obmedzení trávilo voľný čas v online prostredí až 84 % stredoškôľakov a 67 % žiakov základných škôl. Z uvedených zistení je zrejmé, že o činnosť žiakov základných škôl na internete prejavovali väčší záujem rodičia a zároveň mali aj vo vyššom počte limitovaný čas strávený na internete než stredoškôľáci.

Rozdiely podľa veku ukázali, že v najvyššom počte mali stanovený časový limit na činnosť na internete 12-roční (40 %), už výrazne menej 13- a 14-roční (33 %), nasledovali 15- až 17-roční (18 %) a najmenej respondenti vo veku 18 rokov (12 %). Najčastejšie ho dodržiavali najmladší žiaci (22 %), zatiaľ čo najstarší oslovení žiaci iba v minimálnej miere (2 %). Na základe vyššie uvedených zistení možno konštatovať, že rodičia najčastejšie určili časový limit na internete najmladším respondentom. So zvyšujúcim sa vekom klesal počet opýtaných, ktorí mali takto určený čas na činnosť na internete a zároveň, ktorí ho aj dodržiavali.

Komparácia výsledkov zisťovania s rokom 2020 ukázala, že sa zvýšil počet respondentov, keď rodičia stanovili čas, ktorý mohli tráviť v online prostredí (rok 2020: 19 %, rok 2022: 25 %). Možno predpokladať, že je to reakcia rodičov na pandemické obdobie, kedy sa väčšina aktivít mladých ľudí preniesla do online sveta.

Ako už bolo uvedené, najvýznamnejším aktérmi, ktorí môžu ovplyvniť používanie internetu zo strany detí a dospelých, sú rodičia. Vplyv rodičov na aktivity detí na internete sme sledovali v rovine **monitoringu navštívených internetových stránok a používaných aplikácií a reštriktívnych opatrení** (obmedzovanie času stráveného na internete, blokovanie niektorých internetových stránok a upozornenie na nákupy na internete). **Až 62 % opýtaných potvrdilo, že rodičia nepoužívajú žiadny z programov alebo služieb na kontrolu aktivít svojich detí na internete** a 24 % respondentov

nevedelo na otázku odpovedať. Kladnú odpoveď uviedlo viac žiakov základných (20 %) než stredoškolákov (8 %), podľa pohlavia rovnaký počet chlapcov a dievčat (zhodne po 14 %). So zvyšujúcim sa vekom klesal počet oslovených žiakov, ktorých rodičia využívali niektorý z programov alebo služieb na monitorovanie alebo obmedzovanie aktivít na internete.

Tabuľka 64: Používanie programov alebo služieb na kontrolu činnosti na internete (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Áno	14	20	8	14	14	25	22	18	9	10	6	8
Nie	62	57	68	66	58	52	56	55	67	66	71	70
Neviem	24	23	24	20	28	23	22	27	24	24	23	22

Znenie otázky: Ktoré z nasledujúcich programov alebo služieb používajú vaši rodičia (opatrovníci) na kontrolu vašej činnosti na internete? N=2 094

Monitorovaniu a reštriktívnym opatreniam aktivít na internete najčastejšie čelili zo strany rodičov opýtaní žijúci v najmenších obciach a najväčších mestách (do 2 000: 19 %, 2 001-10 000: 11 %, 10 001-50 000: 9 %, 50 001-100 000: 12 %, nad 100 000: 22 %), pričom respondenti pochádzajúci z najväčších miest v najnižšom počte nevedeli na otázku odpovedať (do 2 000: 22 %, 2 001-10 000: 28 %, 10 001-50 000: 23 %, 50 001-100 000: 26 %, nad 100 000: 17 %).

Názor, že rodičia používajú nejaké programy alebo služby zamerané na kontrolu a obmedzovanie aktivít svojich detí na internete, potvrdili častejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Žilinskom (zhodne po 18 %) a Košickom kraji (17 %) než v ostatných krajoch (TT: 12 %, TN: 13 %, NR: 10 %, BB: 11 %, PO: 11%). Na otázku nevedeli odpovedať v najvyššom počte opýtaní žijúci v Košickom a Nitrianskom kraji (zhodne po 28 %; BA: 20 %, TT: 22 %, TN: 20 %, ZA: 24 %, BB: 23 %, PO: 26 %). Uvedené zistenia ukázali, že podľa názoru žiakov základných a stredných škôl sa rodičia najčastejšie snažili regulovať činnosti na internete u respondentov v Bratislavskom, Žilinskom a Košickom kraji.

Z porovnania údajov s rokom 2022 vyplýva, že sa mierne zvýšil počet opýtaných, ktorí prezentovali názor, že rodičia používajú na kontrolu a obmedzovanie aktivít detí na internete na to určené programy alebo služby (rok 2020: 10 %, rok 2022: 14 %). Rovnaký počet respondentov danú otázku nevedel posúdiť (2020: 24 %, 2022: 24 %).

Podrobnejšia analýza zistení ukázala, že v skupine respondentov, ktorí potvrdili monitoring a kontrolu aktivít na internete rodičmi (14 %), približne tretina opýtaných uviedla konkrétne program na sledovanie (33 %) a blokovanie internetových stránok a program, ktorý upozorní rodiča na neželané nákupy na internete (zhodne po 32 %). O niečo menej respondentov označilo aj službu, ktorá obmedzuje čas strávený na internete (26 %). Jednotlivo sa v odpovediach vyskytlo prezeranie mobilu (7 žiakov), family link a kontrola činnosti na internete všeobecne (zhodne po 5 žiakov).

Tabuľka 65: Programy alebo služby používané na kontrolu činnosti na internete (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Program na sledovanie navštívených internet. stránok/aplikácií	33	35	29	33	34	28	36	42	29	33	24	33
Program na blokovanie určitých internet. stránok/aplikácií	32	33	28	30	34	41	37	27	38	18	24	33
Program upozorňujúci na nákupy na internete	32	30	35	39	25	20	33	42	32	39	24	25
Služba obmedzujúca čas strávený na internete	26	30	18	20	31	30	34	29	21	15	24	8
Iné	10	9	11	10	10	7	9	8	6	15	12	17

Znenie otázky: Ktoré z nasledujúcich programov alebo služieb používajú vaši rodičia (opatrovníci) na kontrolu vašej činnosti na internete? N=404

Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Žiaci základných škôl častejšie uvádzali, že rodičia na reguláciu ich internetovej činnosti používali program na sledovanie a blokovanie stránok a službu, ktorá limituje čas strávený na internete. U stredoškolákov boli vo vyššom počte monitorované neželané nákupy na internete. Porovnanie medzi stredoškolákmi ukázalo, že u žiakov stredných odborných škôl rodičia častejšie využívajú program na sledovanie internetových stránok (31 %; GYM: 22 %) a u gymnazistov zas iné spôsoby kontroly činnosti na internete. Približne rovnaký počet respondentov z oboch skupín uviedol program na blokovanie internetových stránok (GYM: 30 %, SOŠ: 27 %) a program obmedzujúci čas na internete (GYM: 19 %, SOŠ: 17 %), prípadne upozorňujúci na internetové nákupy (GYM: 37 %, SOŠ: 34 %).

Dievčatá vo vyššom počte prezentovali názor, že rodičia im pomocou elektronickej regulácie blokujú určité internetové stránky a limitujú čas strávený na internete. Prekvapujúco, program, ktorý umožňuje upozorniť na neželané nákupy na internete, uvádzali častejšie chlapci. Rodičia približne rovnakého počtu dievčat a chlapcov využívali program na sledovanie navštívených internetových stránok a iné spôsoby kontroly činnosti na internete.

Rozdiely podľa veku ukázali, že u 12-, 13- a 15-ročných opýtaných dominoval program na blokovanie istých internetových stránok alebo aplikácií, vo veku 14 rokov program na sledovanie internetových stránok a u 16-ročných služba, ktorá upozorňuje na neželané nákupy na internete. Respondenti vo veku 17 a 18 rokov uvádzali sledované programy a služby v podobnom počte.

Program určený na sledovanie internetových stránok častejšie označovali respondenti z miest s počtom nad 100 000 (40 %) obyvateľov, od 10 001 do 50 000 (39 %) a do 2 000 obyvateľov (35 %) než v ostatných veľkostných kategóriách (2 001-10 000: 30 %, 50 001-100 000: 26 %). Rodičia blokovali určité internetové stránky (do 2 000: 29 %, 2 001-10 000: 31 %, 10 001-50 000: 33 %, 50 001-100 000: 30 %, nad 100 000: 37 %) a limitovali čas strávený na internete najmä opýtaným v najväčších mestách (do 2 000: 23 %, 2 001-10 000: 22 %, 10 001-50 000: 28 %, 50 001-100 000: 22 %, nad 100 000: 37 %). Program, ktorý upozorní na nákupy na internete, uvádzali najčastejšie

z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov (37 %; do 2 000: 33 %, 2 001-10 000: 29 %, 10 001-50 000: 30 %, nad 100 000: 33 %).

Respondenti v jednotlivých krajoch označovali rôzne spôsoby kontroly činnosti na internete rodičmi. Ako vidieť z *tabuľky 66*, opýtaní v Bratislavskom kraji najviac uvádzali programy na sledovanie a blokovanie internetových stránok a službu obmedzujúcu čas strávený na internete, v Trnavskom kraji zas program, ktorý upozorní na internetové nákupy a program na sledovanie webových stránok. Respondenti v Trenčianskom kraji v najvyššom počte tvrdili, že rodičia používajú službu obmedzujúcu počet hodín, ktoré trávia online a žiaci v Nitrianskom kraji označovali okrem toho aj program na sledovanie navštívených internetových stránok. V Košickom kraji prezentovali najčastejšie názor, že rodičia regulujú to, aké stránky môžu navštíviť a žiaci v Žilinskom kraji zas v najvyššej miere uvádzali program, ktorý monitoruje históriu navštívených stránok. Podľa názoru oslovených žiakov s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji mali rodičia doma nainštalované technické obmedzenia, ktoré bránia sledovať určité internetové stránky, prípadne program, ktorý zaznamenáva navštívené stránky. Opýtaní v Banskobystrickom kraji najčastejšie prezentovali, že rodičia regulujú ich nákupy na internete.

Tabuľka 66: *Programy alebo služby používané na kontrolu činnosti na internete podľa kraja (v %)*

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Program na sledovanie navštívených internetových stránok/aplikácií	43	39	22	31	36	32	38	26
Program na blokovanie určitých internetových stránok/aplikácií	40	32	28	19	26	27	38	38
Program upozorňujúci na nákupy na internete	36	42	25	19	28	41	31	30
Služba obmedzujúca čas strávený na internete	40	26	31	31	30	22	6	17
Iné	11	13	17	15	13	5	6	2

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Preventívne aktivity

Prevenca v oblasti šikanovania predstavuje súbor opatrení, ktoré eliminujú vznik šikanovania alebo spomaľujú jeho vývoj. V užšom ponímaní je chápaná ako realizácia preventívnych činností – aktivít, programov, modulov a iných foriem, ktoré sú špecificky smerované na problematiku šikanovania (VÚDPaP a ŠPU, 2022). Na otázku, či respondenti absolvovali preventívne aktivity zamerané na šikanovanie a/alebo kyberšikanovanie, odpovedalo kladne 68 % opýtaných. Nezúčastnilo sa ich až 32 % respondentov.

Tabuľka 67: *Účasť na preventívnych aktivitách (v %)*

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Áno	68	62	75	65	72	50	64	65	73	75	76	69
Nie	32	38	25	35	28	50	36	35	27	25	24	31

Znenie otázky: Absolvovali ste aktivity, ktoré boli zamerané na prevenciu šikanovania a/alebo kyberšikanovania a iných sociálno-patologických javov? N=2 482

Aktivity zamerané na prevenciu šikanovania a kyberšikanovania absolvovalo 75 % stredoškolákov a 62 % žiakov základných škôl. Podľa typu strednej školy sa zistilo, že približne rovnaký počet žiakov gymnázií a stredných odborných škôl uvádzal účasť na preventívnych aktivitách (GYM: 74 %, SOŠ: 76 %).

Rodové rozdiely ukázali, že preventívne aktivity absolvovalo 72 % dievčat a iba 65 % chlapcov. Zúčastnilo sa ich v priemere 75 % opýtaných vo veku 15 až 17 rokov, 69 % vo veku 18 rokov, pričom v skupine najmladších žiakov uviedlo kladnú odpoveď najmenej respondentov (50 %).

Preventívne aktivity absolvovali v najvyššom počte respondenti žijúci v malých obciach s počtom do 2 000 obyvateľov (74 %, 2 001-10 000: 68 %, 10 001-50 000: 64 %, 50 001-100 000: 69 %, nad 100 000: 68 %). Do preventívnych aktivít sa zapojilo viac ako 70 % oslovených žiakov zo Žilinského (76 %) a Košického kraja (73 %), približne 68 % opýtaných z Banskobystrického (70 %), Trnavského (69 %), Nitrianskeho (69 %) a Prešovského kraja (66 %), zatiaľ čo z Bratislavského kraja iba 58%.

Porovnanie zistení za roky 2020 a 2022 ukázalo, že situácia sa zhoršila. V roku 2020 sa na preventívnych aktivitách zúčastnilo 77 % oslovených žiakov, v roku 2022 ich absolvovalo o 9 p. b. menej (68 %).

Podrobnejšia analýza zistení ukázala, že v skupine respondentov, ktorí absolvovali aktivity zamerané na prevenciu šikanovania a kyberšikanovania a iných sociálno-patologických javov, sa až 60 % opýtaných zúčastnilo na prednáške alebo besede. 40 % oslovených žiakov sa o týchto témach rozprávalo spoločne s učiteľom na vyučovacích alebo triednických hodinách. Už vo výrazne menšej miere vyplnili anonymný dotazník (22 %) a absolvovali preventívny program zameraný na odstraňovanie šikanovania a kyberšikanovania (16 %). Len 6 respondentov (0,4 %) uviedlo aktivity so psychológom.

Tabuľka 68: Druh preventívnych aktivít (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Prednáška, beseda	62	55	67	58	65	54	53	58	60	68	69	73
Vyučovacia alebo triednická hodina	40	43	37	34	44	43	37	46	42	34	40	28
Anonymný dotazník	22	20	24	19	24	12	17	24	23	22	24	27
Preventívny program	16	14	17	17	15	15	17	14	15	13	18	20
Iné	0,4	1	0	0,2	0,7	1	0,5	0,4	0,4	0	0	0

Znenie otázky: Absolvovali ste aktivity, ktoré boli zamerané na prevenciu šikanovania a/alebo kyberšikanovania a iných sociálno-patologických javov? N=1 870; Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Stredoškoláci sa častejšie zúčastnili na prednáškach a besedách a preventívnom programe, prípadne absolvovali anonymný dotazník o šikanovaní a kyberšikanovaní. So žiakmi základných škôl sa o tomto jave častejšie rozprávali učitelia na vyučovacích alebo triednických hodinách. Porovnanie zistení medzi stredoškolákmi ukázalo, že na prednáške alebo besede sa vo vyššom počte zúčastnili žiaci stredných odborných škôl (69 %;

GYM: 64 %). Približne rovnaký počet opýtaných absolvoval preventívny program zameraný na odstraňovanie šikanovania a/alebo kyberšikanovania (GYM: 18 %, SOŠ: 17 %). Gymnazisti vo vyššej miere diskutovali o tomto probléme s pedagógmi na vyučovacích alebo triednických hodinách (40 %; SOŠ: 36 %) a výrazne častejšie než žiaci stredných odborných škôl realizovali anonymný dotazník (32 %; SOŠ: 20 %).

Dievčatá vo vyššom počte absolvovali prednášky, anonymný dotazník, prípadne častejšie o tomto probléme hovorili s učiteľmi. Preventívny program zameraný na elimináciu šikanovania a kyberšikanovania uvádzali obidve skupiny v približne rovnakej miere. Triedenie podľa veku ukázalo, že na prednáške sa zúčastnili častejšie 16 až 18-roční respondenti než ostatné vekové kategórie. O šikanovaní alebo kyberšikanovaní sa rozprávali s pedagógmi najmä oslovení žiaci vo veku 14, 15 a 17 rokov, najmenej najstarší žiaci (28 %). Realizácia anonymného dotazníka stúpala s vekom a preventívny program absolvovali v najvyššom počte 18- a 17-roční žiaci. Z uvedených zistení je zrejmé, že prednáška a anonymný dotazník boli častejšie realizované u starších a diskusia na hodine zas u mladších žiakov.

Účasť na prednáške uvádzali výrazne častejšie respondenti žijúci v najväčších mestách s počtom nad 100 000 obyvateľov (72 %; do 2 000: 64 %, 2 001-10 000: 60 %, 10 001-50 000: 58 %, 50 001-100 000: 60 %) a na preventívnom programe zas žiaci z väčších obcí a malých miest (do 2 000: 14 %, 2 001-10 000: 19 %, 10 001-50 000: 14 %, 50 001-100 000: 14 %, nad 100 000: 16 %). O šikanovaní a kyberšikanovaní diskutovali vo vyššej miere oslovení žiaci spoločne s učiteľmi na vyučovacích hodinách vo väčších obciach, malých a stredne veľkých mestách (do 2 000: 39 %, 2 001-10 000: 43 %, 10 001-50 000: 40 %, 50 001-100 000: 43 %, nad 100 000: 29 %), výrazne menej v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (29 %). Anonymný dotazník realizovali v najvyššom počte žiaci pochádzajúci z väčších obcí a malých miest a najmenej zas oslovení žiaci žijúci v najväčších mestách (do 2 000: 20 %, 2 001-10 000: 25 %, 10 001-50 000: 24 %, 50 001-100 000: 22 %, nad 100 000: 14 %).

Respondenti žijúci v Žilinskom a Bratislavskom kraji sa častejšie zúčastnili na prednáške než opýtaní v ostatných krajoch. Učitelia sa o šikanovaní alebo kyberšikanovaní vo vyššej miere rozprávali na hodinách so žiakmi v Žilinskom a Trenčianskom kraji. Anonymný dotazník realizovali najčastejšie oslovení žiaci pochádzajúci z Nitrianskeho a preventívny program zas z Košického kraja.

Tabuľka 69: Druh preventívnych aktivít podľa kraja (v %)

	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Prednáška, beseda	68	57	63	60	69	56	61	62
Vyučovacia alebo triednická hodina	36	37	44	36	48	41	37	37
Preventívny program	16	12	19	12	17	12	13	25
Anonymný dotazník	13	21	24	30	25	23	20	19
Iné	2	0	0	0,6	0	0	0	1

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Komparácia zistení s rokom 2020 ukázala, že sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí absolvovali preventívny program a mierne poklesol počet respondentov, ktorí sa zúčastnili prednášky alebo besedy. Rovnaký počet oslovených žiakov uviedol, že o problémy šikanovania a kyberšikanovania sa rozprávali so svojimi pedagógmi na vyučovacích alebo triednických hodinách. Z uvedených zistení je zrejmé, že došlo iba k čiastkovému zlepšeniu situácie v realizácii preventívnych programov.

Tabuľka 70: Porovnanie výsledkov za roky 2020 a 2022 (v %)

Druh preventívnych aktivít	2020	2022
Prednáška, beseda	66	62
Vyučovacia alebo triednická hodina	40	40
Anonymný dotazník	N	22
Preventívny program	10	16
Iné	0,6	0,4

Poznámka: N (2020)=1 961 a N (2022)=1 870, N=nesledovalo sa, Zdroj: CVTI SR
Súčet presahuje 100 % pre možnosť uvedenia viacerých odpovedí.

Ďalej nás zaujímalo, **ako žiaci hodnotia preventívne aktivity**. Na túto otázku odpovedali iba respondenti, ktorí dané aktivity absolvovali. Výsledky ukázali, že necelú polovicu opýtaných (45 %) zaujali všetky aktivity a o niečo menej respondentov (41 %) označilo za zaujímavé iba niektoré činnosti. Iba 14 % oslovených žiakov zastávalo názor, že preventívne aktivity zamerané na elimináciu šikanovania alebo kyberšikanovania ich nezaujali (*tabuľka 71*).

Tabuľka 71: Hodnotenie absolvovaných preventívnych aktivít (v %)

	Celá vzorka	ZŠ	SŠ	CH	D	12	13	14	15	16	17	18
Boli zaujímavé	45	46	43	41	48	55	47	41	42	43	47	41
Zaujali len niektoré	41	41	43	41	42	42	39	45	40	43	40	43
Vôbec nezaujali	14	13	14	18	10	2	14	14	18	14	13	16

Znenie otázky: Ako hodnotíte tieto aktivity? N=1 979

Žiaci základných a stredných škôl hodnotili preventívne aktivity, ktoré absolvovali, podobne. Výraznejšie rozdiely sa nezaznamenali ani podľa typu strednej školy. Naopak, pri pohľade na rodové rozdiely sa ukázalo, že dievčatá vo vyššom počte kladne ocenili všetky preventívne aktivity. Tieto podujatia vôbec nezaujali 18 % chlapcov a 10 % dievčat. Z uvedených zistení je zrejmé, že preventívne aktivity zamerané na elimináciu šikanovania a kyberšikanovania viac ocenili dievčatá než chlapci.

Podľa veku a bydliska sa nezistili štatisticky významné rozdiely. Názor, že všetky preventívne aktivity boli zaujímavé, prevažoval u žiakov Košického (57 %), Prešovského (54 %), Žilinského (49 %) a Bratislavského kraja (42 %; TT: 37 %, TN: 41 %, NR: 41 %, BB: 34 %). Čiastočný záujem prejavili najmä respondenti pochádzajúci z Banskobystrického (48 %), Nitrianskeho (46 %), Trnavského (44 %) a Trenčianskeho kraja (43 %; BA: 39 %, ZA: 40 %, PO: 37 %, KE: 36 %). Z uvedených zistení vyplynulo, že absolvované preventívne aktivity najviac ocenili žiaci z Košického a Prešovského kraja, pričom najmenší záujem o ne prejavili respondenti žijúci v Trnavskom a Bratislavskom kraji.

Porovnanie zistení ukázalo, že od roku 2014 sa zvýšil počet respondentov, ktorých zaujali všetky preventívne aktivity. Mierne sa znížil počet opýtaných, ktorí kladne hodnotili len niektoré činnosti. Počet žiakov, ktorí ich považovali za nezaujímavé, sa nezmenil. Z týchto zistení je zrejmé, že od roku 2014 sa zvýšil počet respondentov, ktorých preventívne aktivity zamerané na prevenciu šikanovania a kyberšikanovania zaujali, znížil sa počet žiakov, ktorí niektoré z nich hodnotili negatívne a nezmenil počet tých, ktorých vôbec nezaujali.

Tabuľka 72: Porovnanie výsledkov za roky 2014, 2020 a 2022 (v %)

Hodnotenie absolvovaných preventívnych aktivít	2014	2020	2022
Boli zaujímavé	36	42	45
Zaujali len niektoré	48	46	41
Vôbec nezaujali	16	12	14

Poznámka: N (2014)=N (2020)=2 194 a N (2022)=1 979, Zdroj: CVTI SR

ZHRNUTIE A ODPORÚČANIA

V tejto správe boli zhrnuté najdôležitejšie zistenia z výskumu žiakov 7. až 9. ročníka základných a 1. až 3. ročníka stredných škôl vo vzťahu k štyrom skúmaným oblastiam – *rodinné prostredie, školské prostredie, šikanovanie, kyberšikanovanie a prevencia*.

Pre dieťa je rodina prvotným a rozhodujúcim prostredím, s ktorým sa v živote stretáva. Prostredníctvom rodičov preberá hodnoty a normy, učí sa rozpoznávať, čo je dobré a čo zlé (Procházka, 2012). Výsledky prieskumu ukázali, že v úplnej rodine, s obidvoma vlastnými rodičmi vyrastali tri štvrtiny žiakov (75 %). 13 % opýtaných žilo iba s matkou alebo otcom a o niečo menej respondentov vyrastalo v doplnenej rodine s nevlastným otcom alebo matkou. K analýze rodinného prostredia patrilo aj zistenie kvality medziľudských vzťahov a výskyt rizikových faktorov. Žiaci hodnotili vzťahy s rodičmi len na základe svojich subjektívnych pocitov. Necelá polovica opýtaných (46 %) považovala vzťahy s otcom a matkou za dobré, aj keď sa u nich občas vyskytli určité nedorozumenia a približne rovnaký počet respondentov (48 %) označil vzťahy v rodine ako veľmi dobré. Len 4 % žiakov si s rodičmi nerozumelo a jedno percento (1 %) respondentov hodnotilo rodinné vzťahy veľmi negatívne. Možno konštatovať, že väčšina respondentov považovala rodinné vzťahy za dobré, čo je hodnotené pozitívne, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi sa považuje za významný ochranný faktor ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa a jeho správania. V sledovanom období rokov 2005 až 2022 sa vzťahy k rodičom nezmenili. Rizikové faktory v rodinnom prostredí ukázali, že v porovnaní s rokom 2020 došlo k nárastu počtu žiakov, ktorí nemohli slobodne vyjadriť svoj názor a nemali dostatok súkromia. Situácia sa zlepšila v prístupe k vekuprimeraným informáciám, možnosti stretávať sa s blízkymi ľuďmi, v priestore pre voľný čas a aj vo výskyte domáceho násillia.

To, ako sa žiaci v konkrétnej školskej triede správajú, nie je len výsledkom ich individuálnych vlastností, ale i dôsledkom klímy triedy i školy, teda sociálneho prostredia, v ktorom žiaci žijú (Petlák, 2006). Výsledky ukázali, že väčšina

oslovených žiakov vyjadrila pozitívne pocity v prostredí školy. Približne dve tretiny (65 %) uviedli, že sa v škole väčšinou cítia dobre a 18 % dokonca veľmi dobre. Negatívny postoj vyjadrilo necelých 20 %. Z nich 15 % sa v škole cítili väčšinou zle a 4 % sa priznalo, že sa v škole cítili veľmi zle. Pri vzťahu ku škole približne každý druhý žiak (54 %) chodil do školy väčšinou rád a 13 % dokonca veľmi radi. Naopak, približne štvrtina (24 %) uviedla, že do školy chodí väčšinou nerada a 9 % veľmi nerada. Hoci u respondentov prevažuje pozitívne vnímanie, za vážne zamyslenie stojí skutočnosť, že tretina žiakov (34 %) sa vyjadrila, že do školy chodí celkovo nerada. Porovnanie zistení ukázalo, že od roku 2009 sa zlepšilo vnímanie školskej klímy a vzťah k škole. Postoje žiaka ku škole a vzdelávaniu sú ovplyvňované aj vzťahmi k spolužiakom a pedagógom. Zistenia ukázali, že 76 % opýtaných si vytvorilo kladný vzťah k svojim učiteľom a negatívny postoj k týmto osobám deklarovalo 14 % respondentov. Až 86 % žiakov hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Asi 9 % oslovených respondentov si s rovesníkmi v triede nerozumelo a 4 % opýtaných si k nim nevytvorilo žiadny vzťah. V porovnaní s rokom 2020 sa vzťahy so spolužiakmi mierne zhoršili. Vzťahy k učiteľom sa nezmenili.

Najrozšírenejšiu definíciu šikanovania formuloval švédsky výskumník Dan Olweus. Charakterizoval ho ako opakovanú agresiu jednotlivca alebo skupiny, proti ktorému je ťažké ubrániť sa. V priebehu školskej dochádzky sa s týmto negatívnym javom v pozícii obeť stretáva nezanedbateľná časť žiakov v SR, podľa našich zistení 22 % žiakov základných (bez špeciálnych ZŠ) a 27 % žiakov stredných škôl. Podľa kraja vo vyššom počte žiaci v Bratislavskom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji. Šikanovanie sa líšilo aj podľa vzťahu so spolužiakmi, vnímania školskej klímy a výskytu niektorých rizikových faktorov v rodine. Žiaci, ktorí mali so svojimi spolužiakmi zlé alebo žiadne vzťahy, vo vyššej miere patrili k obetiam šikanovania. Respondenti, ktorí sa cítili v škole dobre, v menšom počte uvádzali, že boli šikanovaní, než opýtaní, ktorí vnímali školskú klímu negatívne. Pri výskyte rizikových faktorov v domácom prostredí sa ukázalo, že obeť šikanovania vo vyššej miere nemohli doma slobodne vyjadriť svoje názory, mali nedostatok súkromia, boli trestané ponižujúcim a ubližujúcim spôsobom, častejšie sa nemohli stretávať s blízkymi ľuďmi, čelili domácemu násiliu, mali ľahký prístup k alkoholu alebo drogám, vo vyššej miere nemali prístup k lekárskej starostlivosti a boli vo vyššom počte sexuálne obťažované. K šikanovaniu dochádzalo najmä v triedach počas prestávok. Negatívne vyznievajú zistenia, že 32 % obetí nepovedalo o svojich nepríjemných zážitkoch nikomu a štvrtina (24 %) ani nevedela ako má túto situáciu riešiť. Žiaci, ktorí mali skúsenosť so šikanovaním, hľadali pomoc najmä u rodičov (28 %) a kamarátov (25 %) a je zarážajúce, že iba pätina (21 %) informovala o tomto probléme učiteľov. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že je veľmi dôležité, aby mali žiaci dostatok informácií o možnostiach riešenia šikanovania. Obeť potrebuje mať nablízku osobu, ktorej sa môže zdôveriť. Taktiež je dôležité, aby bol útočník vo svojom konaní včas zastavený a upozornený, pretože šikanovanie môže neskôr prejsť až do páchania trestnej činnosti. Z prejavov šikanovania a agresívneho správania dominovali, či už v školskom prostredí alebo v rovesníckej skupine, predovšetkým vulgárne

nadávkou (29 %) a ironické poznámky (18 %). Závažnejšie prejavy ako fyzický útok, vyhrážanie a sexuálne obťažovanie potvrdil približne každý desiaty respondent. Odborníci odhadujú a naše zistenia to potvrdzujú, že o veľkej časti prípadov šikanovania sa učitelia nedozvedia. Ochotu detí a dospelých zveriť sa, že sa stali obeťou alebo svedkom šikanovania, zvyšuje dôvera v učiteľov a vedomie toho, že učiteľ šikanovanie neschvaľuje, alebo nebagatelizuje, ale naopak, aktívne ho rieši.

Digitálne technológie a internet sa stali neoddeliteľnou súčasťou každodenného života mladých ľudí na Slovensku. Prevažná väčšina žiakov základných a stredných škôl (91 %) je online každý deň alebo takmer každý deň, pričom 60 % strávi na internete tri a viac hodín počas bežného školského týždňa a tretina (32 %) viac ako sedem hodín počas víkendu alebo prázdnin (Janková, 2022). Odborníci upozorňujú, že rodičia by sa mali zaujímať o to, čo dieťa na internete robí, aké informácie o sebe verejne uvádza, aké fotografie a videá zverejňuje a s kým vo virtuálnom svete komunikuje. Avšak iba 23 % žiakov v našom výskume potvrdilo intenzívnejší záujem rodičov o ich činnosť na internete. Bez rodičovského dohľadu sa na internete pohybovalo až 38 % chlapcov a 28 % dievčat, podľa veku najmä starší žiaci. Používanie internetu prináša množstvo príležitostí, ale aj rizík, preto je dôležité, aby deti a dospelí mali možnosť sa s niekým poradiť v prípade výskytu negatívnych skúseností na internete. Zistenia ukázali, že najväčšiu dôveru v schopnosti pomôcť s problémami na internete mali žiaci k rodičom (69 %), potom ku kamarátom (61 %) a už vo výrazne menej k učiteľom (32 %). S rozvojom informačných a komunikačných technológií a ich obľuby medzi deťmi a dospelými narastá i zneužívanie týchto prostriedkov k ubližovaniu druhým. Patrí sem ubližovanie telefonátmi a textovými správami a ubližovanie online, napr. s využitím odkazov, fotografií, videí v prostredí sociálnych sietí, komunikačných aplikácií a webových stránok (Kollerová, Pospíšilová, Janošová, 2020). Osobné skúsenosti s kyberšikanovaním uvádzalo 15 % oslovených žiakov. Obeťami sa stali častejšie žiaci pochádzajúci z neúplných, doplnených alebo iných rodín a žiaci, ktorí si s rovesníkmi v triede nerozumeli alebo nemali s nimi žiadne vzťahy. Tak ako pri klasickom šikanovaní sa potvrdil pozitívny vplyv školskej klímy. A v neposlednom rade tí žiaci, ktorí čelili klasickému šikanovaniu aj častejšie zažili kyberšikanovanie. Elektronické šikanovanie prebiehalo najmä prostredníctvom sociálnych sietí (69 %) a správ (43 %). Najfrekvencovanejšími prejavmi boli zosmiešňovanie (46 %), ohováranie (45 %) a urážky (45 %). Útočníkov nepoznala necelá polovica opýtaných (44 %), štvrtina označila za agresora spolužiaka (24 %), alebo kamaráta mimo triedy (23 %). Skupinový charakter kyberútokov potvrdila necelá pätina žiakov (18 %). Porovnaním zistení sa ukázalo, že od roku 2020 došlo k miernemu poklesu miery výskytu kyberšikanovania.

Prevenca v oblasti šikanovania alebo kyberšikanovania znamená realizovať také opatrenia, aby sa výskyt týchto negatívnych javov v školskom prostredí v maximálnej miere eliminoval a žiaci sa mohli v škole cítiť bezpečne. Postup škôl pri riešení týchto sociálno-patologických javov upravuje smernica č. 36/2018 (ďalej len „smernica“). Jedným z osvedčených preventívnych krokov

je zvyšovať informovanosť. Dominantnými informačnými zdrojmi o téme riešenia šikanovania a kyberšikanovania boli medzi žiakmi základných a stredných škôl pedagógovia (44 %) a rodičia (39 %). Poznatky o riešení týchto negatívnych javov nemalo až 20 % respondentov. Vo vyššej miere chýbali žiakom základných škôl, chlapcom, podľa veku 13-,18- a 12-ročným a podľa kraja respondentom žijúcim v Bratislavskom kraji. Lepšou stratégiou je problémom predchádzať, ako ich potom s ťažkosťami riešiť. Preventívnych aktivít zameraných na šikanovanie a/alebo kyberšikanovanie sa zúčastnilo 62 % žiakov základných a 75 % žiakov stredných škôl. Vo vyššom počte absolvovali tieto aktivity opýtaní z menších obcí, a naopak, najmenej respondenti z Bratislavského kraja. Žiaci v najvyššom počte absolvovali prednášku alebo sa téme venovali na vyučovacích, triednických hodinách. Preventívne aktivity, ktoré boli dosiaľ v škole realizované, zaujali necelú polovicu, pre významnú časť boli však zaujímavé iba niektoré (41 %) a 14 % respondentov nezaujali vôbec. Porovnanie výsledkov so zisťovaním v roku 2020 ukázalo, že žiaci v nižšom počte potvrdili účasť na preventívnych aktivitách (pokles až o 9 percentuálnych bodov), ktoré však hodnotili o niečo pozitívnejšie.

Výsledky výskumu potvrdili, že šikanovanie a kyberšikanovanie sa vyskytuje v školskom prostredí vo vysokej miere. V tejto súvislosti a v súlade so zisteniami odporúčame školám (okrem opatrení obsiahnutých v smernici):

- v spolupráci so školským psychológom, resp. zariadením CPP identifikovať rizikové faktory a situácie, ktoré môžu vytvárať priestor pre šikanovanie (napr. žiaci s telesným/mentálnym hendikepom alebo inou inakosťou vo výzore (napr. nadváha, nižší vzrast a pod.), inou sexuálnou orientáciou, žiaci pochádzajúci zo skromnejších sociálnych pomerov, neúplných, doplnených a iných rodín, žiaci inej národnosti a rasy, užívanie legálnych/nelegálnych drog u žiakov a pod.);
- monitorovať sociálnu klímu školy – zisťovanie pocitov a potrieb žiakov v škole, identifikácia vzťahov v triedach pomocou sociometrie (mapovanie interpersonálnych vzťahov) a komunitných kruhov (metóda pomáhajúca riešiť konfliktné situácie v triede a pod.);
- pravidelne monitorovať zmeny v správaní žiakov a odhaľovať príznaky šikanovania/kyberšikanovania a iných sociálno-patologických javov s využívaním rôznorodých nástrojov (napr. anketa/prieskum prostredníctvom anonymného dotazníka, zriadenie anonymnej schránky dôvery alebo školského emailu/chatu zameraného na otázky spojené so šikanovaním, kyberšikanovaním a pod.);
- zabezpečiť zvýšený dozor počas prestávok, pred a po vyučovaní, ako aj na miestach, kde je predpoklad vyššieho výskytu šikanovania (odľahlé miesta, chodby, šatne, toalety, školský dvor a pod.), zvážiť inštaláciu kamier v kritických priestoroch školy;

- zvýšiť informovanosť žiakov a rodičov ako riešiť šikanovanie a kyberšikanovanie na vyučovacích/triednických hodinách, rodičovských aktívoch, nástenkách, v školskom časopise, na internetovej stránke a na sociálnych sieťach školy informovať o postupoch „čo robiť, ak...“, s kontaktmi na osoby poskytujúce pomoc v škole (kontakt na triedneho učiteľa, školského psychológa/výchovného poradcu, vedenie školy), ale aj mimo školy (kontakty na CPP, linku pomoci);
- zvýšiť informovanosť pedagogických a odborných zamestnancov školy – na pedagogickej rade a zverejnením smernice č. 36/2018 alebo vnútorného predpisu školy ako má PZ alebo OZ postupovať v prípade, že zistí šikanovanie;
- zvýšenú pozornosť venovať aj ostatným podobám agresívneho správania, pretože agresia môže medzi rovesníkmi pomaly, niekedy, nenápadne narastať – dávať žiakom včas a jasne najavo, že agresívne správanie nie je akceptovateľné (napr. ak sú učitelia svedkami hanlivých nadávok medzi žiakmi, môžu podať spätnú väzbu o tom, aké správanie sa im nepáči, a naopak, aké správanie od žiakov očakávajú);
- budovať pozitívnu klímu v škole (triedach) – atmosféru, v ktorej sa žiaci cítia dobre a bezpečne a kde panuje medzi žiakmi presvedčenie, že ostatní žiaci nielenže šikanovanie neschvaľujú, ale naopak, sú ochotní šikanovanému pomôcť (napr. skupinové diskusie – prediskutovanie konkrétnych prípadov šikanovania zo Slovenska, z literatúry, filmov); budovať dôveru medzi žiakmi a učiteľmi, aby sa zvýšila ochota žiakov zveriť sa s tým, že sa stali obeťou alebo svedkom šikanovania – osvedčuje sa, ak učiteľ pri rôznych príležitostiach dáva najavo, že chce vedieť o tom, čo žiakov trápi, že to berie vážne a má záujem sa podieľať na riešení;
- naučiť žiakov, aby nerobili šikanujúcim žiakom vďačné publikum – vnímanie šikanovania ako skupinového procesu, do ktorého môžu zasiahnuť aj iní žiaci (pri preventívnych aktivitách môže učiteľ so žiakmi diskutovať, aké to je pre obeť, keď niekto incident len tak, napríklad, pobavene alebo zvedavo sleduje a neurobí nič, aby pomohol, možno tiež prediskutovať, že útočník takéto správanie vníma ako podporu a schvaľovanie svojho správania, žiaci by mohli vymýšľať vhodnejšie reakcie na šikanovanie);
- po zastavení šikanovania zaradiť stmelovacie výučbové aktivity alebo absolvovať stmelovací pobyt mimo školy pre narušenie vzťahov, dôvery a pohody v triede, kde sa vyskytlo šikanovanie;
- v oblasti rizikového správania na internete viesť žiakov na hodinách informatiky, mediálnej výchovy a prevencie k znalosti a rešpektovaniu bezpečného a ohľaduplného správania v online priestore, naučiť žiakov bezpečne pracovať so svojimi heslami, blokovať a nahlasovať útočníkov správcom, administrátorom sociálnych sietí, komunikačných aplikácií/

skupín, webových stránok, ktorí sa dopúšťajú kyberšikanovania, naučiť nahlasovať nevhodný obsah, vysvetľovať žiakom, že ani súkromná komunikácia s osobami, ktoré poznajú, nemusí zostať súkromná;

- v pláne preventívnych činností venovať zvýšenú pozornosť prevencii šikanovania a kyberšikanovania – realizovať vhodné preventívne aktivity, ktoré vychádzajú z konkrétnej situácie v jednotlivých triedach, realizovať preventívne programy (napr. Zippyho kamaráti, Cesta k emocionálnej zrelosti a iné), realizovať prednášky, besedy s preventistami, pracovníkmi CPP, odborníkmi zo štátnych alebo mimovládnych organizácií; o realizovaní preventívnych aktivít poskytovať informácie aj zákonným zástupcom žiakov na rodičovských združeniach alebo pri osobných stretnutiach;
- podporiť ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie sociálno-patologických javov, podpory duševného zdravia a zvládania agresie žiakov.

Literatúra

BIELIKOVÁ a kol.: *Prejavy intolerancie a násillia u žiakov základných a stredných škôl*. Záverečná správa z výskumu. Bratislava : ÚIPŠ, 2010.

HOETGER, A. L., HAZEN, P. K., BRANK, M. E.: *All in the family. A retrospective study comparing sibling, bullying and peer bullying* (2015), doi:10.1007/s10896-014-9651-0

JANKOVÁ, M.: *Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie*. Bratislava : CVTI SR, 2020, ISBN 978-80-89965-41-0

JANKOVÁ, M.: *Vybrané výsledky z výskumu zameraného na používanie internetu, online aktivity a potencionálne riziká z pohľadu žiakov ZŠ a SŠ*. Bratislava : CVTI SR, 2022, ISBN 978-80-8240-028-4

KOLÁŘ, M.: *Skrytý svět šikanování v školách*. Portál : Praha 1997, ISBN 80-7178-123-1

KOLÁŘ, M.: *Nová cesta k léčbě šikany*. Portál : Praha 2011, ISBN 978-80-7367-871-5

KOLLEROVÁ, L., POSPÍŠILOVÁ, A., JANOŠOVÁ, P.: *Šikanování na školách*. Praha : SERIFA, 2020.

OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume III): *What School Life Means for Students' Lives*, PISA, OECD Publishing, Paris.

PÉTIOVÁ, M.: *Názory a skúsenosti žiakov základných a stredných škôl so šikanovaním a kyberšikanovaním*. Bratislava : CVTI SR, 2021, ISBN 978-80-8240-017-8

PETLÁK, E.: *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava : Iris, 2006. ISBN 80-89018-97-1

Prevenca a riešenie šikanovania. Bratislava : VÚDPaP a ŠPU, 2022. In:
<https://www.minedu.sk/data/att/24745.pdf>

PROCHÁZKA, M.: *Sociální pedagogika*. Praha : Grada Publishing, a. s., 2012.
ISBN 978-80-247-3470-5.

RUNA, T.: *Názory a skúsenosti žiakov ZŠ a SŠ so vzdelávaním a dodržiavaním ľudských práv v školskom prostredí*. Bratislava : CVTI SR, 2022.
ISBN 978-80 8240-026-0

SLOVÍKOVÁ a kol.: *Vzťah žiakov k súčasnej škole*. Bratislava : ÚIPŠ, 2009.

Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. In: <https://www.minedu.sk/data/att/16073.pdf>

ŠEVČÍKOVÁ, A. a kol.: *Děti a dospívající online*. Praha : Grada, 2014,
ISBN 978-80-247-50101

VEREŠOVÁ, M., TOMŠÍK, R.: *Rizikové správanie dospievajúcich a výchovné štýly v rodine*. PF UKF : Nitra 2019, ISBN 988-80-558-1404-9

Názov: **Šikanovanie a kyberšikanovanie v základných
a stredných školách**
Autorka: **Mgr. Mária Janková**
Jazyková úprava: **Mgr. Gabriela Aichová**
Rok vydania: **2023**
Vydavateľ a tlač: **Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava**

ISBN 978-80-8240-049-9